

سند توسعه پایدار گیاهان داروئی و طب سنتی استان خراسان رضوی

مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان
رضوی

مصوب شده در ... جلسه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی
استان خراسان رضوی

شناسنامه گزارش

مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی
و منابع طبیعی خراسان رضوی

عنوان:

سند توسعه پایدار گیاهان دارویی و طب سنتی استان خراسان رضوی

تهیه کننده: مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی

مجری مسئول: دکتر محمد مظهري

مجریان: دکتر سیده محبوبه میرمیران (اراضی زراعی) - دکتر رضا یاری (اراضی مرتعی) - دکتر محمدرضا مهري (طب سنتی)

ناظران فنی: مهندس یوسف گازران - مهندس محمدحسین پورعباس

ناظر علمی: دکتر ناصر شاهنوشی

تاریخ انتشار: خرداد ۱۴۰۴

طبقه‌بندی موضوعی: گیاهان دارویی

واژه‌های کلیدی: اشتغال - برنامه‌ریزی راهبردی - توسعه پایدار - صادرات

نشانی: مشهد - بزرگراه شهید کلانتری - بین میدان تلویزیون و میدان جهاد - مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی

تقدیر و تشکر

با اتکا به خداوند مهربان، تهیه و تدوین سند «توسعه پایدار گیاهان دارویی استان خراسان رضوی» که در اجرای تکالیف شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی استان مقرر بود تهیه گردد، در خرداد ۱۴۰۴ به پایان رسید، بدینوسیله از زحمات ارزنده مجموعه سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی، ریاست محترم سازمان، معاونت تولیدات گیاهی، مدیریت باغبانی استان و اعضای کمیته‌های راهبردی، تخصصی و فنی، بالاخص آقای مهندس گازران که در تمام مراحل انجام کار، گروه مجریان را راهنمایی و مساعدت نمودند، قدردانی می‌گردد. همچنین از جناب آقای دکتر جعفری ریاست محترم سازمان جهاد کشاورزی استان، دکتر ظریف نشاط ریاست محترم مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان و مهندس سلطانپور معاونت محترم تولیدات گیاهی و دکتر شاهنوشی استاد محترم دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد که با دقت نظر و راهنمایی‌های ارزنده‌شان، زمینه‌های لازم را برای برنامه‌ریزی و اجرای هر چه بهتر پروژه حاضر، فراهم آوردند، تشکر می‌نمایم. لازم می‌دانم از زحمات همکاران گرامی، دکتر میرمیران، دکتر یاری، مهندس پورعباس، مهندس رجب‌زاده و همچنین رئیس محترم دبیرخانه شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی استان خراسان رضوی جناب آقای لبافی فریز که در طول انجام طرح، با تلاش خود مرا یاری نمودند، قدردانی نمایم. امیدواریم که نتایج پروژه حاضر بتواند تصمیم‌گیرندگان بخش کشاورزی استان را در راستای دستیابی به اهداف و چشم‌انداز گروه گیاهان دارویی و توسعه پایدار این گروه از محصولات، همراه با افزایش رفاه بهره‌برداران عزیز بخش کشاورزی و منابع طبیعی، کمک نماید.

محمد مظهری

سند توسعه پایدار گیاهان دارویی و طب سنتی استان خراسان رضوی

اعضای کمیته‌های راهبردی، تخصصی و علمی فنی			
ردیف	اعضای کمیته راهبردی	ردیف	اعضای کمیته تخصصی
۱	ریاست سازمان جهاد کشاورزی استان	۱	نماینده معاونت بهبود تولیدات گیاهی
۲	ریاست مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان	۲	نماینده پژوهشکده گیاهان دارویی دانشگاه فردوسی مشهد
۳	ریاست پژوهشکده گیاهان دارویی دانشگاه فردوسی مشهد	۳	نماینده مدیریت صنایع کشاورزی
۴	معاونت بهبود تولیدات گیاهی سازمان جهاد کشاورزی	۴	نماینده مدیریت هماهنگی ترویج
۵	معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی سازمان جهاد کشاورزی	۵	نماینده اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری
۶	مدیر کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان	۶	نمایندگان بخش‌های تحقیقاتی مرکز تحقیقات
۷	مدیرعامل صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی استان	۷	مدیر باغبانی سازمان جهاد کشاورزی
۸	مدیریت باغبانی سازمان جهاد کشاورزی	۸	نماینده اتاق بازرگانی
۹	مدیریت شرکت تعاونی کشاورزی کشاورزان مشهد	۹	نماینده معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی جهاد کشاورزی
۱۰	مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی سازمان جهاد کشاورزی	۱۰	نماینده شرکت گیاهان معطر پرند کاشمر
۱۱	ریاست سازمان صمت استان	۱۱	نماینده شرکت زیره و زعفران ایرانیان
۱۲	مدیریت اداره کل استاندارد	۱۲	نماینده شرکت مزرعه مروارید
۱۳	ریاست سازمان نظام مهندسی کشاورزی استان	۱۳	نماینده شرکت گلاب نادر
۱۴	ریاست اتاق اصناف کشاورزی استان	۱۴	نماینده شرکت باغداران چهارفصل گناباد
۱۵	مدیریت مکانیزاسیون و فناوری سازمان جهاد کشاورزی	۱۵	نماینده شرکت رشدینه
۱۶	مدیریت صنایع کشاورزی	۱۶	نماینده صنف فروشندگان گیاهان دارویی استان
۱۷	ریاست دفتر کشاورزی، صنایع و معادن اتاق بازرگانی استان		مدیر عامل پالایشگاه گیاهان دارویی ژینا
۱۸	مدیریت غذا و دارو دانشگاه علوم پزشکی استان		
۱۹	مدیریت طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی استان		
۲۰	ریاست انجمن علمی گیاهان دارویی استان		
۲۱	ریاست مرکز رشد کشاورزی، منابع طبیعی و صنایع غذایی استان		
۲۲	اتحادیه صنف فروشندگان گیاهان دارویی مشهد		
۲۳	اتحادیه کشاورزی شرکت‌های تعاونی گیاهان دارویی استان		
اعضای کمیته فنی و علمی			
۱	محمد مظهري	۱۱	ابراهیم صاحبکاری
۲	سیده محبوبه میرمیران	۱۲	محمدحسین پورعباس
۳	رضا یاری	۱۳	محمدرضا مهری
۴	ناصر شاهنوشی	۱۴	جواد دانای باغکی
۵	محمد سلطانیپور	۱۵	سمیرا سبزواری
۶	یوسف گازران	۱۶	فرهاد فرخ‌منش
۷	محمد رجب‌زاده	۱۷	الهام آذرپژوه
۸	زکيه شریعتمداری	۱۸	پروین شرایعی
۹	نجم‌الدین منصوریان	۱۹	سودابه عین افشار
۱۰	محمد رضا رضایی	۲۰	سعید جاهدی پور

چکیده

استان خراسان رضوی با دارا بودن تنوع زیستی بالا، اقلیم متنوع، اراضی مستعد، و پیشینه فرهنگی در استفاده از گیاهان دارویی، یکی از مناطق راهبردی کشور در توسعه این حوزه محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر، افزایش تقاضا برای محصولات گیاه پایه در بازارهای داخلی و جهانی، فرصت‌های کم‌نظیری را برای شکوفایی اقتصادی و اشتغال در مناطق روستایی و کم‌برخوردار استان فراهم کرده است. با این حال، پراکندگی اقدامات، نبود انسجام نهادی، بهره‌برداری غیراصولی، فقدان زیرساخت‌های فرآوری، خام‌فروشی محصولات، و کمبود حمایت‌های هدفمند، از جمله موانعی هستند که تحقق ظرفیت‌های بالقوه استان در این بخش را با چالش مواجه ساخته‌اند. همچنین با توجه به چالش‌های زیست‌محیطی همچون کاهش منابع آب، فرسایش خاک و تغییر اقلیم، توسعه پایدار گیاهان دارویی به‌عنوان گونه‌هایی کم‌نیاز به آب و مقاوم، می‌تواند در حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی استان نقش مؤثری ایفا کند. در چنین شرایطی، تدوین یک سند توسعه پایدار و نقشه راه جامع و کاربردی برای گیاهان دارویی در عرصه‌های زراعی و مرتعی، ضرورتی انکارناپذیر است. این سند با تبیین وضعیت موجود، شناسایی گونه‌های اولویت‌دار، ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدها، و تعریف راهبردها و سیاست‌های کلان و اقدامات اجرایی قابل پایش، می‌تواند بستری برای هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی، جذب سرمایه‌گذاری، توانمندسازی بهره‌برداران، ارتقای فناوری‌های تولید و فرآوری، و توسعه بازارهای داخلی و به ویژه صادراتی را فراهم آورد.

فهرست مندرجات

شماره صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱-۱	مقدمه
۲-۱	اهمیت و ضرورت تحقیق
۳-۱	اهداف تحقیق
۴-۱	ماهیت، کاربرد و جایگاه سند توسعه پایدار (برنامه ریزی استراتژیک)
۵-۱	مراحل تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی
۶-۱	توضیحات مقدماتی در مورد روش کار و روش تهیه سند
فصل دوم: موقعیت گیاهان دارویی در استان	
۱-۲	مروری مختصر بر موقعیت استان
۲-۲	تبیین وضع موجود منابع پایه (جنگل، مرتع، آب و خاک):
۳-۲	وضعیت گیاهان دارویی و صنعتی
۴-۲	بهره‌برداری در استان
۵-۲	وضعیت موجود کشت، تولید و فرآوری گیاهان دارویی در استان
۶-۲	صادرات گیاهان دارویی
فصل سوم: مولفه‌های اصلی نقشه راه	
۱-۳	مقدمه
۲-۳	ماموریت
۳-۳	چشم انداز
۴-۳	هدف کلان، استراتژی‌ها، سیاست‌ها و پروژه‌ها (اقدامات و طرح‌ها)
۵-۳	مروری مختصر بر اسناد بالادستی (جهت‌گیری‌ها، الزامات و انتظارات)
فصل چهارم: روش تحقیق	
۱-۴	مقدمه
۲-۴	تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SWOT)
۳-۴	تهیه ماتریس IE
۴-۴	ماتریس داخلی و خارجی (IE)
۵-۴	ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف (TOWS)
فصل پنجم: نتایج تحقیق	
۱-۵	مزیت‌ها، قابلیت‌ها، چالش‌ها و مشکلات در صنعت گیاهان دارویی استان

استان خراسان رضوی با تنوع اقلیمی، پراکنش ارتفاعی، و سابقه طولانی در کشت و بهره‌برداری از گیاهان دارویی، یکی از مهم‌ترین قطب‌های تولید این محصولات در کشور به شمار می‌رود. تهیه نقشه راه توسعه گیاهان دارویی در این استان با هدف بهره‌برداری پایدار از منابع، افزایش ارزش افزوده، توسعه اشتغال و ارتقاء جایگاه استان در بازارهای ملی و بین‌المللی، صورت گرفته است. در این سند راهبردی، با تمرکز بر گونه‌های اولویت‌دار استان مانند آنگوزه تلخ و شیرین، زیره سبز، زیره سیاه، آویشن، سیاه دانه، پنیرک، گل گاوزبان، رازیانه، گل محمدی، موسیر، چای ترش، آلوئه ورا، فلفل قرمز، مرزه و بالنگو (تخم شربتی) در عرصه‌های زراعی به عنوان کشت جایگزین گیاهان آب‌بر و گونه‌های گیاهان دارویی مانند اشنان، باریجه، پونه سای، سریش، نوروزک، کور، کلپوره، ریواس و گون کتیرا در عرصه‌های مرتعی استان، وضعیت فعلی زنجیره ارزش، نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و شکاف‌های موجود بررسی شده و راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی متناسب با ظرفیت‌های بومی برای هر گیاه و هر شهرستان ارائه گردیده است. مهم‌ترین چالش‌های شناسایی شده در استان شامل خام‌فروشی محصولات، تحریم‌ها، عدم توجه به کشت قراردادی، نبود صنایع فرآوری پیشرفته، عدم سامانه رصد و پایش، ضعف در برندینگ و صادرات، کمبود آموزش‌های تخصصی، ناپایداری منابع آب و خاک، و ناهماهنگی بین دستگاه‌های متولی است. در مقابل، وجود منابع ژنتیکی ارزشمند، ظرفیت بالای نیروی انسانی، زیرساخت‌های تحقیقاتی، و موقعیت جغرافیایی مناسب برای دسترسی به بازارهای داخلی و خارجی، از مهم‌ترین مزیت‌های استان محسوب می‌شود. نقشه راه حاضر با تکیه بر رویکردهای منطقه‌محور، مشارکت ذی‌نفعان، و اولویت‌بندی اقدامات در چهار محور اصلی شامل توزیع (خدمات پشتیبانی)، تولید، فرآوری و بازار تلاش دارد مسیر مشخصی برای توسعه پایدار گیاهان دارویی طی یک دوره زمانی پنج ساله در خراسان رضوی ترسیم کند. اجرای منسجم این برنامه می‌تواند موجب ارتقاء بهره‌وری در استفاده از منابع بالاخص منابع آبی، تنوع‌بخشی به اقتصاد کشاورزی، حفظ منابع طبیعی، و تثبیت جایگاه استان به عنوان یکی از پیشتازان ملی در این حوزه گردد.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه:

سازمان‌ها، وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های بزرگ دولتی به دلیل گستره فعالیت و نیز برخورداری از دامنه وسیع ارتباط با محیط خارج در تیررس عوامل بی‌شماری هستند که می‌بایست در فرآیند برنامه‌ریزی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. برای برنامه‌ریزی در وزارتخانه‌ها و نیز دستگاه‌های دولتی لازم است تا علاوه بر بررسی شرایط درونی، کلیه عواملی که در خارج از آن‌ها تأثیرگذار هستند، مورد ارزیابی قرار گیرد. جهاد کشاورزی نیز به عنوان یکی از سازمان‌های دولتی، نیازمند این امر خواهد بود. برای ارتقای سطح بهره‌وری، تولید پایدار، اشتغال پایدار، کمک به ایجاد امنیت و خود کفائی نمی‌توان بدون بررسی کلیه عوامل و متغیرهای محیطی و نیز بررسی شرایط درونی هر بخش، برنامه‌های خود را تدوین نمود.

دلایل فوق ایجاب می‌کند از رویکرد برنامه‌ریزی پراهردی (استراتژیک) برای تدوین برنامه‌های بخش‌ها یا زیربخش‌ها استفاده نمود. با عنایت به اسناد بالادستی مانند سند چشم‌انداز کشور و نیز با توجه به اهمیت برنامه‌های توسعه، لازم است تا از این رویکرد استفاده نموده و بدین ترتیب ضمن رعایت جامع بودن برنامه، هماهنگی مناسبی در برنامه‌های کشور ایجاد شود. بدین منظور بنا به مصوبه شورای گفتگو دولت و بخش خصوصی استان خراسان رضوی، دفتر کشاورزی و کمیسیون سلامت، سازمان جهاد کشاورزی استان با همکاری مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان، تهیه و تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی استان را به عهده گرفت. در این تحقیق، هدف اصلی، تدوین برنامه استراتژیک زیر بخش گیاهان دارویی به تفکیک برای اقلیم‌ها و نتیجتاً شهرستان‌های استان بر اساس اسناد بالادستی و اطلاعات جمع‌آوری شده در سطوح میدانی با تأکید بر استفاده از روش طوفان فکری و مصاحبه و تکمیل پرسشنامه با صاحب‌نظران و کارشناسان متخصص حوزه گیاهان دارویی استان بوده است. تهیه این سند به عنوان نقشه راه برای تصمیم‌گیرندگان حوزه گیاهان دارویی استان و شهرستان‌ها خواهد بود. در تهیه این سند، از اسناد بالادستی مانند برنامه هفتم توسعه، قانون افزایش بهره‌وری، سند توسعه کشاورزی استان، سند آمایش استان، و بهره گرفته شده است. در ادامه، اهمیت و ضرورت بکارگیری برنامه‌ریزی استراتژیک در تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی در اراضی زراعی و مرتعی استان، اهداف تحقیق، ماهیت و کاربرد برنامه‌ریزی استراتژیک، مراحل کار و توضیحاتی مقدماتی در مورد روش کار ذکر می‌شود.

۱-۲ اهمیت و ضرورت تحقیق:

تهیه سند توسعه پایدار گیاهان دارویی در استان خراسان رضوی از آن جهت ضروری است که این استان، به واسطه تنوع اقلیمی، زیستی و فرهنگی، یکی از مهم‌ترین زیست‌بوم‌های تولید گیاهان دارویی کشور به‌شمار می‌رود. با این حال، نبود سیاست‌گذاری منسجم، بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی، ضعف در زنجیره ارزش، بازارهای ناپایدار و فقدان دانش فنی کافی در فرآوری و تجاری‌سازی، مانع از شکوفایی کامل این ظرفیت شده است. سند توسعه پایدار با هدف‌گذاری دقیق، ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی، تدوین راهبردهای علمی و فنی، و جذب سرمایه‌گذاری هوشمند، بستری برای هدایت هدفمند ظرفیت‌های بومی، ارتقاء بهره‌وری، حفاظت از منابع ژنتیکی و توانمندسازی جوامع محلی فراهم می‌کند. همچنین این سند می‌تواند زمینه‌ساز ورود استان به بازارهای ملی و بین‌المللی و ارتقاء جایگاه استان در اقتصاد گیاهان دارویی باشد. همچنین تدوین سند توسعه گیاهان دارویی در طب سنتی می‌تواند سبب حفظ و احیای میراث فرهنگی و دانش بومی، توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی، ارتقای سلامت جامعه، حفاظت از محیط زیست، افزایش صادرات و به ایجاد انسجام و هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های مختلف درگیر در حوزه گیاهان دارویی و طب سنتی کمک کند و تأثیرات مثبتی و چشمگیری در حوزه‌های مختلف از جمله سلامت، اقتصاد، فرهنگ و محیط زیست داشته باشد.

۱-۳ اهداف تحقیق:

هدف محوری مطالعه، تدوین برنامه راهبردی (استراتژیک) مربوط به گروه گیاهان دارویی در سطح استان خراسان رضوی است که شامل سند چشم‌انداز، مأموریت، استراتژی‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ها (اقدام یا طرح) می‌باشد.

هدف سند برنامه‌ریزی استراتژیک در هر بخش یا سازمان همانطور که در بالا اشاره شد، تعیین مسیر آینده حرکت سازمان و فعالان آن، برای رسیدن به آرمان مطلوب است. در تهیه اسناد برنامه‌ریزی استراتژیک هدف آن است که استراتژی‌های تعیین شده برای هر بخش که در نهایت به برنامه‌ها (اقدام یا طرح) ختم می‌شوند، آن بخش را به یک سمت و سوی مشخص که در اهداف کلان آن بخش مد نظر است، حرکت داده؛ تا در آینده بلندمدت به چشم‌انداز در نظر گرفته شده، دست یابند. با توجه به این هدف کلی، اهداف فرعی در هر سند برنامه‌ریزی استراتژیک، به صورت ذیل است:

- ✓ تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای هر گیاه دارویی منتخب
- ✓ تعیین استراتژی‌های (نقشه راه) هر گیاه دارویی متناسب با موقعیت آن
- ✓ تعیین سیاست‌ها متناسب با استراتژی‌ها به منظور تحقق آن استراتژی‌ها
- ✓ شناسایی برنامه‌ها و اقدامات اجرایی مناسب برای تحقق سیاست‌ها

۱-۴ ماهیت، کاربرد و جایگاه سند توسعه پایدار (برنامه‌ریزی استراتژیک):

ماهیت سندهای برنامه‌ریزی استراتژیک، تعیین چارچوب حرکت سازمان و فعالیت‌های آن در آینده‌ای بلندمدت است. در واقع سند برنامه‌ریزی استراتژیک برای هر بخش، سازمان و یا هر شرکتی قابل تهیه است. در سند برنامه‌ریزی استراتژیک مسیر حرکت آن سازمان یا بخش در آینده، مشخص شده تا فعالیت در آن سازمان یا بخش، حرکتی هدفمند را دنبال نماید. کاربرد سند برنامه‌ریزی استراتژیک در هر سازمان یا بخش آن است که هر سازمانی، نیازمند داشتن برنامه‌ای مدّون و جامع، برای فعالیت‌های خود، در جهت رسیدن به اهداف کلان و بلندمدت است؛ و این نیاز، ضرورت تهیه سند برنامه‌ریزی استراتژیک را مشخص می‌نماید. به عنوان مثال یک شرکت خصوصی در اهداف بلندمدت خود رسیدن به برند معروفی را در کالای تولیدی خود مدنظر قرار می‌دهد و برای رسیدن به آن در سند برنامه‌ریزی استراتژیک شرکت، دست به تدوین استراتژی‌ها (راهبردها) خواهد زد تا با اجرای مراحل بعدی با حرکت هدفمند فعالیت‌های خود، به هدف مورد نظر خود دست یابد.

جایگاه سند برنامه‌ریزی استراتژیک نیز در هر بخش و سازمان یا شرکت، همانند سند بالادستی است که نقشه و مسیر حرکت را برای جهت دادن به فعالیت‌های سازمان، در راستای رسیدن به آرمان مطلوب یا همان چشم انداز در نظر گرفته شده، مشخص می‌نماید.

۱-۵ مراحل تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی:

به طور خلاصه مراحل اصلی تهیه و تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی استان، به صورت ذیل می‌باشد (برنامه آمایش استان خراسان رضوی، ۱۴۰۳):

۱- ارائه نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در برای هر یک از گیاهان دارویی و تهیه ماتریس‌های مربوطه و ضرایب و نمره آن‌ها

۲- محاسبه محل قرار گرفتن موقعیت استراتژیک هر گیاه دارویی با استفاده از ضرایب و نمره‌ها

۳- ارائه ماتریس عوامل «داخلی و خارجی» و نشان دادن موقعیت استراتژیک

۴- نگارش استراتژی‌ها در موقعیت تعیین شده با توجه به موقعیت استراتژیک هر گیاه دارویی

۵- تدوین نقشه راه برای هر گیاه دارویی بر اساس استراتژی‌هایی ذکر شده

در ادامه، روش تهیه سند و چگونگی تقسیم بندی و مراحل اجرای آن، تشریح می‌شود.

۶-۱ توضیحات مقدماتی در مورد روش کار و روش تهیه سند:

توضیحات ذیل، حاوی اطلاعاتی در خصوص نحوه انجام سند توسعه پایدار گیاهان دارویی در اراضی زراعی و مرتعی استان می باشد. این توضیحات شامل دو قسمت است:

الف) محورهای مورد بررسی و ب) روش کار

الف) محورهای مورد بررسی

محورهای مورد بررسی در سند حاضر، گونه های مختلف گیاهان دارویی در استان است که طبق نظرات کارشناسان و براساس هم اندیشی و روش طوفان فکری با تاکید بر اقلیم هر منطقه، پتانسیل کشت و تولید و بهره برداری در اراضی زراعی و مرتعی استان را دارند. این دسته از گیاهان دارویی شامل موارد ذیل می باشند:

- ✓ آنغوزه تلخ و شیرین (*Ferula spp.*)
- ✓ زیره سبز (*Cuminum cyminum*)
- ✓ زیره سیاه (*Carum carvi*)
- ✓ آویشن (*Thymus spp.*)
- ✓ سیاه دانه (*Nigella Sativa*)
- ✓ پنیرک (*Malva spp.*)
- ✓ گل گاوزبان (*Echium sp.*)
- ✓ رازیانه (*Foeniculum vulgare*)
- ✓ گل محمدی (*Rosa damascena*)
- ✓ موسیر (*Allium sp.*)
- ✓ چای ترش (*Hibiscus sabdariffa*)
- ✓ آلوئه ورا (*Aloe vera*)
- ✓ فلفل قرمز (*Capsicum annuum*)
- ✓ مرزه (*Satureja hortensis*)
- ✓ بالنگو (تخم شربتگی) (*Lallemantia sp.*)
- ✓ اشنان (*Seidlitzia rosmarinus*)

✓ باریجه (*Ferula golbaniflua*)

✓ پونه‌سای (*Nepeta spp.*)

✓ سریش (*Eremurus spp.*)

✓ نوروزک (*Salvia leriifolia*)

✓ کور (*Capparis spinosa*)

✓ کلپوره (*Teucrium polium*)

✓ ریواس (*Rheum spp.*)

✓ گون کتیرا (*Astragalus spp.*)

ب) روش کار:

در این تحقیق در راستای تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی؛ مراحل ذیل طی شده است:

✓ برگزاری کارگاه آموزشی برای صاحب‌نظران و کارشناسان حوزه گیاهان دارویی

✓ تهیه فرمت پرسشنامه اولیه (خام) توسط گروه مجریان به همراه متخصصین فنی

✓ ارسال پرسشنامه‌های خام به کارشناسان

✓ تکمیل پرسشنامه‌ها توسط کارشناسان و صاحب‌نظران متشکل از نمایندگان کمیته تخصصی و کمیته علمی فنی از

طریق روش طوفان فکری

✓ تکمیل مجدد پرسشنامه‌ها توسط کارشناسان به منظور تعیین نمره و ضریب گذاری عوامل

✓ بررسی پرسشنامه‌های نهایی توسط کمیته علمی-فنی

✓ تدوین استراتژی‌ها، سیاست‌ها و اقدامات عملیاتی بر اساس اطلاعات یافته‌های تحقیق و اسناد بالادستی

فصل دوم

موقعیت موجود گیاهان

دارویی در استان

۱-۲ مروری مختصر بر موقعیت استان:

✓ موقعیت جغرافیایی و طبیعی:

- وسعت ۱۱۶ هزار کیلومتر مربع
- مرکز استان در فاصله تقریبی ۸۹۵ کیلومتری از مرکز کشور
- بین مدار جغرافیایی ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است.
- دارای ۳۳ شهرستان
- متوسط بارش استان طی دوره آماری (۱۴۰۲-۱۳۹۲)، ۱۸۴ میلی‌متر
- میانگین بیشینه دمای استان ۲۲/۴ درجه و میانگین کمینه دمای استان طی دوره آماری (۱۴۰۲-۱۳۹۲)، ۸/۸ درجه سانتی‌گراد محاسبه شده است. میانگین سالانه دمای استان خراسان رضوی ۱۵/۶ درجه سانتی‌گراد می‌باشد.
- به‌طور کلی اقلیم استان خراسان رضوی خشک و نیمه خشک سرد می‌باشد.

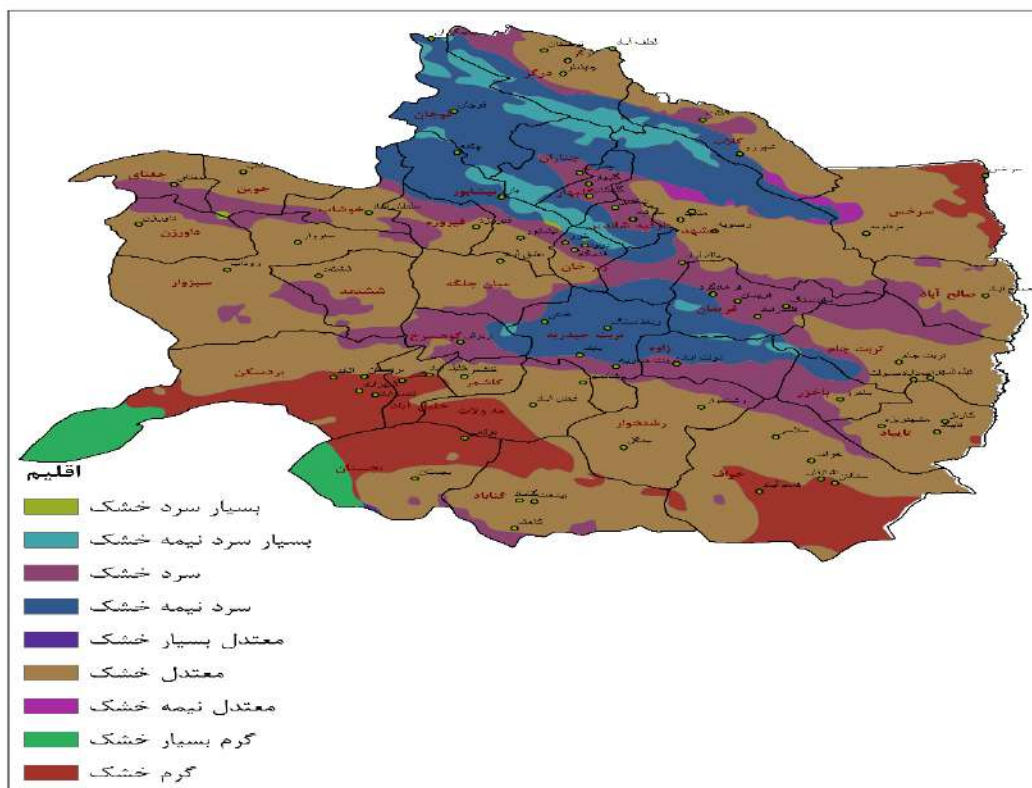
✓ موقعیت گروه گیاهان دارویی:

- زیره سبز: سطح زیر کشت ۱۹۴۳۳ هکتار، جایگاه اول در سطح کشور، سهم استان در کشور ۴۷٪
- سایر گیاهان دارویی: سطح زیر کشت ۴۱۵۵ هکتار، جایگاه پنجم در سطح کشور، سهم استان در کشور ۴٪
- تعداد واحدهای فرآوری صنایع تبدیلی و تکمیلی گیاهان دارویی در استان ۳۱۰ واحد
- ظرفیت اسمی واحدهای فرآوری صنایع تبدیلی و تکمیلی استان ۳۲۳۲۶ تن در سال

✓ مروری مختصر بر شرایط اکولوژیکی استان:

- برطبق طبقه‌بندی دومارتن در استان خراسان رضوی، ۹ اقلیم وجود دارد که ۴ اقلیم آن از بیشترین میزان فراوانی در استان برخوردار هستند (سند آمایش سرزمین استان خراسان رضوی، ۱۳۹۰). این اقلیم‌ها شامل سرد خشک، سرد نیمه خشک، معتدل خشک و گرم و خشک می‌باشند. براساس این ۴ اقلیم ۳۳ شهرستان استان گروه بندی شدند (براساس اقلیم غالب در هر شهرستان).
- اقلیم سرد خشک شامل شهرستان‌های فریمان، زاوه، کوهسرخ، زیرخان و باخرز (دامنه ارتفاعی این شهرستان‌ها از ۱۲۵۰ تا ۱۷۵۰ متر از سطح دریا)

- اقلیم سرد نیمه خشک شامل شهرستان های تربت حیدریه، نیشابور، قوچان، گلبهار و چناران (دامنه ارتفاعی این شهرستان ها از ۱۰۵۷ تا ۱۴۵۰ متر از سطح دریا)
- اقلیم معتدل خشک شامل شهرستان های جغتای، جوین، داورزن، سبزوار، ششتمد، خوشاب، فیروزه، میان جلگه، کاشمر، فیض آباد، رشتخوار، گناباد، خواف، تایباد، تربت جام، صالح آباد، سرخس، کلات، درگز و مشهد (دامنه ارتفاعی این شهرستان ها از ۲۸۱ تا ۲۱۰۰ متر از سطح دریا)
- اقلیم گرم و خشک شامل شهرستان های بردسکن، خلیل آباد و بجستان (دامنه ارتفاعی این شهرستان ها از ۹۸۵ تا ۱۰۷۶ متر از سطح دریا) (شکل ۱-۱).

شکل ۱-۱ نقشه پهنه بندی اقلیمی استان با استفاده از روش دومارتن

۱-۲ مروری مختصر بر موقعیت استان:

۲-۲ تبیین وضع موجود منابع پایه (جنگل، مرتع، آب و خاک):

پوشش گیاهی استان با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای لند ست TM سال ۱۹۹۸ میلادی که با مقیاس ۱:۱۰۰۰۰۰ مطالعه و خروجی آن در مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰ در سال ۱۳۸۳ تهیه شده و با لحاظ مرز استان که توسط سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری از وزارت کشور اخذ گردیده وضعیت منابع طبیعی استان شامل: جنگل‌های طبیعی به مساحت ۴۹۸۸۸۵ هکتار، جنگل‌های دست کاشت به مساحت ۱۶۹۱۸۵ هکتار، درختچه زار و بیشه زار به مساحت ۳۲۸۰۸۶ هکتار، مراتع به مساحت ۶۵۶۶۰۲۹ هکتار و اراضی بیابانی (پدیده‌های بیابانی فاقد پوشش) به مساحت ۵۹۴۰۷۷ هکتار می‌باشد.

۱-۲-۲ بهره‌برداری از منابع پایه (جنگل‌ها، مراتع، آب و خاک):

الف) جنگل

سطح جنگل‌های استان (با احتساب بیشه‌زار و درختچه‌زارها و جنگل‌های دست کاشت) ۹۹۶۱۵۶ هکتار برآورد می‌گردد که به عبارت دیگر حدود ۸/۵ درصد از سطح استان را شامل می‌شود. ارزش جنگل‌های استان از ابعاد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی بسیار زیاد بوده و نقش مهمی در حفاظت آب و خاک ایفا نموده و به عنوان بستر توسعه پایدار و پیشگیری از سیلاب‌ها و فرسایش‌های سالیانه نیز اهمیت دارد. همچنین رویشگاه‌های جنگل پسته وحشی (*Pistacia vera*) که در خراسان رضوی وجود دارد جزء رویشگاه‌های منحصر به فرد گونه فوق در ایران بوده و علاوه بر آن جنگل‌های گونه ارس (*Juniperus polycarpus*) در خراسان رضوی نیز از رویشگاه‌های برتر ارس در سطح کشور می‌باشد.

مساحت کل رویشگاه‌های محصولات غیرچوبی نظیر آنگوزه، باریجه، سریش، کتیرا، اشنان، ارغوان، پسته جنگلی و بادامشک و.... تقریباً ۱۳۷۵۰۰۰ هکتار با حدود ۲۰۰ گونه گیاه دارویی و صنعتی می‌باشد. شش محصول غیرچوبی استان شامل آنگوزه، باریجه، سریش، کتیرا، اشنان و ترکه ارغوان که با توجه به تقاضای روستائیان و کارگران بهره‌بردار از دهه هفتاد به بعد جهت هفت محصول عمده و استراتژیک استان (آنگوزه، باریجه، سریش، کتیرا، اشنان، ترکه ارغوان و آویشن) باریجه، آنگوزه شیرین، سریش، پسته جنگلی، گردوی جنگلی، بنه، قره قات، کتیرا، شیرین بیان، زیره کوهی، زوفا، زدو، کلپوره، ترکه ارغوان، بادامشک، آویشن، موسیر، اشنان، وشا و ریواس از جمله محصولات غیرچوبی استان می‌باشند. البته از میان گونه‌های فوق آنگوزه، باریجه، سریش، کتیرا، پسته جنگلی، ترکه ارغوان، آویشن بیشترین متقاضی را جهت بهره برداری دارا می‌باشد.

تا حدود دهه هفتاد بهره‌برداری از محصولات غیر چوبی صرفاً با پرداخت جزئی بهره مالکانه به دولت از طرف تجار محلی و بدون برنامه و مدیریت خاص انجام می‌شده است که متأسفانه منجر به تخریب و تضعیف رویشگاه‌ها شده است. هم‌اکنون اشتغال و درآمد بیش از پانصد خانوار روستایی در استان از طریق بهره‌برداری از محصولات غیر چوبی می‌باشد. با توجه به تقسیم‌بندی محصولات غیر چوبی به اقلام ممنوع، مجاز، مجاز مشروط از نظر بهره‌برداری مدیریت و ساماندهی برداشت در قالب تهیه طرح بهره‌برداری فقط در محصولاتی که بهره‌برداری از آن‌ها به صورت مجاز مشروط می‌باشد مانند آنگوزه شیرین، باریجه، سریش امکان پذیر بوده و در مورد سایر محصولات صرفاً حفاظت از پایه‌ها در عرصه مد نظر می‌باشد.

از سیاست‌های اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان تهیه طرح و مدیریت برداشت محصول در رویشگاه‌ها به وسیله بهره‌بردار عرفی و مجری طرح می‌باشد و توسعه برداشت محصولات غیر چوبی مد نظر نیست بلکه مدیریت حساب شده که ضامن بقا گونه‌ها و احیاء مناطق مورد بهره‌برداری است، می‌باشد.

ب) مرتع

مرتع استان با وسعت ۶۵۶۶۰۲۹ هکتار حدود ۵۵/۹ درصد از وسعت استان را تشکیل می‌دهد و در شرایط حاضر حدود ۴/۶۶ درصد از مرتع استان دارای وضعیت خوب، ۳۲/۵۷ درصد وضعیت متوسط و ۶۲/۶ درصد وضعیت فقیر دارد.

۳-۲ وضعیت گیاهان دارویی و صنعتی:

در ارتباط با اهمیت گیاهان دارویی استان ذکر این نکته قابل توجه می‌باشد که یکی از منابع بسیار ارزشمند در گستره وسیع منابع طبیعی با توجه به اینکه اقلیم استان خراسان رضوی که خشک و نیمه خشک می‌باشد و از طرفی گیاهان بیابانی به لحاظ تحمل شرایط سخت این مناطق دارای ویژگی‌های خاص خود بوده و خواص متعددی دارند که در صورت شناخت علمی، کشت، توسعه و بهره‌برداری صحیح می‌توانند نقش مهمی را در سلامت جامعه، اشتغالزایی و صادرات غیرنفتی داشته باشند و استفاده از این خواص، مهم‌ترین منابع درآمد عرصه‌های طبیعی نیز حاصل می‌شود. در این استان، حدود ۵۰ گونه گیاهان دارویی صنعتی شامل آنگوزه شیرین، باریجه، سریش، کتیرا و اسطوخدوس، کاسنی، مریم گلی، هوفاریقون (علف چای)، پسته جنگلی، بادام کوهی، بنه، بادامشک، ترکه ارغوان، قره قات، سماق، زالزالک، زرشک وحشی، سریش، ریواس، کلپوره، زیره کوهی، موسیر، زوفا، خارشتر، آویشن، شاتره، شکر تیغال، اشنان، گل گندم، مرزه و وجود دارد. گیاهان دارویی و صنعتی می‌تواند نقطه عطفی برای اقتصادی کردن طرح‌ها و مشارکت واقعی و همه جانبه ساکنان باشد و ویژگی، استمرار تولید که از مشخصه‌های بارز محصولات جنگلی و مرتعی است که با مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب، رسیدن به

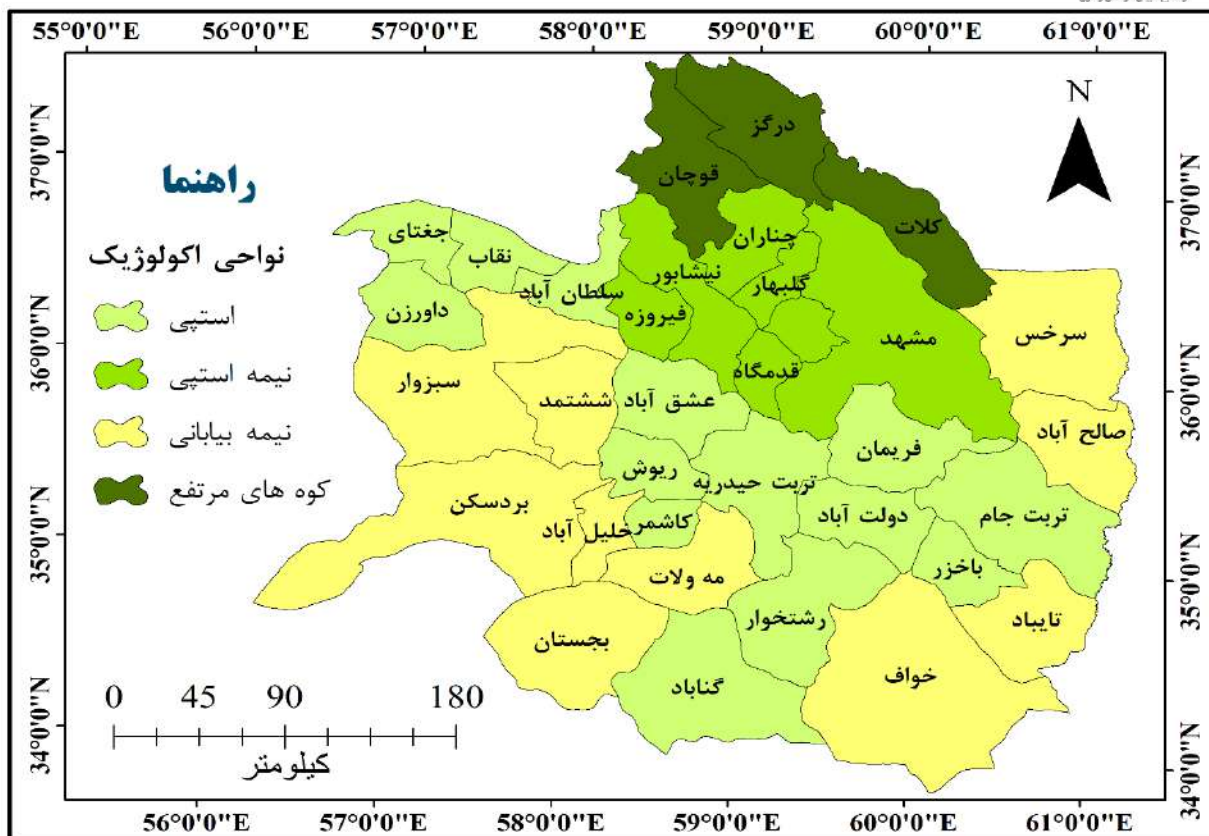
اهداف سازمانی را عینیت می‌بخشد. اصولاً استمرار و تداوم تولید مستلزم بهره برداری صحیح، اصولی و بهینه از منابع طبیعی تجدید شونده می‌باشد.

۲-۴ بهره‌برداری در استان:

گیاهان دارویی صنعتی مرتعی و جنگلی در سطحی معادل ۱۵۰۰۰۰۰ هکتار در سطح مراتع استان به صورت پراکنده حضور دارند که حدود ۵۰ گونه گیاهان دارویی صنعتی شامل: آنگوزه شیرین، باریجه، سریش، کتیرا و اسطوخدوس، کاسنی، مریم گلی، هوفاریقون (علف چای)، پسته جنگلی، بادام کوهی، بنه، بادامشک، ترکه ارغوان، قره قات، سماق، زالزالک، زرشک وحشی، سریش، ریواس، کلپوره، زیره کوهی، موسیر، زوفا، خارشتر، آویشن، شاتره، شکر تیغال، اشنیان، گل گندم، مرزه و قابلیت بهره‌برداری اقتصادی داشته و در حال حاضر عمدتاً به صورت سنتی و محدود و به منظور مصارف خانگی توسط اهالی محدوده طرح‌ها برداشت می‌شوند. برای ۱۱ گونه استراتژیک و شاخص دارویی و صنعتی نیز در استان که از اهمیت فوق العاده بالایی به لحاظ اشتغال‌زایی و کسب درآمد ریالی برای ساکنین عرصه‌ها و کسب درآمد ارزی برای استان برخوردار است شامل آنگوزه شیرین، باریجه، کتیرا، پسته جنگلی و اسطوخدوس، اشنیان و سریش، طرح بهره برداری تهیه شده که در شرایط نرمال به طور متوسط تولید سالانه محصولات فرعی ۴۵۰ تن با ارزش اقتصادی ۴۲۰ میلیارد ریال (۴۲ میلیارد تومان) برآورد می‌گردد که همگی مبالغ مذکور تماماً عاید بهره‌برداران عرفی و روستائیان شده و به تبع آن مشارکت بهره‌برداران در حفاظت و حراست از عرصه‌های منابع طبیعی عینیت پیدا کرده است ضمن اینکه عمده محصولات به صورت خام از طریق واسطه‌ها به خارج از کشور صادر شده است.

نواحی رویشی ایران طبق تقسیم بندی پابو شامل:

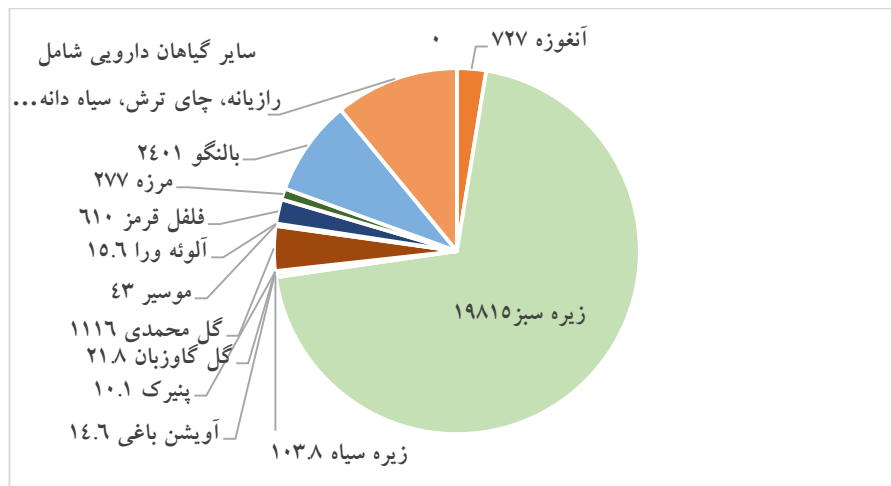
- ۱ - ناحیه هیرکانی (خزری) که نوار سبز شمال کشور را تشکیل می‌دهد.
 - ۲ - ناحیه ایران و تورانی که به طور عمده در مرکز ایران پراکنده شده‌اند.
 - ۳ - ناحیه زاگرس که به طور عمده جنگل‌های بلوط غرب کشور را تشکیل می‌دهند.
 - ۴ - ناحیه خلیج فارس (جنگل حرا) که در نوار ساحلی جنوب پراکنده می‌باشند.
 - ۵ - ناحیه ارسبارانی که متشکل از گونه‌های نادر و منحصر به فرد می‌باشند.
- استان خراسان رضوی در ناحیه ایرانی تورانی قرار گرفته و طبق تقسیم بندی پابو ۴ ناحیه اکولوژیکی غالب در استان وجود دارد (شکل ۲-۲).

شکل ۲-۲ نقشه پهنه بندی اقلیمی مراتع استان با استفاده از روش پابو

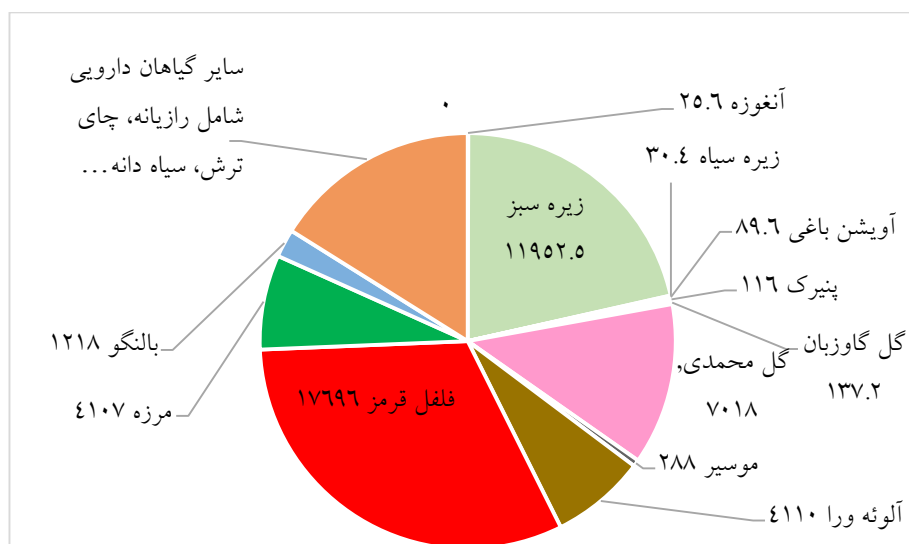
۵-۲ وضعیت موجود کشت، تولید و فرآوری گیاهان دارویی در استان

برطبق آخرین آمار منتشر شده توسط سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی در سال ۱۴۰۳، بیشترین میزان سطح زیر کشت گیاهان دارویی در استان به ترتیب متعلق به گیاهان دارویی زیره سبز، بالنگو، گل محمدی، آنگوزه و فلفل قرمز بود (شکل ۲-۳).

شکل ۲-۳ سطح زیر کشت گیاهان دارویی استان در سال ۱۴۰۳

همچنین بیشترین میزان تولید گیاهان دارویی در استان برحسب تن متعلق به گیاهان دارویی زیره سبز، گل محمدی و فلفل قرمز بود (شکل ۲-۴).

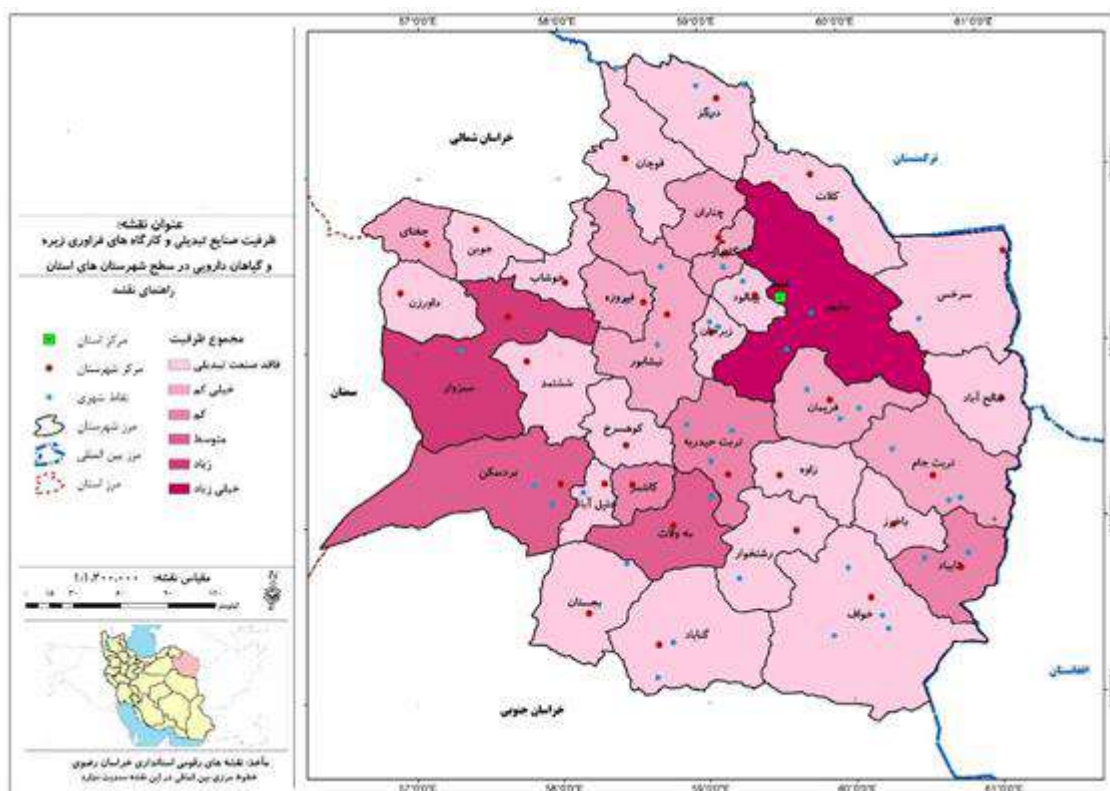
شکل ۲-۴ میزان تولید گیاهان دارویی برحسب تن در هکتار در سال ۱۴۰۳

استان دارای جایگاه ویژه‌ای در صنایع تکمیلی و تبدیلی در کشور است به گونه‌ای که حدود ۲۵ درصد این صنایع در استان خراسان رضوی واقع شده است.

بیشترین ظرفیت و پتانسیل تولیدی و تبدیلی در استان، اختصاص به واحدهای تولید فرآورده‌های لبنی دارد که با ظرفیت ۱۱۸۲۸۶۸ تن در سال، مهم‌ترین صنعت تبدیلی و تکمیلی استان است. پس از آن درجه‌بندی و بسته‌بندی زعفران و انواع فرآورده‌های آن، قرار دارد که با ظرفیت ۱۲۷۱ تن در سال، دومین صنعت تبدیلی و تکمیلی در استان است. رتبه سوم، بسته‌بندی انواع خشکبارها است که با ظرفیت ۴۰۶۹۹ تن در سال قرار دارد. عصاره‌گیری و عرقیجات و اسانس‌گیری از گیاهان، نیز رتبه چهارم را با ظرفیت ۲۲۸۷۰ تن در سال، شامل می‌شود. در مجموع در کل استان تعداد ۳۱۰ واحد کارگاه صنایع تبدیلی و ۳۱ کارخانه فرآوری قرار دارد که با ظرفیت ۷۵۳۱۳۰۹ تن در سال، مشغول به فعالیت می‌باشند. لذا این موضوع یکی از نقاط قوت استان در زمینه کشاورزی و صنایع غذایی محسوب می‌گردد.

وضعیت صنایع تبدیلی گیاهان دارویی از دو منبع در استان قابل استخراج است. منبع اول اداره صنایع روستایی و کشاورزی در سازمان جهاد کشاورزی استان بوده که آمار صنایع مرتبط با بخش کشاورزی را که دارای فرآوری اولیه می‌باشند را دارا است. منبع دوم سازمان صنعت، معدن و تجارت است که صنایع مرتبط با گیاهان دارویی نیز در آمار صنایع این سازمان موجود است. طبق آمار سازمان جهاد کشاورزی در استان، ۵۵ مورد صنایع مرتبط با گیاهان دارویی بیان شده است.

نقشه ذیل، ظرفیت صنایع تبدیلی مرتبط با گیاهان دارویی را در سطح شهرستان‌های استان نشان می‌دهد:

شکل ۲-۵ ظرفیت صنایع و کارگاه‌های فراوری گیاهان دارویی در سطح شهرستان‌های استان

۲-۶ صادرات گیاهان دارویی

ایران به دلیل شرایط آب و هوایی و موقعیت جغرافیایی مناسبی که دارد یکی از بهترین مناطق برای رشد و پرورش انواع گیاهان دارویی است. از گیاهان دارویی برای درمان و پیشگیری از انواع بیماری‌ها در دنیا استفاده می‌شود و حتی پزشکی مدرن نیز گاهی این روش‌ها را تأیید می‌کند. در ایران، بیش از ۹۵۰۰ نوع گیاه مختلف رشد می‌کند که از این تعداد ۲۳۰۰ گونه جزء گیاهان معطر و دارویی هستند. صادرات گیاهان دارویی یکی از حوزه‌های صادرات است که در صورت سرمایه‌گذاری صحیح، بازاریابی و صادرات، ظرفیت کسب درآمد ارزی بسیار بالایی دارد.

بر اساس ضوابط جدیدی که در بهمن ماه ۱۴۰۲ با همکاری دفتر طرح ملی گیاهان دارویی، دفتر امور مراتع سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور و اتحادیه صادرکنندگان گیاهان دارویی و زعفران تدوین شد گیاهان دارویی به سه دسته زیر تقسیم می‌شود:

۱- گیاهان دارویی ممنوعه: گیاهانی که جزء گونه‌های تهدید شونده و در حال انقراض کشور محسوب می‌شوند و برداشت و صادرات آن‌ها به طور کامل ممنوع است.

۲- گیاهان دارویی مجاز مشروط: برداشت این اقلام فقط با مجوز اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان و پس از بازدید کارشناس و تأیید زراعی، گلخانه‌ای و یا باغی بودن محصول امکان‌پذیر است.

۳- گیاهان دارویی زراعی: برای صادرات این گیاهان باید از اداره منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان مجوز دریافت شود. برای صادرات این گیاهان نیازی به مجوز از اداره منابع طبیعی و آبخیزداری نیست. در صورت نیاز به گواهی حمل، از طریق سامانه جهاد کشاورزی استان صادر می‌شود.

گیاهان دارویی ایران به صورت خام، اسانس، عرقیات و روغن از کشور صادر می‌شوند که از جمله رایج‌ترین گیاهان صادراتی ایران شامل زیره، بابونه، بومادران، فلفل سیاه، گل ختمی، انیسون، آویشن، مارچوبه، زوفا، کتیرا، زردچوبه، آنگوزه، شیرین بیان و تلخ بیان، بنه (*Pistacia atlantica*)، شکر تیغال، حنا، زیره سبز، اسفرزه، بادرنجبویه، باریجه، برگ کنار، مریم گلی، کرفس وحشی (کلوس)، پرسیاوشان، *Astragalus adscendens* Boiss. & Hausskn.، کاسنی، گل گاوزبان، مصطکی، پونه سای، برگ بو، زعفران، گل محمدی و غیره می‌باشد.

بر اساس اطلاعات و آمار منتشر شده در سال ۱۴۰۲، مجموع وزنی گیاهان دارویی صادراتی (به غیر از زعفران) حدود ۳۹۸۱۲ تن بوده است که ارزش دلاری این حجم از صادرات معادل ۶۴/۵ میلیون دلار می‌باشد (آمارنامه گمرک، ۱۴۰۳). بخش عمده‌ای از این مبلغ مربوط به صادرات زیره سبز است. علاوه بر زیره سبز، مهم‌ترین گیاهان دارویی صادراتی ایران در سال‌های اخیر آویشن، بادرنجبویه، بابونه، بومادران، گل ختمی، مریم گل و ... بوده که به کشور ترکیه، آمریکا، برخی کشورهای اروپایی مانند آلمان، انگلستان، فرانسه، مجارستان، ایتالیا، سوئیس و سوئد، کشورهای حوزه خلیج فارس همچون امارات متحده عربی، کویت و عمان و کشورهای جنوب آسیا و آسیای شرقی چون هند و چین صادر شده است.

بازار گیاهان دارویی در دنیا اغلب در اختیار آلمان، انگلیس، چین، هند و آمریکا است. انگلیس در دهه‌های اخیر تلاش کرده گوی سبقت را از آلمان برآید، اما این اتفاق نیفتاده و آلمان در صدر کشورهای تولیدکننده و صادرکننده این محصولات است. در سال ۲۰۲۲ گردش مالی گیاهان دارویی در سطح دنیا ۱۳۰ میلیارد دلار بوده که پیش‌بینی می‌شود تا ۲۰۵۰ به ۵۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید، درحالی‌که ایران به‌رغم تنوع بسیار زیاد در این حوزه، حداکثر ۵۰ تا ۶۰ میلیون دلار و زیر یک درصد از سهم بازارهای دنیا را در اختیار دارد.

از ۹۵۰۰ گونه گیاهی شناخته شده در ایران، ۱۷۲۸ گونه گیاهی بومی ایران است. از این تعداد ۲۲۰ گونه گیاهی در عطاری‌ها و طب سنتی استفاده می‌شود. برطبق برنامه وزارت جهاد کشاورزی به زودی سامانه جامع گیاهان دارویی به‌منظور توسعه تولید و صادرات این گیاهان راه اندازی خواهد شد. برآوردها نشان می‌دهد ۸۵ درصد گیاهان دارویی که در کشور مصرف می‌شود، قابلیت کشت، تولید و بهره‌برداری در داخل را دارند. همچنین ۱۹۰ گونه گیاهان دارویی در داخل کشور و مراتع طبیعی به صورت وحشی تولید می‌شوند. وزارت جهاد کشاورزی، تولید زیره سبز و سیاه، آنگوزه، باریجه، تخم شربتی و گل محمدی را به عنوان اولویت‌های مورد نظر این وزارتخانه در استان خراسان رضوی اعلام کرده است.

فصل سوم

مولفه‌های اصلی نقشه راه

۱-۳ مقدمه

مأموریت نشان دهنده علت یا فلسفه وجودی و رسالت بوده و به عبارت دیگر بیانگر هویت می باشد. هر سازمان یا بخش، دارای یک فلسفه یا مأموریت است. چشم انداز به عنوان بخشی از بیانیه مأموریت باید تدوین گردد. در این بیانیه باید تعیین نمود که چه آینده آرمانی برای این بخش از کشاورزی کشور تصور می شود.

۲-۳ مأموریت

از مأموریت و بیانیه مأموریت تعاریف مختلفی شده است (برنامه آمایش خراسان رضوی، ۱۴۰۳):

- ✓ مأموریت در یک عبارت کلی، بایستی بیان کننده هدف و ماهیت سازمان باشد. همچنین بیانیه مأموریت به عنوان توصیف فراگیر از اهداف، سیاست ها و راهبردهای بلندمدت و چشم اندازهای یک سازمان تعریف می شود.
 - ✓ «بیانیه مأموریت» جمله یا عبارتی است که بدان وسیله مقصود یک سازمان از مقصود سازمان مشابه متمایز می شود و آن بیان کننده «علت وجودی» سازمان است.
 - ✓ مأموریت همچنین به عنوان مقصود بنیادی منحصر به فردی که مؤسسه را از سایر موسسات مشابه متمایز می کند و دامنه عملیات آن را بر حسب محصول و بازار تعیین می کند تعریف شده است.
- به طور کلی مأموریت را می توان به عنوان علت وجودی بخش یا سازمان و متمایز کننده حدود و ثغور فعالیت های آن از سازمان یا بخش مشابه تعریف کرد.

بیانیه مأموریت گروه گیاهان دارویی

"ما بر آنیم تا با بهره گیری از ظرفیت های اقلیمی، تنوع زیستی و دانش بومی موجود در خراسان رضوی، بستری پایدار برای تولید، فرآوری و صادرات گیاهان دارویی فراهم آوریم؛ به گونه ای که با حفظ منابع طبیعی، ارتقای سطح معیشت جوامع محلی، توسعه فناوری های نوین و تقویت زنجیره ارزش، این استان به قطب ملی و منطقه ای در حوزه گیاهان دارویی تبدیل شود".

۳-۳ چشم انداز

اهمیت چشم انداز در تعیین سرنوشت بخش اقتصادی یا سازمان مربوطه، به گونه ای است که آن را می توان به مثابه قلب فرآیند برنامه ریزی راهبردی، محسوب نمود. از این جهت سازمان یا بخش دارای چشم انداز، آینده مطلوب خود را خواهد

آفرید، اما بخش فاقد چشم‌انداز توسط روندهای موجود به سمت آینده سوق داده خواهند شد. برای چشم‌انداز تعاریف مختلفی ارائه شده است که برخی از آن‌ها عبارتند از (برنامه آمایش خراسان رضوی، ۱۴۰۳):

➤ چشم‌انداز، دورنمایی است از دستیابی به نهایت اهداف برنامه در افق زمانی انتهای هر برنامه. بیانگر مقصد و نهایی است که سازمان یا بخش می‌خواهد در آینده به آن دست یابد. به بیان ساده‌تر چشم‌انداز بیانگر آن نقطه ایده‌آلی است که سازمان در آرزوی رسیدن به آن می‌باشد.

➤ چشم‌انداز، یک تصویر ذهنی است از اینکه سازمان یا بخش یا مجموعه به چه شکلی در آینده توسط ذینفعان آن دیده خواهد شد.

➤ مربوط می‌شود به اینکه: سازمان یا بخش چه می‌تواند باشد؟ بهتر است چه چیزی باشد؟

➤ چشم‌انداز وضعیت و موقعیت سازمان یا مجموعه را در محیط آینده آن تعریف می‌کند.

➤ چشم‌انداز یا دورنما، توصیفی است از شرایط آینده سازمان و به عبارت دیگر، تصویری است از وضعیت سازمان، زمانی که به اهداف و راهبردهای خود دست یافته باشد.

به بیانی دیگر؛ اینکه سازمان یا بخش در صورت برآوردن مأموریت خود به چه شکل و چگونه ساختاری خواهد رسید، بیانگر چشم‌انداز سازمان یا بخش می‌باشد.

بیانیه چشم‌انداز گروه گیاهان دارویی

"تبدیل خراسان رضوی تا افق ۱۴۱۰ به قطب برتر تولید، فرآوری، تجاری‌سازی و صادرات گیاهان دارویی در ایران و منطقه غرب آسیا، با تأکید بر پایداری اکولوژیکی، بهره‌وری اقتصادی، نوآوری فناورانه و نقش‌آفرینی فعال جوامع محلی در زنجیره ارزش این حوزه".

۴-۳ هدف کلان، استراتژی‌ها، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی (پروژه‌ها/طرح‌ها):

✓ تعریف هدف کلان (Macro Goals):

هدف کلان (یا هدف راهبردی) در برنامه‌ریزی استراتژیک، بیانیه‌ای کلی، بلندمدت و جهت‌دهنده است که مقصد نهایی یا چشم‌انداز کلی یک سازمان یا پروژه را توصیف می‌کند. این هدف معمولاً به صورت جامع و الهام‌بخش نوشته می‌شود و

مبنایی برای تعیین اهداف خردتر، استراتژی‌ها و برنامه‌های اجرایی قرار می‌گیرد. هدف کلان در این پروژه تدوین سند توسعه پایدار گیاهان دارویی و طب سنتی در استان خراسان رضوی است.

✓ تعریف استراتژی (راهبرد) (Strategy):

راهبردها (استراتژی‌ها) ابزاری هستند که سازمان یا بخش مربوطه می‌تواند بدان وسیله به هدف‌های کلان خود دست یابد. راهبرد، الگویی برای پاسخ سازمان به محیط اطرافش در طول زمان است. در واقع راهبردهای یک سازمان عامل عمده‌ای جهت نیل به اهداف سازمان در شرایط عدم اطمینان و رقابت محیطی است. به بیان دیگر استراتژی عبارت است از ارائه تصویری از آنچه موسسه می‌خواهد با استفاده از نظام هدف‌ها و خط‌مشی‌های عمده به آن برسد. به این ترتیب در استراتژی‌ها دقیقاً مشخص نمی‌شود که موسسه چگونه می‌خواهد به هدف‌هایش دست یابد. زیرا چگونگی دستیابی به این هدف‌ها در طرح‌های متعدد کلی و جزئی و پشتیبانی در نظر گرفته می‌شود. در این مطالعه، استراتژی اصلی ارتقای بهره‌وری استفاده از عوامل تولید در فرآیند توسعه پایدار گیاهان دارویی می‌باشد.

✓ تعریف سیاست (Policy):

سیاست یا خط‌مشی معمولاً برای تعیین بهترین انتخاب در سازمان به کار می‌رود. خط‌مشی‌ها برنامه‌هایی هستند که تصمیمات کلی را در بر می‌گیرند و به عنوان راهنما یا چارچوب تفکر و یا اندیشه در تصمیم‌گیری بکار می‌روند. سیاست یا خط‌مشی، یک برنامه عمومی عملی است؛ به بیان دیگر، نحوه اجرای هدف را بیان می‌کند و حوزه رفتار مسئولان اجرایی سازمان را تعیین می‌کند و در عین حال وسیله‌ای موثر برای کنترل عملیات است. خط‌مشی، راهنما و حدودی است که تصمیم‌های آتی، باید در محدوده آن اتخاذ و معین شوند. خط‌مشی باید از ویژگی‌های ذیل برخوردار باشد: صراحت و وضوح- قابلیت اجرا- انعطاف‌پذیری - جامعیت - هماهنگی - مستدل بودن- متمایز بودن از قوانین - مدون و مکتوب بودن. در این تحقیق سیاست‌ها شامل ارتقاء و بهبود حلقه‌های زنجیره ارزش تولید گیاهان دارویی شامل حلقه‌های تامین، تولید، صنایع تبدیلی و تکمیلی و بازار (مصرف کنندگان) می‌باشد.

✓ تعریف اقدام اجرایی (پروژه‌ها/طرح‌ها) (Action Plans یا Operational Actions):

به مجموعه فعالیت‌ها، برنامه‌ها و گام‌های مشخص، عملی و قابل اندازه‌گیری گفته می‌شود که به منظور تحقق اهداف، راهبردها و سیاست‌ها اجرا می‌شوند.

این اقدامات، دقیقاً بیان می‌کنند چه کاری، در چه زمانی، توسط چه کسی، با چه منابعی و چگونه انجام شود تا برنامه استراتژیک به نتیجه برسد.

در این تحقیق درخصوص هریک از گیاهان دارویی منتخب به تفکیک هر حلقه مورد نیاز در زنجیره ارزش، اقدامات اجرایی یا همان فرآیندها جهت نیل به هدف کلان توسعه پایدار ارائه شده است.

✓ تعریف الزامات در برنامه‌ریزی استراتژیک

الزامات (Requirements) در برنامه‌ریزی استراتژیک به مجموعه‌ای از پیش‌نیازها، شرایط، منابع، یا اقدامات اساسی گفته می‌شود که تحقق اهداف کلان (Macro Goals)، راهبردها (Strategies)، و اجرای موفق سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی را امکان‌پذیر می‌سازد.

۳-۵ مروری مختصر بر اسناد بالادستی (جهت‌گیری‌ها، الزامات و انتظارات)

برای تعیین جهت‌گیری‌ها، الزامات و انتظارات، از بررسی اسناد بالادستی استفاده گردیده و برنامه‌های مرتبط با گروه گیاهان دارویی، از این اسناد استخراج شده (جدول ۳-۱) که در ذیل به ۸ مورد سند بالا دستی که به نحوی مرتبط با محصولات کم آب بر (گیاهان دارویی) بوده اشاره شده که شامل موارد ذیل می‌باشند:

- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
 - قانون برنامه هفتم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور (۱۴۰۷-۱۴۰۳)
 - قانون افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی و منابع طبیعی
 - سند آمایش ملی سرزمین و سند آمایش استان
 - سند برنامه‌ریزی راهبردی بخش کشاورزی استان خراسان رضوی
 - برنامه عملیاتی آمایش سرزمین استان خراسان رضوی (تحلیل راهبردی و تعیین تخصص‌های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت‌ها در استان در افق ۱۴۲۴. تحلیل وضعیت کشاورزی)
 - سیاست‌های کلی برنامه هفتم (ابلاغی مقام معظم رهبری)
 - سند حفاظت، احیاء، توسعه، بهره‌برداری و صادرات گیاهان دارویی در مراتع کشور
- با توجه به گزارش کنونی که ماهیت تحلیلی و مدیریتی دارد، سعی شده است که مهم‌ترین مطالب به شکل خلاصه و مدیریتی جمع‌آوری گردد، لذا نکات اشاره شده در هر سند به شکل جدول ذیل خلاصه شده است.

جدول ۱-۳ مهم ترین موارد ذکر شده مرتبط با بخش محصولات کم آب بر کشاورزی در اسناد بالادستی

عنوان سند	سال	موضوعات مرتبط با گیاهان دارویی
سند قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳-۱۴۰۷)	۱۴۰۳	- اجرای برنامه تولید بهینه (الگوی کشت) محصولات کشاورزی - کنترل و مدیریت آب های سطحی و افزایش منابع زیرزمینی آب از طریق آبخیزداری و آبخوانداری - تاکید بر هماهنگی بین وزارت جهاد کشاورزی با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان ملی استاندارد ایران جهت ایجاد نظام رهگیری، ردیابی، بسته بندی و شناسنامه دار کردن و نشان (برند) سازی برای محصولات خام کشاورزی، از سطح مزرعه این محصولات از نظر باقیمانده سموم کشاورزی، شوره (نیترات)، فلزات سنگین در زنجیره تأمین (ماده ۷۱ بند خ) - توسعه رویشگاه های گیاهان دارویی در سطح مراکز استان به میزان ۳۷۵۰۰ هکتار
سند سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی	۱۳۹۲	تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید (مواد اولیه و کالا) (بند ۷)
سند برنامه عملیاتی آمایش سرزمین استان خراسان رضوی (تحلیل راهبردی و تعیین تخصص های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت ها در استان در افق ۱۴۲۴. تحلیل وضعیت کشاورزی)	۱۴۰۳	- از جمله محصولات مهم استان که نیاز آبی کمی دارند و در طول سال های اخیر مورد توجه تولید کنندگان استان خراسان رضوی قرار گرفته اند، می توان به زعفران، پسته، زرشک و زیره سبز اشاره نمود. زیره سبز و زرشک، توانایی ایجاد فراآوری های متنوع را داشته و امکان ارزآوری و اشتغال را در عین مصرف کم آب، فراهم می آورند. نمودارهای ذیل که در ادامه آورده شده است به ترتیب سطح زیر کشت این محصولات را در طول سال های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ نشان می دهند. بر اساس نمودارهای مذکور می توان دریافت که به طور کلی سطح زیر کشت محصولات کم آب بر، افزایش پیدا کرده است (صفحه ۸۱ سند) - تولید مواد دارویی از گیاهان: بیوتکنولوژیست ها با انتقال ژن های سنتز پروتئین های مختلف میکروبی و انسانی به گیاهان و تولید این پروتئین ها در گیاهان دست به ابتکارات موثری زده اند. تولید واکسن های مختلف از گیاهان و ایجاد میوه هایی که دارای خاصیت واکسیناسیون هستند، از کاربردهای زیست فناوری در تولید مواد دارویی می باشند. واکسن هپاتیت بی در موز و سیب زمینی تراریخته حامل ژن دورگ کلرا انسولین (برای جلوگیری از ابتلا به دیابت) مثال هایی از تولید مواد دارویی از گیاهان هستند (صفحه ۹۱ سند) - جایگاه زیره سبز در الگوی کشت بهینه پیشنهادی استان خراسان رضوی به لحاظ نیاز آبی کم و همچنین پتانسیل وجود افزایش ارزش افزوده از طریق گسترش واحدهای عصاره گیری، عرقیات،

داروهای گیاهی و همچنین واحدهای درجه بندی و بسته بندی زیره سبز، قابل توجه می باشد. جهت افزایش درآمد از طریق این محصول، فرآوری آن، و تبدیل محصول خام به فرآوری های دارویی و بهداشتی، بهترین راهکار جهت جهش ارزش صادراتی این محصول است (صفحه ۴۲ سند) - گل محمدی، نام نوعی گل رز است که از آن گلاب می گیرند. این گونه از رز مقاومت بالایی در مقابل کم آبی دارد. گل محمدی را طلای معطر می نامند و دلیل این نامگذاری آن است که ماده اولیه ی عطر سازی در کارخانه های عطر سازی در سراسر جهان می باشد. این گیاه توانایی و پتانسیل ارزش افزوده بسیار بالایی دارد انواع محصولات آرایشی و بهداشتی و عطر، میتواند از آن تهیه گردد ضمن آنکه کاربردهای دارویی و غذایی نیز دارد (صفحه ۴۵ سند)		
-حمایت از کشت گیاهان دارویی سایر اقلیم ها در کشور -حمایت از توسعه کمی و کیفی کشت انبوه و زراعت آن دسته از گیاهان دارویی که برداشت بی رویه از آنها به عرصه های جنگل و مرتع کشور آسیب می زند-برنامه ریزی برای توسعه کشت و اهلی کردن گونه های مهم گیاهان دارویی و دارای ارزش اقتصادی-ایجاد بانک اطلاعات گیاهان دارویی و فرآورده های گیاهی کشور-تقویت و توسعه بانک ژن انواع گونه های گیاهان دارویی انحصاری یا درحال انقراض-تدوین و اعلام فهرست گیاهان دارویی اولویت دار کشور -ساماندهی مدیریت منابع و حفاظت از منابع پایه با تاکید بر توسعه سطح کشت، پرورش، جمع آوری و فرآوری صنعتی گیاهان دارویی -حفاظت از گونه های گیاهی انحصاری کشور و جلوگیری از خروج نمونه و یا اطلاعات مربوط به این گونه ها از کشور -ساماندهی و ایجاد تشکل های قانونی برای ایجاد ارتباط مؤثر و منطقی بین تولید کنندگان با مصرف کنندگان و یا شرکت های دارویی، همچنین توسعه صادرات در حوزه گیاهان دارویی و فرآورده های گیاهی	۱۳۹۲	سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی
-اصلاح الگوی کشت با توجه به مزیت های منطقه ای و منابع آبی و با اولویت بخشی به تولید کالاهای راهبردی کشاورزی - استقرار نظام مدیریت یکپارچه منابع آب کشور و افزایش بهره وری حدود پنج درصدی آب کشاورزی.	۱۴۰۱	سند سیاست های کلی برنامه هفتم (ابلاغی مقام معظم رهبری)
-توسعه دانش و تحقیق و توسعه در ارتقای بهره وری تولید گیاهان دارویی -انجام اقداماتی حمایتی از تولید و عرضه گیاهان دارویی -توسعه فنی و کیفیت تولید گیاهان دارویی و فرآوری آنها - بالا بردن کیفیت محصولات تولیدی و بسته بندی آنان برای صادرات با توجه به وجود رقبای خارجی	۱۳۹۳	سند برنامه ریزی راهبردی بخش کشاورزی استان خراسان رضوی

- استانداردسازی لازم در حوزه فراوری گیاهان دارویی - ایجاد ارقام اصلاحی با عملکرد کمی و کیفی بالاتر مواد موثره - به روز نمودن و استفاده از تکنولوژی‌های جدید در جمع‌آوری آمار و اطلاعات صحیح و کامل		
= به منظور حفاظت از منابع ملی شده و اراضی دولتی واقع در حریم شهرها، شهرک‌ها و شهرهای جدید (از مبدأ شروع حریم) و جلوگیری از تجاوز به این عرصه‌ها و توسعه فضای سبز اعم از زراعت چوب، جنگلکاری آبخیزداری، پارک‌های جنگلی، درختکاری مثمر و غیرمثمر و همچنین بهره برداری‌های همگن دیگر نظیر فعالیت‌های طبیعت گردی، توسعه کشت گیاهان دارویی و صنعتی و پروژه‌های شیلاتی، دولت مکلف است با حفظ مالکیت دولت، حق بهره برداری و یا حق انتفاع از عرصه‌های مستعد مذکور را در قالب طرح‌های مصوب در اختیار متقاضیان واجد شرایط قرار دهد (ماده ۸) = به منظور افزایش تولید و ایجاد اشتغال، بانک‌های غیردولتی و مؤسسات مالی و اعتباری خصوصی و همچنین صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی (بخشی - شهرستانی - استانی - ملی - تخصصی و محصولی) مجازند برخی از پروژه‌ها از قبیل احداث گلخانه‌ها، مجتمع‌های گلخانه‌ای، دامپروری، شیلاتی، تولید قارچ، گیاهان دارویی، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و مراکز تحقیقاتی خصوصی را پس از اخذ مجوزهای لازم از وزارت جهاد کشاورزی و یا سازمانهای تابعه با استفاده از منابع داخلی خود و همچنین در صورت نیاز، حساب ذخیره ارزی (برای مصارف ارزی بر اساس ارقام مندرج در بودجه‌های سنواتی) اجرای نموده و به یکی از روش‌های «فروش به قیمت تمام شده» و یا «اجاره به شرط تملیک اعیانی» به متقاضیان با اولویت فارغ التحصیلان بیکار بخش کشاورزی واگذار نمایند (ماده ۱۹)	۱۳۸۹	سند قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی
-اولویت بندی بهره برداری گیاهان دارویی بر اساس ظرفیت‌های اکولوژیک، اقتصادی و اجتماعی مراتع -قطب بندی گیاهان داروئی کشور جهت احیاء و افزایش پوشش گیاهی مراتع -توسعه گیاهان داروئی مبتنی بر قرارداد در پروژه‌های بیولوژیک -اقدام جهت تدوین استانداردهای برداشت گیاهان داروئی و ایجاد بانک اطلاعاتی گیاهان داروئی -تشکیل اتحادیه تعاونی‌های بهره برداری گیاهان داروئی -انتخاب مجریان نمونه استانی و شهرستانی جهت ارتقاء توسعه مدیریت گیاهان داروئی کشور -تشکیل کارگروه‌های ملی و استانی طرح حفاظت، احیاء و توسعه گیاهان داروئی -آموزش مجریان و بهره برداران جهت بهره برداری صحیح از عرصه‌های مرتعی توسعه صادرات گیاهان داروئی - صنعتی - خوراکی -ترویج، توسعه فرآوری و گسترش بازارهای داخلی و بین‌المللی -همکاری در ایجاد تالار بورس گیاهان داروئی -بررسی و تدوین زنجیره ارزش و زنجیره تامین مهم‌ترین گیاهان داروئی مرتعی -تقاضای افزایش تعداد کد تعرفه‌های گیاهان داروئی منابع طبیعی، جهت مدیریت بهینه صادرات طبقه بندی گیاهان داروئی کشور و شناسایی رویشگاه‌های گیاهان داروئی =قیمت گذاری سالانه گیاهان داروئی بر اساس سیاست‌های ابلاغی سازمان	۱۴۰۰	سند حفاظت، احیاء، توسعه، بهره برداری و صادرات گیاهان داروئی در مراتع کشور

- مشارکت و ارائه نظر کارشناسی در مصوبات کمیته تولید گیاهان دارویی
- تهیه و بازنگری طرح‌های مرتعداری با نگاه اقتصادی کردن طرح‌های مرتعداری و ارتقاء توان اقتصادی بهره‌برداران
- استفاده از توان و پتانسیل مراکز علمی و تحقیقاتی
- تدوین اصول بهره‌برداری گونه‌های دارای ارزش صادراتی شامل باریجه، آنگوزه، وشا، کاپاریس، آویشن، کتیرا، گاوزبان و...
- جمع‌آوری آمار و اطلاعات صادرات و تهیه بانک اطلاعات
- احیاء و توسعه کشت گیاهان دارویی از محل صندوق توسعه ملی و انعقاد قرارداد اجرای طرح بهره‌برداری، احیاء و توسعه
- توسعه گیاهان دارویی در اراضی دیم کم‌بازده و تخریبی
- به دلیل ارزش اقتصادی بالای گیاهان دارویی، خوراکی و صنعتی امکان احداث صنایع تبدیلی و واحدهای کوچک اقتصادی، امکان پذیر می‌باشد.
- ایجاد اشتغال در راستای اجرای طرح‌های تلفیقی - بهره‌برداری در عرصه‌های ملی با توجه به توسعه گیاهان دارویی امکان پذیر می‌باشد.
- امکان ارزآوری ناشی از صادرات در راستای تولید ناخالص داخلی ملی
- ارتقاء وضعیت تشکیلاتی گیاهان دارویی در سطح ستاد و استان‌ها
- ارتقاء دانش در بخش حفاظت، اصلاح، احیاء، بهره‌برداری و فرآوری گیاهان دارویی
- ترویج و فرهنگ سازی به منظور مشارکت حداکثری بهره‌برداران، مجریان طرح‌ها، بخش خصوصی، تعاونی‌های مرتبط با منابع طبیعی، نهادهای غیردولتی و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی با تاکید بر هماهنگی و انسجام بین نهادها جهت حفاظت از منابع طبیعی، خوداتکایی، اشتغال زایی و استفاده حداکثری از بخش گیاهان دارویی
- افزایش تحقیقات در خصوص حفظ ذخایر ژنتیکی گیاهان دارویی بومی و انحصاری کشور و گسترش اهلی سازی گونه‌های دارویی -صنعتی
- بومی سازی علوم و فناوری‌های پیشرفته در حوزه گیاهان دارویی و حفاظت از منابع طبیعی
- تقویت و توسعه گیاهان دارویی انحصاری و در حال انقراض
- سرمایه‌گذاری در توسعه، احیاء و حفاظت عرصه‌های ملی که باعث هدایت ثروت به سمت بازار رو به رشد گیاهان دارویی و صنعتی خواهد شد
- ایجاد ردیف اعتباری مستقل برای حفاظت، اصلاح و توسعه گیاهان داروئی
- توجه به فرآوری گیاهان داروئی خام و کسب ارزش افزوده و ارزآوری صادراتی
- تعیین بازارهای هدف به منظور کسب سودآوری و ارزآوری بیشتر بهره‌برداران و مجریان طرح‌های منابع طبیعی
- بررسی و مطالعه موانع برند سازی تجاری و کدگذاری گیاهان داروئی
- ساماندهی مدیریت منابع و حفاظت از منابع پایه با تاکید بر توسعه سطح کشت، پرورش، گیاهان داروئی -صنعتی حفاظت، احیاء، اصلاح، توسعه، بهره‌برداری و صادرات گیاهان داروئی در مراتع

-حفاظت و توسعه گونه‌های گیاهی انحصاری کشور، جهت جلوگیری از خروج نمونه و یا اطلاعات مربوط به این گونه‌ها از کشور -ساماندهی فرآورده‌ها و ساختارهای نظارت و ارزیابی بر کلیه فعالیت‌ها در حوزه بهره‌برداری و صادرات گیاهان دارویی -ساماندهی نظام آموزشی، پژوهشی و توسعه فناوری و نوآوری درحوزه گیاهان دارویی و فرآورده‌های گیاهی طبیعی		
---	--	--

فصل چهارم

روش تحقیق

در تهیه سند راهبردی، مراحل اجرایی برنامه‌ریزی استراتژیک (راهبردی) را می‌توان در چهار مرحله زیر خلاصه نمود (برنامه آمایش خراسان رضوی، ۱۴۰۳):

۱. مرحله شروع: مأموریت و چشم انداز تبیین می‌گردد.
۲. مرحله ورودی: عوامل داخلی و خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.
۳. مرحله مقایسه: تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف مورد مقایسه قرار گرفته و موقعیت استراتژیک تعیین می‌گردد.
۴. مرحله تصمیم‌گیری: در تصمیم‌گیری برای اجرا، استراتژی‌های موقعیت استراتژیک به صورت کمی مورد بررسی و اولویت‌بندی می‌گردد (شکل ۴-۱).

مرحله اول: شروع	
تعیین مأموریت و چشم انداز	
مرحله دوم: مرحله ورودی	
ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)	ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)
مرحله سوم: مرحله مقایسه	
ماتریس داخلی - خارجی (IE)	ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها نقاط قوت و ضعف (TOWS)
مرحله چهارم: تصمیم‌گیری	
ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM)	

شکل ۴-۱ مراحل اجرای برنامه استراتژیک

EFE: External Factors Evaluation

IFE: Internal Factors Evaluation

IE: Internal- External

TOWS: Threat, Opportunit, Weakness, Strength

۴-۲ تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SWOT):

در این بخش از گزارش به منظور تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک در هریک از زیر گروه‌های بخش کشاورزی، امکانات، توانایی‌ها، محدودیت‌ها و تنگناهای موجود در این بخش در اسناد فرادستی، اسناد مطالعاتی سازمان‌های دولتی و نهادهای

خصوصی در حوزه‌های مختلف فعالیت و نیز بررسی اجمالی عملکرد بخش کشاورزی، طی سال‌های اخیر مورد بررسی قرار خواهد گرفت و نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها استخراج می‌شود، ضمن آنکه در طی جلسه‌ای با حضور کارشناسان هر شهرستان، این نقاط "تایید و اصلاح" خواهند شد.

تعریف نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها (برنامه آمایش خراسان رضوی، ۱۴۰۳):

۱- **نقاط قوت** در بخش کشاورزی عواملی هستند که در درون بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان (با

تاکید بر گروه گیاهان دارویی) واقع‌اند و فعالان در این بخش می‌توانند بر روی آن‌ها کنترل داشته باشند، می‌توانند آن‌ها را تغییر دهند و علت به وجود آمدن این عوامل، فعالیت‌های فعالان در این بخش است. وجود آن‌ها موجب افزایش توانایی‌ها و قابلیت‌های این بخش می‌گردد. سعی بر آن است تا نقاط قوت را افزایش داده و یا آن‌ها تقویت شوند.

۲- **نقاط ضعف** عواملی هستند که در درون بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان (با تاکید بر گروه

گیاهان دارویی) واقع‌اند و فعالان در این بخش می‌توانند بر روی آن‌ها کنترل داشته باشند، می‌توانند آن‌ها را تغییر دهند و علت به وجود آمدن آن‌ها فعالیت‌های فعالان در این بخش است و وجود این عوامل موجب کاهش توانایی‌ها و قابلیت‌های این بخش می‌گردد. سعی بر آن است که نقاط ضعف در برنامه‌های آینده کاهش یابد.

۳- **فرصت‌ها** عواملی هستند که در بیرون و خارج از بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان (با تاکید بر

گروه گیاهان دارویی) واقع‌اند و می‌توانند شامل مباحث غیر کشاورزی نیز باشند که بر روی این بخش به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم اثرگذار می‌باشند، فعالان در بخش کشاورزی، تقریباً کنترلی بر این عوامل ندارند، اما در مقابل آن‌ها می‌توانند واکنش نشان دهند، این عوامل می‌توانند تاثیر «مثبتی» بر بخش کشاورزی استان داشته باشند.

۴- **تهدیدها** عواملی هستند که در بیرون و خارج از بخش کشاورزی و منابع طبیعی استان (با تاکید بر

گروه گیاهان دارویی) واقع‌اند و می‌توانند شامل مباحث غیر کشاورزی نیز باشند که بر روی این بخش به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم اثرگذار می‌باشند، فعالان در بخش کشاورزی، تقریباً کنترلی بر این عوامل

ندارند، اما در مقابل آن‌ها می‌توانند واکنش نشان دهند، این عوامل می‌توانند تاثیر «منفی» بر بخش کشاورزی استان داشته باشند.

۳-۴ تهیه ماتریس IE :

برای تعیین وضعیت در هر یک از گیاهان دارویی منتخب، در ابتدا باید ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) که همان نقاط قوت و ضعف می‌باشند و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) که همان نقاط فرصت‌ها و تهدیدها هستند، تهیه شود. سپس از نتیجه نهایی این دو ماتریس، ماتریس IE برای هر یک از زیر بخش‌ها بدست خواهد آمد. بعبارت دیگر، ماتریس IE، وضعیت استراتژیک هر گیاه دارویی را مشخص می‌کند (جدول ۴-۱).

جدول ۴-۱ ماتریس عوامل داخلی و خارجی IFE و EFE

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح
				قوت‌ها
				ضعف‌ها
				جمع
				فرصت‌ها
				تهدیدات
				جمع

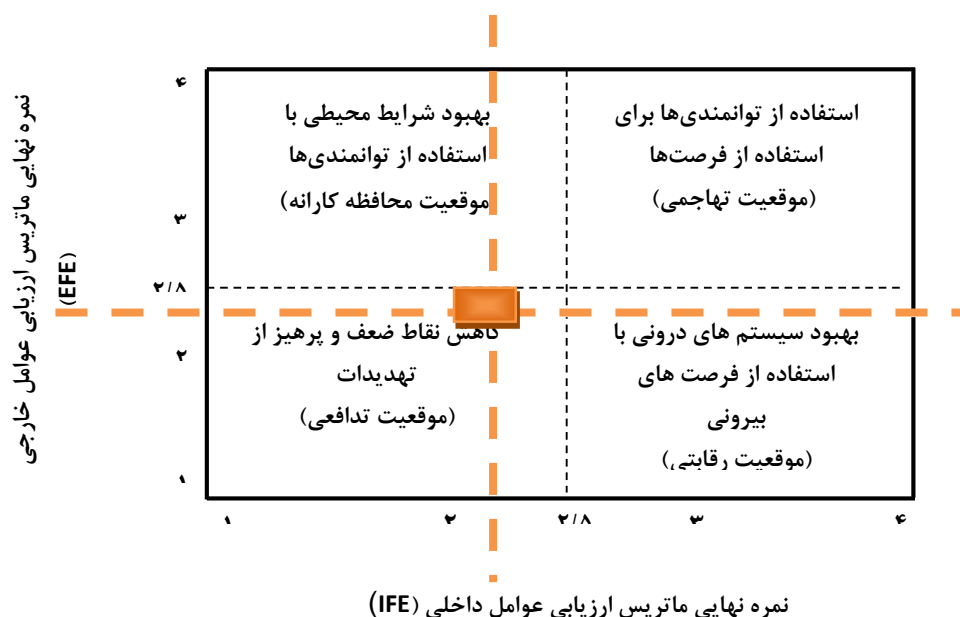
۴-۴ ماتریس داخلی و خارجی (IE):

ماتریس داخلی و خارجی (IE) وضعیت هر یک از گیاهان دارویی منتخب را تعیین می‌کند، این ماتریس از ۴ خانه تشکیل شده است و بر اساس استقرار داده‌های بدست آمده از دو ماتریس IFE و EFE در دو بُعد اصلی زیر شکل می‌گیرد:

- ✓ جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی که بر روی محور X ها نشان داده می‌شود.
- ✓ جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل خارجی که بر روی محور Y ها نشان داده می‌شود.

نقطه بدست آمده در یکی از ۴ خانه ماتریس IE قرار می‌گیرد و مشخص می‌شود که هر یک از گیاهان دارویی منتخب از کدام موقعیت «محافظة کارانه»، «تهاجمی»، «تدافعی» یا «رقابتی» برخوردار است.

در ادامه با استفاده از مجموع امتیاز نهایی دو ماتریس عوامل داخلی و خارجی (امتیاز نهایی ماتریس‌های IEF و EFE) و ماتریس داخلی-خارجی (IE)، موقعیت استراتژیک هر گیاه دارویی مشخص می‌شود. به عنوان مثال اگر مقادیر امتیاز ماتریس‌های عوامل داخلی و خارجی برای یک گیاه دارویی منتخب، به ترتیب برابر با ۲/۲۸۶ و ۲/۰۵۴ برآورد شود، می‌توان اینطور بیان نمود که این گیاه دارویی، در موقعیت تدافعی قرار گرفته است (نتایج ماتریس IE). به بیان دیگر در راستای برنامه‌ریزی‌های آتی و بهبود عملکرد این گیاه دارویی منتخب، استراتژی‌های تدافعی بیشترین کارایی را خواهند داشت.

شکل ۴-۲ محل قرار گرفتن موقعیت استراتژیک

۴-۵ ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف (TOWS):

این ماتریس یکی از ابزارهای مهمی است که مدیران بدان وسیله اطلاعات را مقایسه می‌کنند و می‌توانند با استفاده از آن چهار نوع استراتژی را ارائه نمایند.

در این ماتریس، در هر مرحله دو عامل با هم مقایسه می‌شوند و مدیران با استفاده از این ابزار می‌توانند چهار استراتژی WT/ST/WO/SO را انتخاب کنند.

SO: سازمان با اجرای این استراتژی می‌کوشد با استفاده از نقاط قوت از فرصت‌های خارجی بهره‌برداری کند.

WO: هدف این است که با استفاده از فرصت‌های موجود در محیط خارج نقاط ضعف داخلی بهبود یابد.

ST: با استفاده از نقاط قوت سازمان، اثر تهدیدهای خارجی کاهش یابد.

WT: هدف کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدهای خارجی است.

جدول ۴-۲ ماتریس (TOWS)

نقاط ضعف (W) نقاط ضعف را فهرست کنید	نقاط قوت (S) نقاط قوت را فهرست کنید.	
استراتژی‌های (WO) با بهره‌جستن از فرصت‌ها نقاط ضعف را از بین ببرید	استراتژی‌های (SO) با بهره‌جستن از نقاط قوت در صدد بهره‌برداری از فرصت‌ها برآید	فرصت‌ها (O) فرصت‌ها را فهرست کنید
استراتژی‌های (WT) نقاط ضعف را کاهش دهید و از تهدیدها پرهیز کنید	استراتژی‌های (ST) برای احتراز از تهدیدها از نقاط قوت استفاده کنید	تهدیدها (T) تهدیدها را فهرست کنید

با توجه به جدول مذکور در تحلیل داده‌ها برای هر گیاه دارویی مورد بررسی پس از تعیین موقعیت استراتژیک در استان، استراتژی‌های مربوط به همان موقعیت استراتژیک نوشته خواهد شد.

محدوده استراتژیک: محدوده‌ای است که اطراف نقطه استراتژیک را شامل می‌شود و این محدوده اینگونه تعیین خواهد شد که؛ انحراف معیار نمرات حاصل از عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و انحراف معیار عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) را به اعداد نقطه استراتژیک جمع و تفریق نموده و این محدوده به دست خواهد آمد. این محدوده مشخص می‌کند که استراتژی‌ها در چه محل‌هایی علاوه بر محل اصلی، می‌تواند واقع گردند.

روش طوفان فکری (Brain Storm):

طوفان فکری عبارت است از؛ اجرای یک روش گردهمایی که به وسیله آن، عده‌ای می‌کوشند برای یک مسئله، از طریق ارائه مجموعه ایده‌هایی که همان جا مطرح می‌شود، راه حل‌هایی بیابند. در واقع بارش فکری، نوعی حمله ذهنی به موضوع است که طی آن، شرایطی ایجاد می‌شود تا شرکت کنندگان، فی‌البداهه نظر خود را ابراز دارند.

روش طوفان فکری در سال ۱۹۳۸ توسط الکس اسبورن^۱ پایه‌گذاری شد و در سال‌های بعد با سرعتی بسیار زیاد گسترش یافت، از دلایل مهم کارآیی بارش فکری بر روی انگیزه افراد اثر مثبتی می‌گذارد، به ویژه این که در این جلسه‌ها، از انتقاد و داوری خبری نیست.

رعایت قوانین زیر برای اجرای روش بارش فکری الزامی است:

- ✓ انتقاد ممنوع است. با توجه به اینکه افراد اندیشه‌های غلط یا صحیح خود را ارایه می‌دهند، هرگونه انتقاد یا اعتراض، روند فعالیت را کند می‌کند و افکار را به جای تفکر درباره موضوع به سوی انتقاد سوق می‌دهد.
- ✓ قضاوت و ارزش‌یابی در مورد اندیشه و فکر اعضا ممنوع است. هرگونه ارزش‌یابی وقت جلسه را تلف و فکر شخص را منحرف می‌کند و بخش مهمی از ذهن او متوجه عمل می‌شود. در نتیجه فرصت تفکر و بارش فکری کاهش می‌یابد.
- ✓ کمیت اندیشه‌ها و نظریات مطلوب است. هرچه نظریات و اندیشه‌های تولید شده بیشتر باشد، احتمال وجود اندیشه‌های خلاق افزایش می‌یابد.
- ✓ به نظریات غیرمعقول و غیرمنطقی و دور از ذهن باید توجه شود. اصولاً فکرهای جدید و تازه، تا زمانی که ایجاد نشده‌اند، وجود ندارند. پس هر موضوع جدید و بدیع، در اولین نگاه غیر عادی هستند و متعارف نمی‌باشند.
- ✓ ترکیب، تلفیق و تغییر دادن اندیشه دیگران آزاد است. افراد عضو می‌توانند اندیشه‌ها و افکار دیگران را تغییر دهند، مشابه سازی و ادغام کنند و نظریات جدیدی به وجود آورند.
- ✓ حضور افراد داوطلبانه و اختیاری است. با توجه به این که انگیزه درونی در خلاقیت شخصی و آزاد اندیشی اهمیت بسیار دارد حضور افراد باید کاملاً از روی میل و علاقه باشد.

^۱ Alex osborn

فصل پنجم

نتایج تحقیق

۱-۵ مزیت‌ها، قابلیت‌ها، چالش‌ها و مشکلات در صنعت گیاهان دارویی استان

با توجه به تحقیقات میدانی، براساس نظرات کارشناسان متخصص و مجرب و همچنین بررسی اسناد و مدارک مربوطه مهم‌ترین چالش‌ها، تنگناها، مزیت و ظرفیت‌های گیاهان دارویی استان به شرح ذیل می‌باشد.

جدول ۱-۵ چالش‌ها و قابلیت‌های اصلی در صنعت گیاهان دارویی

شرح

قابلیت‌ها و مزیت‌ها (نقاط قوت و فرصت‌ها):

- ✓ اقلیم مناسب برای توسعه کشت انواع گیاهان دارویی اقتصادی در استان
- ✓ دوره رشد کوتاه و کم نهاده بودن اکثر گیاهان دارویی
- ✓ وسعت زیاد مراتع طبیعی دارای گیاهان دارویی در استان
- ✓ تهیه و اجرای طرح‌های مرتعداری در سطح نسبتاً وسیع در استان
- ✓ تجربه، مهارت و دانش بومی بهره‌برداران استان در تولید انواع گیاهان دارویی در اراضی زراعی و مرتعی
- ✓ تمایل بهره‌برداران به مشارکت در اجرای طرح‌ها و مدیریت مراتع
- ✓ وجود فرهنگ دیرینه مردم در استفاده از گیاهان دارویی در غذاها و همچنین به عنوان استفاده دارویی
- ✓ مصارف متعدد و متنوع گیاهان دارویی در صنایع مختلف غذایی، دارویی، آرایشی و بهداشتی
- ✓ وجود کارشناسان مجرب و محققین متخصص در امر تولید گیاهان دارویی در استان
- ✓ وجود گونه‌های متنوع گیاهی دارویی، صنعتی و خوراکی منحصر به فرد و کم آب طلب در استان
- ✓ بالابودن کمیت و کیفیت گونه‌های گیاهی دارویی در عرصه‌های طبیعی
- ✓ پتانسیل عرضه محصول سالم و متنوع
- ✓ آشنایی بهره‌برداران منطقه با انواع گیاهان دارویی
- ✓ وجود دستورالعمل‌های فنی تدوین شده در برخی از گونه‌های گیاهان دارویی
- ✓ وجود پالایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی در استان
- ✓ مقاوم بودن به تنش‌های محیطی از جمله خشکی، شوری و تنش‌های زنده
- ✓ حفاظت پایدار و مدیریت بهینه عرصه‌ها با جذب و تاکید بر مشارکت جوامع محلی
- ✓ کوتاه بودن زمان گرفتن مجوز بهره‌برداری از گیاهان دارویی در عرصه‌های طبیعی
- ✓ تنوع اثرات درمانی گونه‌های دارویی
- ✓ در دسترس بودن گیاهان دارویی در عرصه
- ✓ امکان جایگزینی کشت گیاهان دارویی با سایر محصولات کشاورزی به دلیل نیاز آبی کمتر
- ✓ داشتن مزیت نسبی و مزیت رقابتی تولید و عرضه گیاهان دارویی در استان
- ✓ امکان کشت برخی گیاهان دارویی در اراضی فقیر
- ✓ افزایش اقبال عمومی جهانی به استفاده از گیاهان دارویی

- ✓ وجود مرکز رشد تخصصی و شرکت های دانش بنیان گیاهان دارویی
- ✓ شناسایی و ساماندهی رویشگاه های گیاهان دارویی و صنعتی قابل برداشت (در قالب های طرح های بهره برداری چندمنظوره و تلفیقی)
- ✓ وجود رویشگاه های طبیعی و منحصر به فرد گیاهان دارویی در استان (اندامیک و بومی بودن)
- ✓ گزارش پروژه پیشنهادی ترکیب کشت گیاهان دارویی در ارضی زراعی استان
- ✓ استفاده چندمنظوره از مراتع و کاهش فشار چرای دام
- ✓ وجود بازارچه های مرزی در استان
- ✓ برگزاری نمایشگاه ها و همایش های بین المللی و داخلی در زمینه گیاهان دارویی
- ✓ وجود انجمن علمی و بخش های تحقیقاتی گیاهان دارویی در استان
- ✓ وجود بازار مناسب خارجی و داخلی برای محصولات و فرآورده های گیاهان دارویی
- ✓ تاکید و حمایت نسبی وزارت جهاد کشاورزی از توسعه کشت گیاهان دارویی کم آب طلب
- ✓ رتبه اول کشوری تولید گیاهان دارویی
- ✓ وجود مراکز علمی و دانشگاهی تیپ ۱ در استان
- ✓ وجود واحدهای تولیدی متعدد و توانمند در زمینه تولید فرآورده های طبیعی و سنتی و مکمل در استان به جهت جلوگیری از خام فروشی
- ✓ وجود مرکز عمده فروش و توزیع استانی گیاهان دارویی در مشهد

تنگناها و چالش ها (نقاط ضعف و تهدیدها):

- ✓ کمبود آموزش و دانش تخصصی بهره برداران در زمینه گیاهان دارویی
- ✓ فقدان بانک اطلاعاتی در حوزه گیاهان دارویی (عرضه، تقاضا، بازار و ...)
- ✓ فقدان نهادهای نظارتی بر کشت و عرضه گیاهان دارویی در مراحل مختلف تولید
- ✓ عدم مطالعات دقیق در خصوص امکان - سنجی ایجاد زنجیره ارزش گیاهان دارویی در مناطق مختلف استان
- ✓ فقدان ترمینال صادراتی تخصصی گیاهان دارویی در سطح استان
- ✓ عدم درک صحیح دستگاه های حاکمیتی از ارزش محصولات دارویی و حفاظت از عرصه های طبیعی
- ✓ فقدان دستورالعمل فنی علمی مدون برای مدیریت مزرعه و مرتع درخصوص اکثر گیاهان دارویی
- ✓ پیچیدگی و طولانی بودن فرآیند اخذ مجوز از سازمان غذا و دارو، بهداشت و دامپزشکی برای صنایع تبدیلی
- ✓ عدم تعریف ضوابط فنی برداشت، حمل و نقل، نگهداری و فرآوری در اکثر گیاهان دارویی
- ✓ عدم وجود بذر استاندارد و شناسنامه دار
- ✓ عدم بکارگیری بهره برداران از کارشناسان ماهر در سطح مزرعه
- ✓ عدم وجود سموم بیولوژیک
- ✓ فقدان سامانه رصد ملی در زنجیره ارزش گیاهان دارویی
- ✓ بالا بودن هزینه های تولید به دلیل عدم وجود دستگاه های مکانیزه در زراعت گیاهان دارویی

- ✓ ضعف در استانداردسازی و اخذ گواهی‌های بین‌المللی
- ✓ عدم وجود استانداردهای تعریف شده برای گیاهان دارویی در سطوح مزرعه و صنایع تبدیلی
- ✓ ضعف در صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی گیاهان دارویی برای ورود به بازارهای خارجی
- ✓ عدم توانایی فنی و دانش لازم در تولید محصولات فرآوری شده دارای ارزش افزوده بالا
- ✓ کمبود کارخانجات مجهز و پیشرفته در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی گیاهان دارویی
- ✓ کمبود آزمایشگاه‌های تخصصی استاندارد و فقدان آزمایشگاه مرجع در حوزه گیاهان دارویی
- ✓ عدم برندسازی در صادرات فرآورده‌های دارویی
- ✓ فقدان ارائه ایده‌های جدید فرآوری گیاه دارویی منطبق با سلاقی و نیاز مصرف کننده (عدم توجه به مفهوم بازاریابی)
- ✓ سهم ناچیز بکارگیری مکانیزاسیون در فرآیند تولید گیاهان دارویی در سطوح مزرعه و صنایع تبدیلی و تکمیلی
- ✓ عدم رغبت کشاورزان بزرگ مالک به کشت گیاهان دارویی
- ✓ ناپایداری در کیفیت و مقدار تأمین گیاه دارویی ناشی از تغییرات اقلیمی و عوامل انسانی
- ✓ محدودیت منابع آبی و شور شدن آب و خاک
- ✓ کاهش سهم و انقراض بعضی از گیاهان دارویی ارزشمند در مراتع به دلیل برداشت غیراصولی توسط بهره برداران
- ✓ غیرفعال بودن اکثر تعاونی‌های تولید در روستاها
- ✓ انحصاری بودن صادرات
- ✓ کیفیت پایین در اغلب فرآورده‌های تولیدی گیاهان دارویی
- ✓ نوسانات شدید هزینه های حمل و نقل
- ✓ عدم وجود سیستم دیده‌بانی سلامت گیاهان دارویی تولید شده و یا جمع‌آوری شده
- ✓ نوسانات شدید ارز و عدم ثبات هزینه تمام شده و قیمت فرآورده‌های گیاهان دارویی در بازار
- ✓ پرداخت مدت‌دار کارخانجات فرآوری به تولید کننده (پرداخت چک‌ها با فاصله زمانی طولانی)
- ✓ ضعف استفاده از فناوری‌های نوین به دلیل تحریم‌ها
- ✓ سهم بالای صادرات به صورت فله‌ای و خام فروشی با ارزش افزوده پایین
- ✓ فقدان روابط بین‌المللی قوی و وجود تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی و مالی بین‌المللی
- ✓ استفاده از تجهیزات غیراستاندارد یا فرسوده برای استخراج، خشک‌کنی و بسته‌بندی
- ✓ مهاجرت جوانان و جمعیت فعال به شهرها به دلیل کمبود درآمد
- ✓ ضعف در کسب مهارت‌های بازاریابی مدرن در عرضه کنندگان گیاهان دارویی
- ✓ قطع حامل‌های انرژی (برق و گاز) در سطوح مزرعه و کارخانجات فرآوری
- ✓ کاهش کیفیت بعضی از گیاهان دارویی در صورت عدم امکان نگهداری و فرآوری به موقع
- ✓ کاهش قدرت خرید مردم
- ✓ سهم پایین بازار محصولات تولیدی صنعت گیاهان دارویی به نسبت محصولات صنعتی در سبد مصرف خانوار
- ✓ مشکل تأمین منابع مالی برای ایجاد و توسعه واحدهای فرآوری
- ✓ عدم نگاه به گیاهان دارویی به عنوان دارو و لزوم تغییر نگرش در فرهنگ استفاده از آن

- ✓ ضعف نهادهای نظارتی در اجرایی شدن قوانین بازدارنده در بهره‌برداری از گیاهان دارویی مراتع
- ✓ بهره‌برداری بی‌رویه، غیرقانونی و بدون مجوز از عرصه‌های طبیعی توسط بهره‌برداران و گردشگران
- ✓ پایین بودن سطح و میزان پوشش بیمه مراتع و اراضی تحت کشت گیاهان دارویی
- ✓ عدم وجود استاندارد و سبب سلامت (پروانه بهداشتی ساخت) در محصولات گیاهان دارویی
- ✓ عدم انجام پروژه‌های تحقیقاتی به زراعی درخصوص هر یک از گیاهان دارویی مهم استان
- ✓ عدم انجام تحقیقات لازم درخصوص ایجاد زنجیره ارزش گیاهان دارویی استراتژیک و ارزآور استان
- ✓ بالا بودن هزینه‌های تمام شده تعدادی از گیاهان دارویی تولیدی نسبت به رقبای خارجی
- ✓ تقویت نهادهای مرتبط در رابطه با نظارت موثر بر مراحل تولید و فرآوری
- ✓ نبود دستورالعمل مدون برای صدور مجوز بسته‌بندی گیاهان دارویی توسط سازمان غذا و دارو
- ✓ موثر نبودن طرح کشوری پایش باقیمانده سموم کشاورزی
- ✓ نداشتن آزمون باقیمانده سموم و آفلاتوکسین در برخی از عرقیات و عصاره‌ها و ... در استاندارد ملی
- ✓ عدم پوشش بیمه ای گیاهان دارویی بسته‌بندی
- ✓ پوشش بیمه ای خیلی اندک و تعداد کم برای فرآورده‌های طبیعی و سنتی
- ✓ عدم تخصصی و فنی بودن اتحادیه‌های صنفی مرتبط
- ✓ فقدان برگزاری دوره‌های آموزش مستمر و تخصصی برای اعضا اتحادیه‌های صنفی مرتبط با گیاهان دارویی
- ✓ عدم تعامل موثر اتحادیه‌های مرتبط با گیاهان دارویی با مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی جهت بروزرسانی اطلاعات علمی

جداول سوات گونه‌های دارویی منتخب در اراضی زراعی استان

جدول ۵-۲ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها - گیاه دارویی آنغوزه (*Ferula spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۵۱	۴	۰/۱۱۳	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	داشتن مزیت نسبی و رقابتی در تولید و عرضه این گیاه	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	حمایت مالی نسبی سازمان جهاد کشاورزی در خصوص خرید نشاء آنغوزه	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	شناسایی مناطق مستعد کشت برای آنغوزه	
۰/۳۳۸	۳	۰/۱۱۳	۸۰	وجود دستورالعمل فنی کاشت آنغوزه	
۰/۱۶۹	۲	۰/۰۸۵	۶۰	تمایل کم بهره برداران برای کشت آنغوزه در اراضی زراعی	نقاط ضعف
۰/۱۴۱	۲	۰/۰۷۰	۵۰	فقدان آزمایشگاه و پالایشگاه تخصصی	
۰/۲۵۴	۲	۰/۱۲۷	۹۰	خام فروشی محصول توسط صادرکنندگان	
۰/۲۲۵	۲	۰/۱۱۳	۸۰	کمبود زیرساخت‌های فرآوری و ضعف در استفاده از فناوری‌های نوین	
۳/۱			۵۴۰		جمع
۰/۴۲۶	۴	۰/۱۰۶	۱۰۰	اقلیم مناسب برای توسعه و کشت گیاه در خراسان	فرصت‌ها
۰/۴۲۶	۴	۰/۱۰۶	۱۰۰	کیفیت بالای شیر آنغوزه خراسان	
۰/۲۵۵	۳	۰/۰۸۵	۸۰	وجود فرهنگ دیرینه مردم در استفاده از این گیاه در غذاها و همچنین استفاده دارویی	
۰/۲۲۳	۳	۰/۰۷۴	۷۰	مصارف متعدد و متنوع در صنایع مختلف	
۰/۳۸۳	۴	۰/۰۹۶	۹۰	وجود تقاضای مناسب از کشورهای خارجی	
۰/۲۵۵	۳	۰/۰۸۵	۸۰	پتانسیل بالای ارزآوری	
۰/۱۹۱	۳	۰/۰۶۴	۶۰	وجود بازارچه‌های مرزی در استان	
۰/۳۸۳	۴	۰/۰۹۶	۹۰	امکان جایگزینی کشت با سایر محصولات به دلیل نیاز آبی کمتر	تهدیدها
۰/۰۹۶	۱	۰/۰۹۶	۹۰	تغییرات اقلیمی	
۰/۱۹۱	۲	۰/۰۹۶	۹۰	نوسانات ارز	
۰/۰۹۶	۱	۰/۰۹۶	۹۰	وجود تحریم‌های اقتصادی	
۲/۹۳			۹۴۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۳ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی زیره سبز (*Cuminum cyminum*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۰۸	۳	۰/۱۰۳	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۵۱۳	۴	۰/۱۲۸	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی تدوین شده در مدیریت مزرعه	
۰/۴۶۲	۴	۰/۱۱۵	۹۰	وجود مرکز رشد تخصصی در استان	
۰/۴۶۲	۴	۰/۱۱۵	۹۰	وجود پالایشگاه تخصصی و آزمایشگاه آکرودیته زیره در استان	
۰/۳۴۶	۳	۰/۱۱۵	۹۰	وجود استانداردهای تعریف شده برای بذر و اسانس زیره سبز	
۰/۲۰۵	۲	۰/۱۰۳	۸۰	برداشت دشوار و سنتی به دلیل عدم وجود ماشین‌های برداشت مکانیزه	نقاط ضعف
۰/۱۷۹	۲	۰/۰۹۰	۷۰	ناقص بودن زنجیره ارزش	
۰/۱۱۵	۱	۰/۱۱۵	۹۰	نوسان در کیفیت تولید ناشی از نبود ارقام مقاوم در برابر آفات و بیماریها به ویژه فوزاریوم و آلترناریا	
۰/۱۱۵	۱	۰/۱۱۵	۹۰	بالا بودن هزینه تمام شده محصول در مقایسه با رقبا	
۲/۷۱			۷۸۰		جمع
۰/۴۸۲	۴	۰/۱۲۰	۱۰۰	اقلیم مناسب	فرصت‌ها
۰/۴۳۴	۴	۰/۱۰۸	۹۰	مصرف آب کم	
۰/۲۸۹	۳	۰/۰۹۶	۸۰	مصارف متعدد و متنوع گیاهان دارویی در صنایع مختلف دارویی، آرایشی و بهداشتی	
۰/۲۱۷	۳	۰/۰۷۲	۶۰	وجود بازارچه‌های مرزی در استان	
۰/۴۳۴	۴	۰/۱۰۸	۹۰	کشش بالای بازار	
۰/۴۳۴	۴	۰/۱۰۸	۹۰	کیفیت بالای اسانس زیره سبز خراسان رضوی	
۰/۱۰۸	۱	۰/۱۰۸	۹۰	خشکسالی و تغییرات اقلیمی شدید	تهدیدها
۰/۱۹۳	۲	۰/۰۹۶	۸۰	نوسانات قیمت جهانی	
۰/۱۰۸	۱	۰/۱۰۸	۹۰	صادرات فله‌ای بدون برند	
۰/۱۴۵	۲	۰/۰۷۲	۶۰	عدم اطمینان از بازار خرید محصول	
۲/۸۴			۸۳۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۴ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی زیره سیاه (Carum Carvi)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۱۳	۳	۰/۱۰۴	۷۰	حمایت مالی نسبی سازمان جهاد کشاورزی در خصوص تهیه بذر زیره سیاه	نقاط قوت
۰/۳۵۸	۳	۰/۱۱۹	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	
۰/۵۹۷	۴	۰/۱۴۹	۱۰۰	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای کشت زیره سیاه	
۰/۵۳۷	۴	۰/۱۳۴	۹۰	فعالیت‌های پژوهشی مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌ها در زمینه به نژادی زیره سیاه	
۰/۳۱۳	۳	۰/۱۰۴	۷۰	امکان کشت قراردادی	
۰/۱۱۹	۱	۰/۱۱۹	۸۰	برداشت دشوار و سنتی به دلیل عدم وجود ماشین‌های برداشت مکانیزه	نقاط ضعف
۰/۱۳۴	۱	۰/۱۳۴	۹۰	فقدان زنجیره ارزش در سطح استان	
۰/۲۶۹	۲	۰/۱۳۴	۹۰	کمبود بذر و غده اصلاح شده	
۲/۶۴			۶۷۰		جمع
۰/۳۶۴	۴	۰/۰۹۱	۹۰	وجود جمعیت‌های متنوع زیره سیاه در استان	فرصت‌ها
۰/۳۶۴	۴	۰/۰۹۱	۹۰	کیفیت مناسب و بالای بذور زیره سیاه خراسان	
۰/۳۲۳	۴	۰/۰۸۱	۸۰	مصرف آب کم و سایر نهاده‌ها	
۰/۲۴۲	۳	۰/۰۸۱	۸۰	مصارف متعدد و متنوع گیاهان دارویی در صنایع مختلف غذایی و دارویی	
۰/۲۱۲	۳	۰/۰۷۱	۷۰	وجود فرهنگ دیرینه مردم در استفاده از این گیاه	
۰/۲۱۲	۳	۰/۰۷۱	۷۰	وجود بازارچه‌های مرزی در استان	
۰/۲۱۲	۳	۰/۰۷۱	۷۰	کشش بالای بازار	
۰/۳۶۴	۴	۰/۰۹۱	۹۰	امکان بهره برداری چند ساله از گیاه	
۰/۰۹۱	۱	۰/۰۹۱	۹۰	خشکسالی و تغییرات اقلیمی شدید	تهدیدها
۰/۱۶۲	۲	۰/۰۸۱	۸۰	نوسانات قیمت جهانی	
۰/۱۸۲	۲	۰/۰۹۱	۹۰	واردات غیرقانونی بذور زیره سیاه بی کیفیت	
۰/۰۹۱	۱	۰/۰۹۱	۹۰	مشکل تخریب مزارع توسط حیوانات بویژه گراز	
۲/۸۲			۹۹۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۵ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی آویشن باغی (*Thymus vulgaris* L.)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۶۲	۳	۰/۱۵۴	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۷۶۹	۴	۰/۱۹۲	۱۰۰	تولید اسانس مناسب	
۰/۴۶۲	۳	۰/۱۵۴	۸۰	وجود دستورالعمل فنی کشت آویشن باغی	
۰/۲۶۲	۲	۰/۱۳۱	۸۰	نبود مکانیزاسیون مناسب برای برداشت	نقاط ضعف
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	فقدان زنجیره ارزش	
۰/۲۹۵	۲	۰/۱۴۸	۹۰	ضعف در بازاریابی محصول	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	فقدان استانداردهای تعریف شده برای بذر و اسانس آویشن	
۲/۳			۶۱۰		جمع
۰/۳۳۸	۳	۰/۱۱۳	۸۰	افزایش تقاضا در بازار جهانی	فرصت‌ها
۰/۵۶۳	۴	۰/۱۴۱	۱۰۰	نیاز آبی نسبتا پایین	
۰/۳۸۰	۳	۰/۱۲۷	۹۰	مصارف دارویی بالا	
۰/۵۶۳	۴	۰/۱۴۱	۱۰۰	قابلیت کشت در اراضی زراعی کوهپایه ای کم آب	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	تغییرات اقلیمی و کاهش بارندگی ها	تهدیدها
۰/۲۵۴	۲	۰/۱۲۷	۹۰	کمبود نیروی انسانی ماهر	
۰/۰۹۹	۱	۰/۰۹۹	۷۰	آسیب پذیری در برابر بیماری ها	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	حساسیت بالا نسبت به کیفیت خاک	
۲/۴۵			۷۱۰		جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۶ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی سیاه دانه (*Nigella Sativa*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۲۹۳	۳	۰/۰۹۸	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۴۸۸	۴	۰/۱۲۲	۱۰۰	امکان کشت مکانیزه	
۰/۳۲۹	۳	۰/۱۱۰	۹۰	انجام پروژه‌های تحقیقاتی	
۰/۴۸۸	۴	۰/۱۲۲	۱۰۰	پتانسیل ایجاد کارگاه‌های روغن کشی خانگی	
۰/۴۳۹	۴	۰/۱۱۰	۹۰	وجود دستورالعمل فنی کشت سیاه دانه	
۰/۰۹۸	۱	۰/۰۹۸	۸۰	برداشت حساس و دشوار	نقاط ضعف
۰/۱۱۰	۱	۰/۱۱۰	۹۰	نبود بذر اصلاح شده در بازار داخلی	
۰/۲۲۰	۲	۰/۱۱۰	۹۰	فرآوری و بسته بندی محدود در استان	
۰/۱۲۲	۱	۰/۱۲۲	۱۰۰	نبود زنجیره ارزش این گیاه در استان	
۲/۵۹			۸۲۰		جمع
۰/۴۲۹	۴	۰/۱۰۷	۹۰	سازگاری با اقلیم استان	فرصت‌ها
۰/۲۵۰	۳	۰/۰۸۳	۷۰	نیاز آبی متوسط	
۰/۲۸۶	۳	۰/۰۹۵	۸۰	بازار رو به رشد داخلی و صادراتی	
۰/۲۸۶	۳	۰/۰۹۵	۸۰	مصرف خوراکی زیاد	
۰/۲۵۰	۳	۰/۰۸۳	۷۰	امکان کشت تناوبی با محصولات مانده گندم	
۰/۲۸۶	۳	۰/۰۹۵	۸۰	قابلیت فرآوری	
۰/۴۷۶	۴	۰/۱۱۹	۱۰۰	تغییرات اقلیمی و خشکسالی با توجه به نیاز آبی کم سیاهدانه	
۰/۴۲۹	۴	۰/۱۰۷	۹۰	پتانسیل افزایش سطح زیر کشت با توجه به نیاز بازار در استان	تهدیدها
۰/۱۰۷	۱	۰/۱۰۷	۹۰	نوسان قیمت بازار	
۰/۱۰۷	۱	۰/۱۰۷	۹۰	فروش فله ای و بدون برند	
۲/۹۰			۸۴۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۷ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی پنیرک (*Malva spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۹۳	۳	۰/۱۳۱	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۶۵۶	۴	۰/۱۶۴	۱۰۰	ایجاد اشتغال محلی بالاخص زنان روستایی	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	عدم برداشت مکانیزه و بالایودن هزینه های کارگری	نقاط ضعف
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	نبود بذر اصلاح شده یا استاندارد	
۰/۱۳۱	۱	۰/۱۳۱	۸۰	عدم دقت کافی در برداشت گل به دلیل حساس بودن گیاه	
۰/۲۶۲	۲	۰/۱۳۱	۸۰	محدودیت در فرآوری صنعتی	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	نبود دستورالعمل فنی کشت پنیرک	
۱/۸۹			۶۱۰		جمع
۰/۳۵۳	۳	۰/۱۱۸	۱۰۰	سازگاری با شرایط اقلیمی استان	فرصت‌ها
۰/۳۱۸	۳	۰/۱۰۶	۹۰	بازار رو به رشد این گیاه	
۰/۳۵۳	۳	۰/۱۱۸	۱۰۰	تقاضای بالا در طب سنتی و داروسازی	
۰/۴۷۱	۴	۰/۱۱۸	۱۰۰	پتانسیل صادرات به کشورهای منطقه	
۰/۴۷۱	۴	۰/۱۱۸	۱۰۰	تعداد دفعات بالای برداشت در طول سال	
۰/۱۰۶	۱	۰/۱۰۶	۹۰	تغییرات اقلیمی و بارندگی نامنظم	تهدیدها
۰/۱۰۶	۱	۰/۱۰۶	۹۰	نبود برند ملی یا منطقه ای برای محصول	
۰/۱۰۶	۱	۰/۱۰۶	۹۰	نیاز نسبتا بالای آبی	
۰/۱۰۶	۱	۰/۱۰۶	۹۰	نوسانات شدید نرخ ارز	
۲/۳۹			۸۵۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۸ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی گل گاوزبان (*Echium spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۵۳	۳	۰/۱۱۸	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۵۲۹	۴	۰/۱۳۲	۹۰	ایجاد اشتغال محلی بالاخص زنان روستایی	
۰/۳۵۳	۳	۰/۱۱۸	۸۰	پتانسیل برداشت چند ساله	
۰/۵۲۹	۴	۰/۱۳۲	۹۰	وجود دستورالعمل فنی کشت گل گاوزبان	
۰/۱۳۲	۱	۰/۱۳۲	۹۰	عدم برداشت مکانیزه و بالابودن هزینه های کارگری	نقاط ضعف
۰/۱۱۸	۱	۰/۱۱۸	۸۰	نبود بذر اصلاح شده سازگار به منطقه	
۰/۱۳۲	۱	۰/۱۳۲	۹۰	نیاز به مراقبت های خاص در کاشت و داشت	
۰/۲۳۵	۲	۰/۱۱۸	۸۰	نبود شبکه توزیع و بازاریابی مؤثر	
۲/۳۸			۶۸۰		جمع
۰/۷۲۷	۴	۰/۱۸۲	۱۰۰	ارزش دارویی بالا	فرصت‌ها
۰/۶۵۵	۴	۰/۱۶۴	۹۰	افزایش گرایش عمومی به مصرف گیاهان دارویی	
۰/۱۸۲	۱	۰/۱۸۲	۱۰۰	حساسیت بالای گیاه نسبت به تغییرات دمایی و رطوبت	تهدیدها
۰/۱۴۵	۱	۰/۱۴۵	۸۰	عدم رقابت موثر با گونه‌های کوهی یا وارداتی ارزان‌تر	
۰/۳۲۷	۲	۰/۱۶۴	۹۰	وجود آفات و بیماری‌های فصلی	
۰/۱۶۴	۱	۰/۱۶۴	۹۰	نیاز آبی نسبتا بالا	
۲/۲۰			۵۵۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۹ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی رازیانه (*Foeniculum vulgare*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۷۲۷	۴	۰/۱۸۲	۱۰۰	وجود زنجیره ارزش	نقاط قوت
۰/۴۳۶	۳	۰/۱۴۵	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی کشاورزان	
۰/۷۲۷	۴	۰/۱۸۲	۱۰۰	پتانسیل کشت مکانیزه توسط بزرگ مالکان	
۰/۷۲۷	۴	۰/۱۸۲	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت رازیانه	
۰/۳۲۷	۲	۰/۱۶۴	۹۰	نبود ارقام اصلاح شده بومی یا منطقه‌ای	نقاط ضعف
۰/۲۹۱	۲	۰/۱۴۵	۸۰	محدودیت دانش فنی کشاورزان در زمینه روشهای مدیریت نوین مزرعه	
۳/۲۴			۵۵۰		جمع
۰/۵۰۶	۴	۰/۱۲۷	۱۰۰	سازگاری با اقلیم نیمه خشک خراسان رضوی	فرصت‌ها
۰/۵۰۶	۴	۰/۱۲۷	۱۰۰	جایگزین مناسب محصولاتی مانند خربزه و پسته به دلیل نیاز آبی نسبتاً کمتر و مقاومت بالا به شوری	
۰/۳۰۴	۳	۰/۱۰۱	۸۰	ارزش اقتصادی متوسط	
۰/۳۴۲	۳	۰/۱۱۴	۹۰	رشد فزاینده مصرف داخلی در دمنوش‌ها، داروها و صنایع غذایی	
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	پتانسیل بالا برای صادرات دانه، پودر و اسانس رازیانه	
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	امکان کشت در تناوب با محصولاتی مانند حبوبات و غلات	
۰/۱۰۱	۱	۰/۱۰۱	۸۰	وابستگی نسبتاً شدید به نوسانات ارز	تهدیدها
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	عدم همزمانی رسیدگی دانه‌ها	
۰/۱۷۷	۲	۰/۰۸۹	۷۰	وجود آفات و بیماری‌های شایع	
۲/۹۶			۷۹۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۰ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها گیاه دارویی گل محمدی (*Rosa damascena*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۹۵	۳	۰/۱۳۲	۱۰۰	وجود رقم‌های مناسب نهال گل محمدی با کیفیت اسانس بالا	نقاط قوت
۰/۴۷۴	۴	۰/۱۱۸	۹۰	وجود تعداد بالای کارخانجات فرآوری گل محمدی در استان	
۰/۳۹۵	۳	۰/۱۳۲	۱۰۰	وجود مهارت کافی در کاشت گل محمدی	
۰/۵۲۶	۴	۰/۱۳۲	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت گل محمدی	
۰/۱۱۸	۱	۰/۱۱۸	۹۰	نیاز به نیروی انسانی زیاد هنگام برداشت	نقاط ضعف
۰/۱۰۵	۱	۰/۱۰۵	۸۰	سرمایه‌گذاری اولیه نسبتاً بالا برای ایجاد مزرعه	
۰/۱۳۲	۱	۰/۱۳۲	۱۰۰	عدم توجه به کیفیت آب و خاک و تاثیر آن بر عملکرد کمی و کیفی اسانس	
۰/۱۳۲	۱	۰/۱۳۲	۱۰۰	فقدان استاندارد تعریف شده در فرآوری مناسب صادرات	
۲/۲۸			۷۶۰	جمع	
۰/۳۰۴	۳	۰/۱۰۱	۸۰	افزایش جهانی تقاضا برای محصولات طبیعی و سالم	فرصت‌ها
۰/۳۰۴	۳	۰/۱۰۱	۸۰	قابلیت ایجاد صنایع تبدیلی کوچک و متوسط	
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	امکان ایجاد اشتغال در مناطق محروم از طریق برداشت و فرآوری	
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	قابل کشت در اراضی کم بازده و شیب‌دار در اقلیم‌های خشک و نیمه خشک	
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	نوسانات بازار و وابستگی به صادرات غیرمستقیم (بویژه برای اسانس)	تهدیدها
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۱۰۰	نیاز آبی نسبتاً بالا	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۱۰۰	حساسیت شدید به آفات و بیماری‌ها	
۰/۱۷۷	۲	۰/۰۸۹	۷۰	قاچاق و فروش فله‌ای محصول بدون برند	
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	محدویت زمانی برداشت در طول روز	
۲/۱۸			۷۹۰	جمع	

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۱ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی موسیر (*Allium sp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۴۴	۳	۰/۱۴۸	۸۰	تجربه و دانش فنی کافی در بین بهره‌برداران استان	نقاط قوت
۰/۶۶۷	۴	۰/۱۶۷	۹۰	توصیه و ترویج کشت موسیر در باغات استان توسط مدیریت باغبانی	
۰/۷۴۱	۴	۰/۱۸۵	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت	
۰/۷۴۱	۴	۰/۱۸۵	۱۰۰	امکان کشت مکانیزه توسط ماشین آلات سبب زمینی کار و یا زعفران کار	
۰/۱۳۰	۱	۰/۱۳۰	۷۰	فقدان زنجیره ارزش موسیر	نقاط ضعف
۰/۱۸۵	۱	۰/۱۸۵	۱۰۰	عدم وجود صنایع تبدیلی و تکمیلی در سطح استان	
۲/۹۱			۵۴۰		جمع
۰/۴۶۸	۴	۰/۱۱۷	۹۰	ارزش غذایی و دارویی بالا	فرصت‌ها
۰/۴۶۸	۴	۰/۱۱۷	۹۰	افزایش تقاضای بازار داخلی	
۰/۲۷۳	۳	۰/۰۹۱	۷۰	مقاومت نسبی به آفات و بیماری‌ها	
۰/۵۱۹	۴	۰/۱۳۰	۱۰۰	امکان کشت در باغات	
۰/۵۱۹	۴	۰/۱۳۰	۱۰۰	قابل کشت در اراضی کوهپایه‌ای و نیمه کوهستانی	
۰/۲۳۴	۳	۰/۰۷۸	۶۰	پتانسیل ایجاد برندهای محلی برای عرضه موسیر با هویت منطقه‌ای	
۰/۲۰۸	۲	۰/۱۰۴	۸۰	کاهش منابع آبی و تغییرات اقلیمی	تهدیدها
۰/۱۱۷	۱	۰/۱۱۷	۹۰	رقابت شدید با موسیر وارداتی از سایر استانها	
۰/۲۳۴	۲	۰/۱۱۷	۹۰	حساسیت و نیاز به مراقبت بالا در زمان برداشت	
۳/۰۴			۷۷۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۲ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی چای ترش (*Hibiscus sabdariffa*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۵۸	۳	۰/۱۸۶	۸۰	امکان صادرات کاسبرگ با ارزش افزوده بالا	نقاط قوت
۰/۸۳۷	۴	۰/۲۰۹	۹۰	تمایل بالای بهره برداران برای کشت این گیاه در مناطق جنوبی استان	
۰/۹۳۰	۴	۰/۲۳۳	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت چای ترش	
۰/۱۸۶	۱	۰/۱۸۶	۸۰	نبود ارقام بومی و کمبود تجربه محلی در کاشت و برداشت.	نقاط ضعف
۰/۳۷۲	۲	۰/۱۸۶	۸۰	فقدان بازار منسجم و پایدار برای فروش محصول در استان	
۲/۸۸			۴۳۰		جمع
۰/۴۶۰	۴	۰/۱۱۵	۱۰۰	جایگزین مناسب برای پنبه (مقاوم به خشکی در مناطق گرمسیری استان)	فرصت‌ها
۰/۲۷۶	۳	۰/۰۹۲	۸۰	امکان کشت در اراضی کوچک مقیاس	
۰/۴۱۴	۴	۰/۱۰۳	۹۰	افزایش آگاهی عمومی نسبت به فواید چای ترش	
۰/۳۱۰	۳	۰/۱۰۳	۹۰	بازار مناسب مصرف رو به رشد چای ترش	
۰/۲۴۱	۳	۰/۰۸۰	۷۰	دارای خواص درمانی متعدد	
۰/۴۱۴	۴	۰/۱۰۳	۹۰	امکان توسعه صنایع کوچک تبدیلی برای خشک کردن و بسته‌بندی در روستاها	
۰/۱۰۳	۱	۰/۱۰۳	۹۰	ریسک اقلیمی بالا برای کشت در خراسان رضوی	تهدیدها
۰/۲۰۷	۲	۰/۱۰۳	۹۰	حساسیت به سرما، باد و نوسانات شدید دمایی	
۰/۱۸۴	۲	۰/۰۹۲	۸۰	رقابت با چای ترش وارداتی یا تولید شده در استان‌های جنوبی	
۰/۲۰۷	۲	۰/۱۰۳	۹۰	آفات و بیماری‌های قارچی در صورت بالا بودن رطوبت یا زه‌کشی ضعیف خاک	
۲/۸۲			۸۷۰		جمع

مآخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۳ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی آلوئه ورا (Aloe vera)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۰۰	۳	۰/۱۳۳	۸۰	توصیه و ترویج کشت آلوئه ورا توسط مدیریت باغبانی	نقاط قوت
۰/۴۶۷	۴	۰/۱۱۷	۷۰	امکان فرآوری محدود محصول و ایجاد ارزش افزوده	
۰/۶۶۷	۴	۰/۱۶۷	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت آلوئه ورا	
۰/۱۵۰	۱	۰/۱۵۰	۹۰	حساسیت بالا نسبت به زمان برداشت و فرآوری	نقاط ضعف
۰/۱۵۰	۱	۰/۱۵۰	۹۰	محدودیت در بازارهای داخلی برای فرآورده‌های آماده آلوئه ورا	
۰/۲۶۷	۲	۰/۱۳۳	۸۰	نبود آموزش و آگاهی کافی در بین کشاورزان برای کشت تجاری	
۰/۱۵۰	۱	۰/۱۵۰	۹۰	ضعف در زنجیره ارزش	
۲/۲۵			۶۰۰		جمع
۰/۳۷۹	۴	۰/۰۹۵	۹۰	سازگاری با اقلیم خشک و نیمه خشک	فرصت‌ها
۰/۴۲۱	۴	۰/۱۰۵	۱۰۰	بازار مصرف بالا در صنایع دارویی، آرایشی و بهداشتی	
۰/۲۵۳	۳	۰/۰۸۴	۸۰	مقاومت به بیماری‌ها و آفات	
۰/۳۷۹	۴	۰/۰۹۵	۹۰	چند ساله با قابلیت تولید بالا	
۰/۳۷۹	۴	۰/۰۹۵	۹۰	پتانسیل صادرات به بازارهای جهانی	
۰/۱۶۸	۲	۰/۰۸۴	۸۰	حساسیت نسبت به تغییرات شدید اقلیمی و نوسانات دما	تهدیدها
۰/۱۴۷	۲	۰/۰۷۴	۷۰	رقابت با تولیدات وارداتی و محصولات مشابه از سایر استان‌ها	
۰/۰۹۵	۱	۰/۰۹۵	۹۰	نیاز به سرمایه‌گذاری اولیه بالا برای ایجاد سیستم‌های آبیاری مناسب	
۰/۰۹۵	۱	۰/۰۹۵	۹۰	نوسانات قیمت بازار	
۰/۱۶۸	۲	۰/۰۸۴	۸۰	محدودیت کشت در خاک‌های با زهکشی نامناسب	
۰/۰۹۵	۱	۰/۰۹۵	۹۰	محدود بودن کشت صرفاً در گلخانه‌های تونلی در سطح استان	
۲/۵۸			۹۵۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۴ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی فلفل قرمز (*Capsicum annuum* L.)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۶۵۵	۴	۰/۱۶۴	۹۰	پتانسیل ایجاد صنایع تبدیلی	نقاط قوت
۰/۷۲۷	۴	۰/۱۸۲	۱۰۰	وجود زنجیره ارزش گیاه در استان	
۰/۶۵۵	۴	۰/۱۶۴	۹۰	وجود تکنولوژی مناسب برای خشک کردن فلفل قرمز	
۰/۱۶۴	۱	۰/۱۶۴	۹۰	عدم خلوص محصول نهایی	نقاط ضعف
۰/۱۶۴	۱	۰/۱۶۴	۹۰	عدم تهیه دستورالعمل فنی کشت فلفل قرمز	
۰/۱۶۴	۱	۰/۱۶۴	۹۰	هزینه بالای تولید به دلیل عدم مکانیزاسیون	
۲/۵۳			۵۵۰		جمع
۰/۳۷۵	۳	۰/۱۲۵	۸۰	رشد تقاضا در بازارهای جهانی	فرصت‌ها
۰/۳۷۵	۳	۰/۱۲۵	۸۰	پتانسیل صادراتی به کشورهای همسایه	
۰/۳۷۵	۳	۰/۱۲۵	۸۰	درآمد بالا	
۰/۴۲۲	۳	۰/۱۴۱	۹۰	بازار ثابت و عدم نوسانات قیمت	
۰/۱۴۱	۱	۰/۱۴۱	۹۰	تغییرات اقلیمی و نوسانات دما	تهدیدها
۰/۲۱۹	۲	۰/۱۰۹	۷۰	حساسیت به سرما و یخبندان	
۰/۲۱۹	۲	۰/۱۰۹	۷۰	حساسیت بالا نسبت به حاصلخیزی خاک	
۰/۲۵۰	۲	۰/۱۲۵	۸۰	حساسیت بالا به آفات و بیماری‌ها	
۲/۳۸			۶۴۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۵ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی مرزه (*Satureia montana* L.)

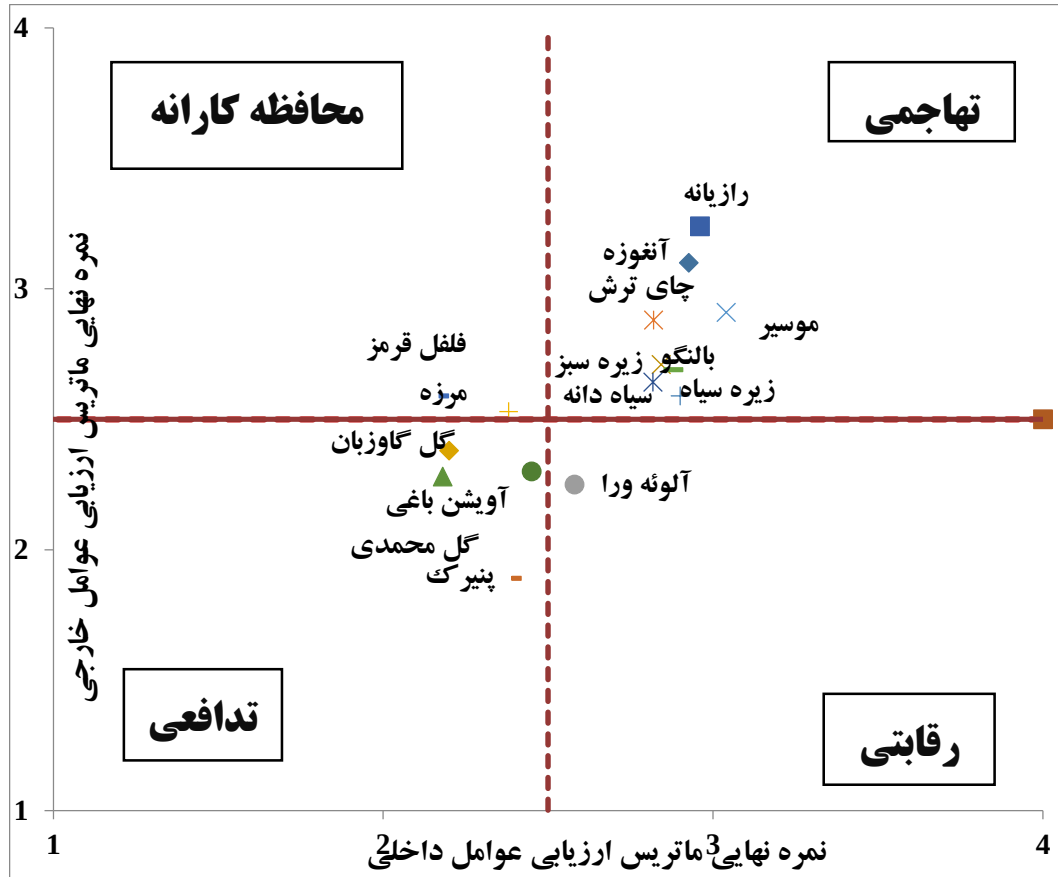
نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۴۵	۳	۰/۱۸۲	۸۰	مهارت و دانش بومی کشاورزان	نقاط قوت
۰/۵۴۵	۳	۰/۱۸۲	۸۰	وجود صنایع خشک کن و بسته بندی	
۰/۶۱۴	۳	۰/۲۰۵	۹۰	تولید بذور اصلاح شده	
۰/۶۸۲	۳	۰/۲۲۷	۱۰۰	وجود دستورالعمل فنی کشت مرزه	
۰/۲۰۵	۱	۰/۲۰۵	۹۰	هزینه بالای کشت	نقاط ضعف
۲/۵۹			۴۴۰		جمع
۰/۲۷۰	۳	۰/۰۹۰	۸۰	دارا بودن خواص دارویی و خوراکی	فرصت
۰/۴۰۴	۴	۰/۱۰۱	۹۰	پتانسیل صادرات به کشورهای همسایه و جهانی	
۰/۲۷۰	۳	۰/۰۹۰	۸۰	دوره رشد کوتاه	
۰/۲۷۰	۳	۰/۰۹۰	۸۰	امکان کشت مخلوط با فلفل	
۰/۲۳۶	۳	۰/۰۷۹	۷۰	امکان کشت در مناطق گرم با شوری پایین	
۰/۱۸۰	۲	۰/۰۹۰	۸۰	تغییرات اقلیمی	تهدیدها
۰/۱۰۱	۱	۰/۱۰۱	۹۰	نیاز به خاک با زهکشی مناسب	
۰/۱۸۰	۲	۰/۰۹۰	۸۰	شوری خاک	
۰/۱۰۱	۱	۰/۱۰۱	۹۰	نیاز آبی بالا	
۰/۱۵۷	۲	۰/۰۷۹	۷۰	نوسانات قیمت	
۰/۰۹۰	۱	۰/۰۹۰	۸۰	حساس بودن به تقویم زمانی برداشت جهت حفظ کیفیت و عطر	
۲/۱۷			۸۹۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۶ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی بالنگو (تخم شربتی) (*Lallemantia sp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۸۸۹	۴	۰/۲۲۲	۱۰۰	دارا بودن ماشین خرمکوب تخصصی	نقاط قوت
۰/۸۸۹	۴	۰/۲۲۲	۱۰۰	صادرات محصول به کشورهای حاشیه خلیج فارس و عراق	
۰/۳۵۶	۲	۰/۱۷۸	۸۰	حساسیت نسبت به مدیریت مزرعه	نقاط ضعف
۰/۳۵۶	۲	۰/۱۷۸	۸۰	نبود ماشین‌آلات برداشت تخصصی	
۰/۲۰۰	۱	۰/۲۰۰	۹۰	عدم وجود دستورالعمل فنی کشت بالنگو	
۲/۶۹			۴۵۰		جمع
۰/۳۱۲	۳	۰/۱۰۴	۸۰	نیاز آبی متوسط	فرصت‌ها
۰/۴۶۸	۴	۰/۱۱۷	۹۰	دوره رشد کوتاه	
۰/۴۶۸	۴	۰/۱۱۷	۹۰	خواص دارویی و تغذیه‌ای بالا	
۰/۴۱۶	۴	۰/۱۰۴	۸۰	افزایش تقاضا در صنایع نوشیدنی و سلامت محور	
۰/۳۱۲	۳	۰/۱۰۴	۸۰	قیمت مناسب	
۰/۴۶۸	۴	۰/۱۱۷	۹۰	امکان فرآوری و ایجاد ارزش افزوده بالا	
۰/۱۱۷	۱	۰/۱۱۷	۹۰	حساس نسبت به نوسانات بارندگی (بارندگی تیر)	تهدیدها
۰/۲۰۸	۲	۰/۱۰۴	۸۰	نوسان عملکرد در سال‌های خشک	
۰/۱۱۷	۱	۰/۱۱۷	۹۰	حساسیت بالا نسبت به بیماری بوته میری	
۲/۸۸			۷۷۰		جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شکل ۵-۱ موقعیت استراتژیک گیاهان دارویی در اراضی زراعی

جداول سوات گونه‌های دارویی منتخب در اراضی مرتعی استان

جدول ۵-۱۷ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی آنگوزه تلخ و شیرین (*Ferula spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۱۲	۴	۰/۱۰۳	۱۰۰	تهیه و اجرای طرح‌های مرتعداری (تلفیقی و چندمنظوره)	نقاط قوت
۰/۲۴۷	۳	۰/۰۸۲	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی بهره‌برداران آنگوزه	
۰/۲۴۷	۳	۰/۰۸۲	۸۰	وجود کارشناسان مجرب و محققین متخصص	
۰/۳۷۱	۴	۰/۰۹۳	۹۰	وجود دستورالعمل‌های فنی تدوین شده و طرح‌های فروست دار	
۰/۴۱۲	۴	۰/۱۰۳	۱۰۰	شناسایی و ساماندهی رویشگاه‌های این گونه	
۰/۲۴۷	۳	۰/۰۸۲	۸۰	تاکید و حمایت نسبی وزارت جهاد کشاورزی از گیاهان دارویی کم آب طلب	
۰/۲۴۷	۳	۰/۰۸۲	۸۰	دسترسی آسان به مجوزهای مربوطه برای بهره بردای از مرتع	
۰/۰۹۳	۱	۰/۰۹۳	۹۰	عدم توانایی فنی و دانش لازم در تولید محصولات فرآوری شده دارای ارزش افزوده بالا	نقاط ضعف
۰/۰۹۳	۱	۰/۰۹۳	۹۰	کمبود آزمایشگاه‌های استاندارد، کارخانجات مجهز و پیشرفته	
۰/۱۰۳	۱	۰/۱۰۳	۱۰۰	فقدان روابط بین‌المللی قوی و وجود تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی و مالی بین‌المللی	
۰/۱۶۵	۲	۰/۰۸۲	۸۰	فقدان ترمینال صادراتی تخصصی گیاهان دارویی در سطح استان	
۲/۶۴			۹۷۰		جمع
۰/۴۰۰	۴	۰/۱۰۰	۱۰۰	اقلیم و شرایط اکولوژیکی مناسب	فرصت‌ها
۰/۳۶۰	۴	۰/۰۹۰	۹۰	وسعت زیاد رویشگاه و وجود گونه‌های متنوع از این جنس و کم آب طلب بودن	
۰/۳۶۰	۴	۰/۰۹۰	۹۰	بالا بودن کمیت و کیفیت اسانس و صمغ این گونه و محصول سالم و متنوع	
۰/۳۶۰	۴	۰/۰۹۰	۹۰	وجود بازار مناسب خارجی و داخلی و فرآورده‌های آنگوزه	
۰/۲۴۰	۳	۰/۰۸۰	۸۰	وجود انجمن علمی و بخش‌های تحقیقاتی گیاه آنگوزه در استان	
۰/۴۰۰	۴	۰/۱۰۰	۱۰۰	مقاوم بودن گیاهان دارویی به تنش‌های محیطی از جمله خشکی، شوری و تنش‌های زنده	
۰/۰۹۰	۱	۰/۰۹۰	۹۰	ناپایداری در کیفیت و مقدار تأمین ناشی از تغییرات اقلیمی و عوامل انسانی	تهدیدها
۰/۱۰۰	۱	۰/۱۰۰	۱۰۰	بهره‌برداری بی‌رویه، غیرقانونی و بدون مجوز از عرصه‌های طبیعی	
۰/۰۹۰	۱	۰/۰۹۰	۹۰	وجود تحریم‌های اقتصادی و انحصاری بودن صادرات	
۰/۱۸۰	۲	۰/۰۹۰	۹۰	فروش فله ای و عدم وجود بسته بندی مناسب و استاندارد تعریف شده	
۰/۱۶۰	۲	۰/۰۸۰	۸۰	عدم درک صحیح دستگاه‌های حاکمیتی از ارزش محصولات دارویی و حفاظت از عرصه های طبیعی	
۲/۷۴			۱۰۰۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۸ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی باریجه (*Ferula golbaniflua*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۶۳	۴	۰/۱۴۱	۱۰۰	تهیه و اجرای طرح مرتعداری (تلفیقی) و شناسایی رویشگاه‌های گونه باریجه	نقاط قوت
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	داشتن تجربه و دانش بومی فنی بهره‌برداران در زمینه بهره‌برداری و و نگهداری باریجه	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	وجود متخصصین با تجربه و دانش و همچنین دستورالعمل‌های فنی	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	کوتاه بودن زمان گرفتن مجوز بهره‌برداری از عرصه‌های طبیعی	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	وجود دستورالعمل کشت و بهره‌برداری باریجه از مراتع	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	ضعف در صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی برای ورود به بازارهای خارجی	نقاط ضعف
۰/۲۲۵	۲	۰/۱۱۳	۸۰	فقدان سامانه رصد ملی در زنجیره ارزش باریجه	
۰/۲۲۵	۲	۰/۱۱۳	۸۰	فقدان ترمینال صادراتی	
۳/۱۷			۷۱۰		جمع
۰/۵۳۳	۴	۰/۱۳۳	۱۰۰	رویشگاه‌های منحصر به فرد و شرایط اکولوژیکی مناسب	فرصت‌ها
۰/۵۳۳	۴	۰/۱۳۳	۱۰۰	کمیت و کیفیت بالای صمغ باریجه	
۰/۵۳۳	۴	۰/۱۳۳	۱۰۰	مقاوم بودن به کم آبی و شرایط تنش‌های محیطی	
۰/۵۳۳	۴	۰/۱۳۳	۱۰۰	وجود بازار مناسب در داخل و خارج کشور	
۰/۳۲۰	۳	۰/۱۰۷	۸۰	برگزاری نمایشگاه‌ها، همایش‌های بین‌المللی و داخلی و وجود انجمن علمی و بخش‌های تحقیقاتی گیاهان دارویی	
۰/۲۱۳	۲	۰/۱۰۷	۸۰	تغییر اقلیم و خشکسالی	تهدیدها
۰/۱۲۰	۱	۰/۱۲۰	۹۰	قاچاق و خام فروشی	
۰/۱۳۳	۱	۰/۱۳۳	۱۰۰	بهره‌برداری غیراصولی و تخریب رویشگاه	
۲/۹۲			۷۵۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۱۹ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی گون‌های مولد کتیرا (*Astragalus spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۱۹	۴	۰/۱۰۵	۹۰	ممیزی و تهیه طرح مرعداری (طرح مرعداری تلفیقی) برای اکثر مراتع استان	نقاط قوت
۰/۲۷۹	۳	۰/۰۹۳	۸۰	دانش بومی و متخصصین بهره‌برداری از کتیرا	
۰/۴۱۹	۴	۰/۱۰۵	۹۰	تمایل بهره‌برداران به مشارکت و اصلاح و توسعه پوشش گیاهی	
۰/۲۴۴	۳	۰/۰۸۱	۷۰	دسترسی آسان و کوتاه به مجوزهای بهره‌برداری	
۰/۴۱۹	۴	۰/۱۰۵	۹۰	وجود صنایع تبدیلی در داخل	
۰/۴۱۹	۴	۰/۱۰۵	۹۰	آمار دقیق از گونه‌های تولید کتیرا و سطح گون‌زارها	
۰/۴۱۹	۴	۰/۱۰۵	۹۰	وجود دستورالعمل بهره‌برداری فنی کتیرا از گون‌زارهای استان	
۰/۱۸۶	۲	۰/۰۹۳	۸۰	کمبود آموزش بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۱۰۵	۱	۰/۱۰۵	۹۰	نبود ترمینال و پالایشگاه برای صادرات محصول فرآوری شده	
۰/۱۰۵	۱	۰/۱۰۵	۹۰	عدم برندسازی	
۳/۱			۸۶۰		جمع
۰/۵۸۸	۴	۰/۱۴۷	۱۰۰	وجود گون‌زارها و گونه‌های متعدد تولید کتیرا	فرصت‌ها
۰/۵۲۹	۴	۰/۱۳۲	۹۰	تولید محصول سالم، ارگانیک و منحصر به فرد	
۰/۵۲۹	۴	۰/۱۳۲	۹۰	مقاوم بودن گونه‌های کتیرا به تنش‌های محیطی و کم آبی	
۰/۳۵۳	۳	۰/۱۱۸	۸۰	اثرات درمانی و صنعتی زیاد	
۰/۱۳۲	۱	۰/۱۳۲	۹۰	تخریب اکوسیستم و تیغ زنی نامناسب	تهدیدها
۰/۲۳۵	۲	۰/۱۱۸	۸۰	تحریم و نوسانات ارزی	
۰/۲۰۶	۲	۰/۱۰۳	۷۰	ضعف نهادهای نظارتی در اجرایی شدن قوانین بازدارنده	
۰/۲۳۵	۲	۰/۱۱۸	۸۰	خام فروشی و قاچاق	
۲/۸۱			۶۸۰		جمع

مآخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۰ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی سریش (*Eremurus sp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضری ب	شرح	
۰/۶۴۳	۴	۰/۱۶۱	۹۰	تهیه طرح مرتعداری (تلفیقی) و شناسایی رویشگاه‌های قابل بهره‌برداری	نقاط قوت
۰/۴۲۹	۳	۰/۱۴۳	۸۰	وجود کارشناسان مجرب و افراد بومی با تجربه (دانشی فنی بومی)	
۰/۲۸۶	۲	۰/۱۴۳	۸۰	کمبود آموزش و دانش تخصصی بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۱۶۱	۱	۰/۱۶۱	۹۰	فقدان بانک اطلاعاتی در حوزه عرضه، تقاضا، بازار سریش	
۰/۲۵۰	۲	۰/۱۲۵	۷۰	فقدان دستورالعمل فنی علمی مدون	
۰/۲۵۰	۲	۰/۱۲۵	۷۰	فقدان صنایع تبدیلی و فرآوری گیاه برای صادرات	
۰/۲۸۶	۲	۰/۱۴۳	۸۰	هزینه بالای برداشت و نیروی کار زیاد	
۲/۳۰			۵۶۰		جمع
۰/۴۰۰	۳	۰/۱۳۳	۱۰۰	رویشگاه‌های منحصر به فرد و دارای کیفیت بالا	فرصت‌ها
۰/۴۸۰	۴	۰/۱۲۰	۹۰	کاربردهای چندگانه دارویی، صنعتی و خوراکی	
۰/۳۲۰	۳	۰/۱۰۷	۸۰	برگزاری همایش‌های بین‌المللی و داخلی و برگزاری نمایشگاه‌ها گیاهان دارویی	
۰/۲۱۳	۲	۰/۱۰۷	۸۰	خشکسالی و تغییر اقلیم	تهدیدها
۰/۱۲۰	۱	۰/۱۲۰	۹۰	بهره برداری بی‌رویه، غیرقانونی و بدون مجوز	
۰/۲۱۳	۲	۰/۱۰۷	۸۰	بوته کنی و تخریب مراتع	
۰/۲۱۳	۲	۰/۱۰۷	۸۰	ضعف نهادهای نظارتی در اجرایی شدن قوانین بازدارنده	
۰/۱۸۷	۲	۰/۰۹۳	۷۰	تحریم و مشکلات مربوط به بازار و صادرات	
۲/۴۷			۷۵۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۱ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی کلپوره (*Teucrium polium*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۳۸۷	۴	۰/۰۹۷	۹۰	شناسایی رویشگاه و پراکنش زیاد در اکثر مراتع	نقاط قوت
۰/۳۸۷	۴	۰/۰۹۷	۹۰	تدوین طرح‌های بهره برداری (مرتعداری و تلفیقی)	
۰/۲۲۶	۳	۰/۰۷۵	۷۰	عدم نیاز به بهره‌بردار با تجربه	
۰/۲۲۶	۳	۰/۰۷۵	۷۰	بهره‌برداری چندمنظوره	
۰/۱۷۲	۲	۰/۰۸۶	۸۰	کمبود آموزش و دانش تخصصی بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۰۹۷	۱	۰/۰۹۷	۹۰	فقدان بانک اطلاعاتی در حوزه مقدار تولید، عرضه، تقاضا، بازار و ...	
۰/۰۹۷	۱	۰/۰۹۷	۹۰	ضعف در صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی برای ورود به بازارهای خارجی	
۰/۱۷۲	۲	۰/۰۸۶	۸۰	عدم توانایی فنی و دانش در تولید محصولات فرآوری شده دارای ارزش افزوده بالا	
۰/۰۹۷	۱	۰/۰۹۷	۹۰	کمبود کارخانجات مجهز و پیشرفته در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی	
۰/۰۹۷	۱	۰/۰۹۷	۹۰	مکانیزه نبودن و هزینه بالای برداشت	
۰/۰۹۷	۱	۰/۰۹۷	۹۰	فقدان دستورالعمل فنی در زمینه بهره‌برداری اصولی	
۲/۰۵			۹۳۰		جمع
۰/۵۶۳	۴	۰/۱۴۱	۱۰۰	سازگاری بالا گیاه کلپوره با شرایط خشکی و کم آبی	فرصت‌ها
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	کاربرد و استفاده چندمنظوره داروئی، خوراکی و ادویه‌ای	
۰/۳۳۸	۳	۰/۱۱۳	۸۰	کیفیت مناسب و سالم بودن	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	وجود رویشگاه‌های طبیعی و در دسترس در استان (اندیمیک و بومی بودن)	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	بهره‌برداری بی رویه و از بین بردن پایه‌های گیاهی	تهدیدها
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	فروش فله ای و عدم وجود بسته بندی مناسب و استاندارد تعریف شده	
۰/۱۱۳	۱	۰/۱۱۳	۸۰	تحریم و مشکلات مربوط به صادرات و بازاریابی	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	قاچاق و ضعف نظارتی در جلوگیری از تخریب رویشگاه	
۲/۴۱			۷۱۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۲ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی پونه سای (*Nepeta spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۹۰	۴	۰/۱۴۸	۹۰	شناخت رویشگاه و طرح بهره‌برداری	نقاط قوت
۰/۳۹۳	۳	۰/۱۳۱	۸۰	دستورالعمل فنی برداشت، بسته‌بندی و اقتصادی	
۰/۲۶۲	۲	۰/۱۳۱	۸۰	کمبود آموزش‌های مهارتی در زمینه بهره‌برداری و شناخت گونه	نقاط ضعف
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	کمبود کارخانجات مجهز و پیشرفته فرآوری و صنایع تبدیلی	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	کمبود آزمایشگاه‌های تخصصی استاندارد	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	ضعف در کسب مهارت‌های بازاریابی مدرن	
۰/۱۴۸	۱	۰/۱۴۸	۹۰	فقدان زنجیره ارزش کامل پونه سای در استان	
۱/۸۴			۶۱۰		جمع
۰/۳۳۳	۴	۰/۰۸۳	۹۰	سازگار با شرایط اقلیمی دیم‌زارها و نیاز آبی متوسط	فرصت‌ها
۰/۳۳۳	۴	۰/۰۸۳	۹۰	وسعت زیاد مراتع دیم‌زارهای رها شده و کم‌بازده در استان	
۰/۳۳۳	۴	۰/۰۸۳	۹۰	بالابودن کمیت و کیفیت اسانس	
۰/۳۷۰	۴	۰/۰۹۳	۱۰۰	مقاوم بودن به تنش‌های محیطی از جمله خشکی، شوری و تنش‌های زنده	
۰/۲۲۲	۳	۰/۰۷۴	۸۰	افزایش اقبال عمومی جهانی (کم آب طلب بودن و فضای سبز شهری)	
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۹۰	خشکسالی و تغییر اقلیم	تهدیدها
۰/۰۹۳	۱	۰/۰۸۳	۱۰۰	تخریب رویشگاه و بهره‌برداری غیراصولی	
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۹۰	ناپایداری در کیفیت و مقدار تأمین ناشی از تغییرات اقلیمی و عوامل انسانی	
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۹۰	وجود تحریم‌های اقتصادی و انحصاری بودن صادرات	
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۹۰	ضعف نهادهای نظارتی در اجرایی شدن قوانین بازدارنده در بهره‌برداری از مراتع	
۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۹۰	فروش فله‌ای و خام و برداشت غیرقانونی و یا بدون مجوز و عدم وجود بسته‌بندی مناسب و استاندارد تعریف شده	
۲/۳۲			۱۰۸۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۳ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی ریواس (*Rheum spp.*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۴۳۹	۴	۰/۱۱۰	۹۰	تدوین و اجرای طرح مرتعداری (چندمنظوره و تلفیقی)	نقاط قوت
۰/۲۹۳	۳	۰/۰۹۸	۸۰	دانش بومی و متخصصین بهره‌برداری از ریواس	
۰/۳۹۰	۴	۰/۰۹۸	۸۰	تمایل بهره‌برداران به استفاده چندمنظوره از مراتع	
۰/۴۳۹	۴	۰/۱۱۰	۹۰	دسترسی آسان و کوتاه به مجوزهای بهره‌برداری	
۰/۱۹۵	۲	۰/۰۹۸	۸۰	کمبود آموزش و دانش تخصصی بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۱۱۰	۱	۰/۱۱۰	۹۰	نبود دستورالعمل فنی برداشت، کاشت و فرآوری	
۰/۱۱۰	۱	۰/۱۱۰	۹۰	فقدان نهادهای نظارتی بهره‌برداری از عرصه‌های طبیعی	
۰/۱۱۰	۱	۰/۱۱۰	۹۰	ضعف در صنایع بسته‌بندی، تبدیلی و فرآوری برای ورود به بازارهای خارجی	
۰/۱۷۱	۲	۰/۰۸۵	۷۰	عدم انجام پروژه‌های تحقیقاتی اهلی سازی و فقدان زنجیره ارزش	فرصت‌ها
۲/۴۰			۸۲۰	جمع	
۰/۶۰۰	۴	۰/۱۵۰	۹۰	وجود ریواس زارهای منحصر به فرد و با پراکنش قابل قبول	
۰/۴۵۰	۳	۰/۱۵۰	۹۰	مقاوم بودن به تنش‌های محیطی و کم آب طلب بودن	
۰/۴۰۰	۳	۰/۱۳۳	۸۰	کاربردهای چندگانه دارویی، صنعتی و خوراکی	تهدیدها
۰/۳۵۰	۳	۰/۱۱۷	۷۰	برگزاری همایش‌های بین‌المللی و داخلی و برگزاری نمایشگاه‌ها	
۰/۱۶۷	۱	۰/۱۶۷	۱۰۰	برداشت غیراصولی و تخریب رویشگاه	
۰/۱۵۰	۱	۰/۱۵۰	۹۰	ناپایداری در تامین و تولید از عرصه‌های طبیعی	
۰/۲۶۷	۲	۰/۱۳۳	۸۰	فروش فله، عدم فراوری و ارزش‌آوری	جمع
۲/۳۸			۱۰۰۰	جمع	

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۴ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی نوروزک (*Salvia leriifolia*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۰۷	۴	۰/۱۲۷	۹۰	شناخت رویشگاه‌ها (نقشه پراکنش گونه در سطح استان)	نقاط قوت
۰/۴۵۱	۴	۰/۱۱۳	۸۰	داشتن دستورالعمل فنی بهره‌برداری و فرآوری	
۰/۲۲۵	۲	۰/۱۱۳	۸۰	فقدان بانک اطلاعاتی از عرضه، تقاضا، بازار	نقاط ضعف
۰/۱۴۱	۱	۰/۱۴۱	۱۰۰	عدم وجود بذر استاندارد و شناسنامه دار	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	ضعف در صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	عدم توانایی فنی و دانش در فرآوری دارای ارزش افزوده بالا	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	کمبود کارخانجات مجهز و پیشرفته در زمینه صنایع تبدیلی	
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۹۰	کمبود آزمایشگاه‌های تخصصی استاندارد	جمع
۱/۸۳			۷۱۰		
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	نیازآبی کم و مناسب برای دیم‌زارهای ره‌اشده	فرصت‌ها
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	وجود سطح وسیعی از دیم‌زارهای مناسب کشت این گونه	
۰/۴۵۶	۴	۰/۱۱۴	۹۰	بالا بودن کمیت و کیفیت اسانس (مصارف مختلف در صنایع)	
۰/۲۶۶	۳	۰/۰۸۹	۷۰	سالم و ارگانیک بودن	
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	تخریب رویشگاه و ضعف دستگاه‌های نظارتی	تهدیدها
۰/۱۲۷	۱	۰/۱۲۷	۱۰۰	خشکسالی و تغییر اقلیم	
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	بالا بودن هزینه‌های فرآوری و صنایع تبدیلی	
۰/۱۱۴	۱	۰/۱۱۴	۹۰	مشکلات مربوط به تحریم و صنایع نوین تبدیلی	
۲/۴۱			۷۹۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۵ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی اشنان (*Seidlitzia rosmarinus*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۵۴۵	۴	۰/۱۳۶	۹۰	شناخت و تهیه نقشه پراکنش و رویشگاه	نقاط قوت
۰/۳۶۴	۳	۰/۱۲۱	۸۰	دانش بومی و فنی در بهره‌برداری	
۰/۳۶۴	۳	۰/۱۲۱	۸۰	دسترسی آسان و کوتاه به مجوزهای برداشت	
۰/۱۳۶	۱	۰/۱۳۶	۹۰	عدم شناخت و کاربردهای گوناگون توسط بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۱۳۶	۱	۰/۱۳۶	۹۰	فقدان دستورالعمل فنی علمی مدون و زنجیره ارزش	
۰/۲۴۲	۲	۰/۱۲۱	۸۰	ضعف در صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی	
۰/۲۴۲	۲	۰/۱۲۱	۸۰	عدم توانایی فنی و دانش لازم در فرآوری آن	
۰/۲۱۲	۲	۰/۱۰۶	۷۰	کمبود کارخانجات مجهز و پیشرفته در زمینه صنایع تبدیلی	
۲/۲۴			۶۶۰		جمع
۰/۳۷۰	۳	۰/۱۲۳	۱۰۰	وسعت زیاد و قابل قبول بودن رویشگاه‌های استان	فرصت‌ها
۰/۳۷۰	۳	۰/۱۲۳	۱۰۰	سازگاری بالا با شرایط خشکی و کم توقع بودن	
۰/۳۳۳	۳	۰/۱۱۱	۹۰	مقاوم بودن به تنش‌های محیطی شوری و تنش‌های زنده	
۰/۳۷۰	۳	۰/۱۲۳	۱۰۰	دردسترس بودن رویشگاه و استفاده چندمنظوره صنعتی	
۰/۱۱۱	۱	۰/۱۱۱	۹۰	بهره برداری بی رویه، غیرقانونی و بدون مجوز	تهدیدها
۰/۱۹۸	۲	۰/۰۹۹	۸۰	وجود تحریم‌های اقتصادی	
۰/۰۹۹	۱	۰/۰۹۹	۸۰	بوته کنی و تخریب رویشگاه	
۰/۱۹۸	۲	۰/۰۹۹	۸۰	بالا بودن هزینه‌های فرآوری و صنایع تبدیلی	
۲/۳۸			۸۱۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۶ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی آویشن (*Thymus spp.*)

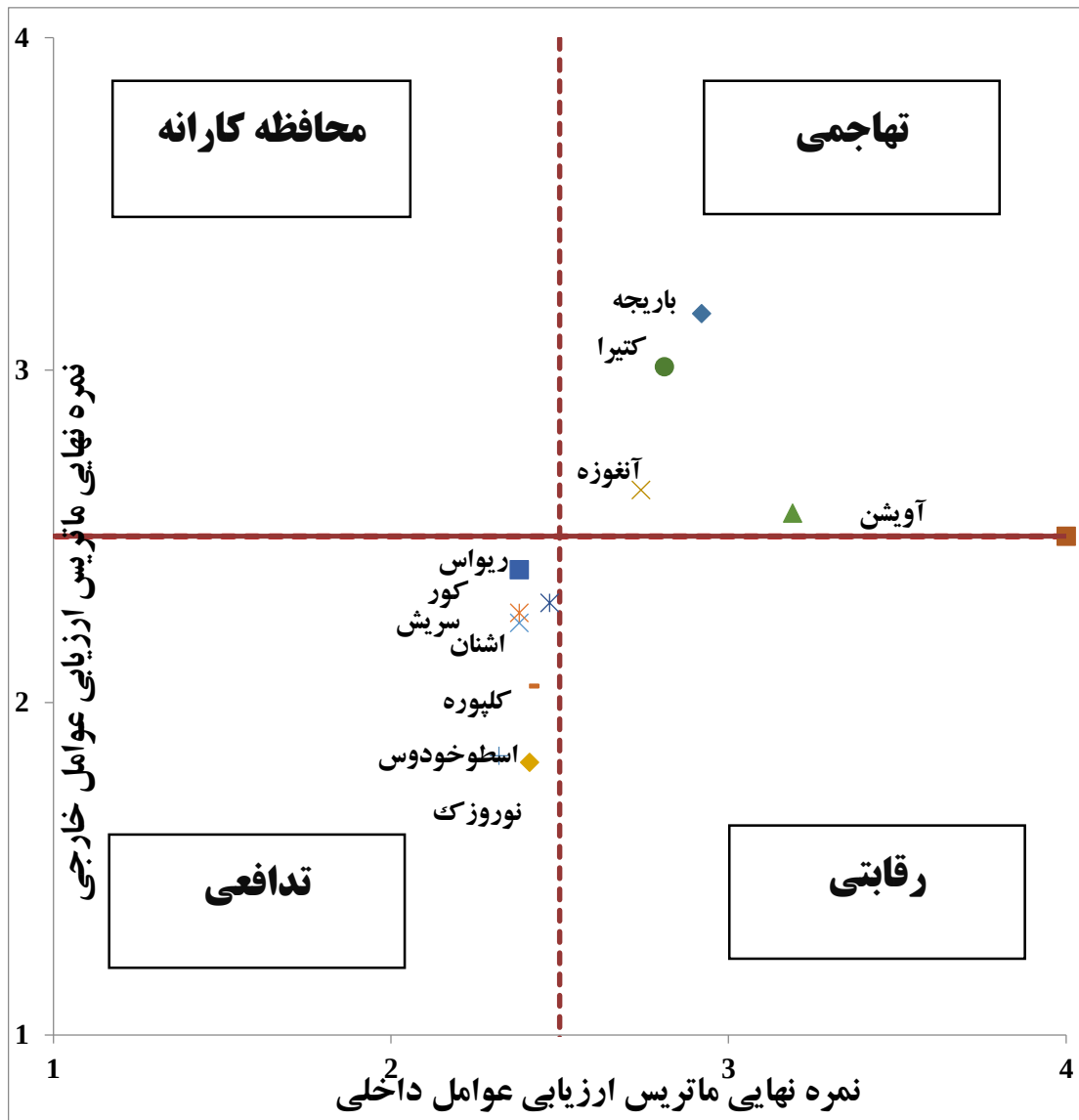
نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۶۲۱	۴	۰/۱۵۵	۹۰	تدوین طرح‌های مرتعداری تلفیقی و شناخت رویشگاه گونه	نقاط قوت
۰/۴۱۴	۳	۰/۱۳۸	۸۰	تجربه، مهارت و دانش بومی بهره برداران	
۰/۴۱۴	۳	۰/۱۳۸	۸۰	وجود دستورالعمل‌های فنی تدوین شده	
۰/۴۱۴	۳	۰/۱۳۸	۸۰	دسترسی آسان به مجوزهای مربوطه برای بهره برداری از مرتع	
۰/۱۵۵	۱	۰/۱۵۵	۹۰	فقدان بانک اطلاعاتی در حوزه تامین، عرضه، تقاضا، بازار و ...	نقاط ضعف
۰/۲۷۶	۲	۰/۱۳۸	۸۰	ضعف در بازاریابی و صادرات	
۰/۲۷۶	۲	۰/۱۳۸	۸۰	هزینه زیاد برداشت بدلیل مکانیزه نبودن	
۲/۵۷			۵۸۰		جمع
۰/۴۹۳	۴	۰/۱۲۳	۹۰	افزایش تقاضا داخلی و جهانی (مصارف متعدد و متنوع در صنایع مختلف)	فرصت‌ها
۰/۵۴۸	۴	۰/۱۳۷	۱۰۰	کم توقع بودن و مقاوم به آفات و امراض	
۰/۴۹۳	۴	۰/۱۲۳	۹۰	وجود گونه‌های متنوع گیاهی دارویی، صنعتی و خوراکی منحصر به فرد	
۰/۵۴۸	۴	۰/۱۳۷	۱۰۰	بالا بودن کمیت و کیفیت اسانس و ترکیبات اسانس	
۰/۵۴۸	۴	۰/۱۳۷	۱۰۰	پتانسیل عرضه محصول سالم و متنوع	
۰/۱۲۳	۱	۰/۱۲۳	۹۰	خشکسالی، تغییر اقلیم و تخریب رویشگاه	تهدیدها
۰/۲۱۹	۲	۰/۱۱۰	۸۰	بهره برداری بی رویه، غیرقانونی و بدون مجوز از عرصه‌های طبیعی	
۰/۲۱۹	۲	۰/۱۱۰	۸۰	فروش فله ای و عدم وجود بسته بندی مناسب و استاندارد تعریف شده	
۳/۱۹			۷۳۰		جمع

ماخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵-۲۷ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در گیاه دارویی کور (*Capparis spinosa*)

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح	
۰/۶۱۰	۴	۰/۱۵۳	۹۰	تمایل بهره برداران به مشارکت در کاشت و بهره‌برداری	نقاط قوت
۰/۴۰۷	۳	۰/۱۳۶	۸۰	دانش بومی در زمینه فراوری محصولات غذایی	
۰/۴۰۷	۳	۰/۱۳۶	۸۰	تدوین و داشتن دستورالعمل فنی	
۰/۲۷۱	۲	۰/۱۳۶	۸۰	کمبود آموزش بهره‌برداران	نقاط ضعف
۰/۱۵۳	۱	۰/۱۵۳	۹۰	نبود صنایع تبدیلی	
۰/۱۵۳	۱	۰/۱۵۳	۹۰	مهاجم بودن و داشتن اثر بر روی سایر گونه‌ها	
۰/۲۷۱	۲	۰/۱۳۶	۸۰	فقدان بانک اطلاعاتی در حوزه تامین، عرضه، تقاضا، بازار	
۲/۲۷			۵۹۰		جمع
۰/۵۴۵	۳	۰/۱۸۲	۱۰۰	گونه‌ای مقاوم به تنش‌های محیطی خشکی، کم آبی و افات و امراض	فرصت‌ها
۰/۵۴۵	۳	۰/۱۸۲	۱۰۰	مصارف متعدد و متنوع و همچنین گونه‌ای پوششی و حفاظت خاک	
۰/۵۴۵	۳	۰/۱۸۲	۱۰۰	اشتغالزایی، درآمد زایی و داشتن بازار صادرات مناسب	
۰/۱۶۴	۱	۰/۱۶۴	۹۰	بهره‌برداری بی رویه، غیرقانونی و بدون مجوز از عرصه‌های طبیعی	تهدیدها
۰/۲۹۱	۲	۰/۱۴۵	۸۰	فروش فله‌ای و عدم وجود بسته بندی مناسب و استاندارد تعریف شده	
۰/۲۹۱	۲	۰/۱۴۵	۸۰	نوسانات قیمت و مشکلات ارزی	
۲/۳۸			۵۵۰		جمع

مآخذ: یافته‌های تحقیق

شکل ۵-۲ موقعیت استراتژیک گیاهان دارویی در اراضی مرتعی

نقشه راه (استراتژی، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی) توسعه پایدار گیاهان دارویی زراعی منتخب

جدول ۵-۲۸ نقشه راه گیاه دارویی آنگوزه (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولین	منابع تامین مالی			زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتمادات دولتی	بخش خصوصی	بخش سرمایه گذاری	بخش متولی	زمان اجرا
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید آنگوزه بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*
		۲	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران برای بکارگیری روش‌های علمی و غیرمخرب تیغ زنی و برداشت	۲		*	*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیردولتی - اتاق اصناف کشاورزی	*
		۳	تولید نشاء استاندارد	۲			*	*	شرکت‌های دانش بنیان - مراکز تحقیقات کشاورزی	*
		۵	ترویج کشت آنگوزه از طریق اجرای پروژه‌های تحقیقی - ترویجی - توسعه‌ای در مناطق مستعد استان	۳		*		*	مرکز تحقیقات - مدیریت ترویج	*
		۶	انجام پروژه‌های پژوهشی در خصوص افزایش سطح کشت آنگوزه توسط بهره‌برداران	۳		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی	*
		۷	انجام پروژه‌های پژوهشی در خصوص عملیات به‌زرایی جمعیت‌های برتر آنگوزه	۳		*		*	مراکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان	*
		۸	تشکیل تعاونی‌های تخصصی تولید آنگوزه توسط بهره‌برداران	۲			*	*	سازمان تعاون روستایی	*
		۹	تشویق بزرگ مالکان به کشت آنگوزه از طریق ایجاد سایت‌های الگویی	۳		*		*	مرکز تحقیقات - مدیریت ترویج	*
		۱۰	تشویق صنایع تبدیلی به سرمایه‌گذاری در زمینه فرآوری شیره آنگوزه از طریق ارائه تسهیلات با نرخ بهره پایین	۲		*		*	سازمان صمت - جهاد کشاورزی	*
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۱۱	اجرای برنامه کشت قراردادی بین حلقه‌های تولید و فرآوری	۱			*	*	تشکل‌ها - جهاد کشاورزی	*
		۱۲	ایجاد آزمایشگاه‌های تخصصی و مرجع در سطح استان	۱		*		*	بخش خصوصی - غذا و دارو	*
		۱۳	ثبات سیاست‌های اتخاذ شده در زمینه بازار صادراتی فرآورده‌های گیاهان دارویی از جمله آنگوزه	۱		*		*	وزارت صمت - اتاق بازرگانی	*
	بازار	۱۴	تدوین استانداردهای لازم برای فروش فرآورده‌های شیره آنگوزه در بازارهای هدف داخلی و خارجی	۱		*		*	سازمان استاندارد	*
		۱۵	تدوین ضوابط لازم جهت ممانعت از خام فروشی محصول	۱		*		*	وزارت صمت - اتاق بازرگانی	*
		۱۶	برنامه‌ریزی جهت جذب بازارهای صادراتی جدید و متنوع	۲			*	*	اتاق بازرگانی	*
		۱۷	مطالعه چگونگی ایجاد و اجرای زنجیره‌های ارزش کامل آنگوزه در مناطق مستعد استان	۱		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی - سازمان جهاد کشاورزی	*
		۱۸	امکان‌سنجی چگونگی ورود فرآورده‌های آنگوزه به بازار بورس پس از تدوین استانداردها	۳			*	*	وزارت اقتصاد	*

ماخذ: یافته‌های تحقیق. امکان کشت در شهرستان‌های باخرز، تربت جام، تربت حیدریه، تایباد، بردسکن، بجستان، خوشاب، صالح آباد، چناران، گلپه‌ار، زاوه، زیرخان، سبزوار،

بینالود، فریمان، فیروزه کاشمر، گناباد، مشهد، نیشابور، کلات، کوهسرخ، رشتخوار، جوین، جغتای، داورزن، خواف، خلیل آباد، درگز

جدول ۵-۲۹ نقشه راه گیاه دارویی زیره سبز (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبار دولتی	بخش خصوصی	بخش خصوصی	کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید زیره سبز بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*		
		۲	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران در استفاده از توده‌های برتر زیره سبز از لحاظ عملکرد کمی و کیفی	۱		*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی - اتاق اصناف کشاورزی		*	
		۳	تولید بذر استاندارد و گواهی شده	۱		*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی - شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۴	انجام پروژه پژوهشی در زمینه معرفی ارقام اصلاح شده هم‌رس	۲		*	*	مرکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۵	انجام پروژه‌های پژوهشی در زمینه طراحی و ساخت ماشین آلات برداشت زیره سبز	۳		*	*	مرکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۶	انجام پروژه‌های پژوهشی در زمینه به‌نژادی و به‌زراعی توده‌های برتر زیره سبز	۲		*	*	مراکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	مکانیزه کردن کامل فرآیند تولید محصول برای افزایش مزیت رقابتی	۱	*		*	مراکز خدمات مکانیزاسیون	*		
		۸	تشویق کارخانجات صنایع تبدیلی به تولید فرآورده‌های متنوع زیره سبز از طریق ارائه تسهیلات تکلیفی	۱	*		*	سازمان صمت - جهاد کشاورزی	*		
		۹	تدوین استانداردهای لازم برای اسانس زیره سبز	۱	*		*	سازمان استاندارد	*		
		۱۰	ایجاد آزمایشگاه مرجع گیاهان دارویی	۲	*		*	بخش خصوصی - سازمان غذا و دارو	*		
		۱۱	تعیین محدوده قیمت‌گذاری زیره سبز بر اساس تفاوت‌های کیفی ماده اولیه	۱		*	*	سندیکای کارخانجات صنایع تبدیلی	*		
	بازار	۱۲	برنامه‌ریزی جهت جذب بازارهای صادراتی جدید و متنوع	۲		*	*	اتاق بازرگانی	*		
		۱۳	شناسه دار نمودن محصول زیره سبز از مزرعه تا بازار نهایی مصرف	۱		*	*	جهاد کشاورزی - اتاق بازرگانی	*		
		۱۴	تقویت دیپلماسی تجاری با کشورهای وارد کننده زیره سبز با تاکید بر رفع تحریم‌ها	۱		*	*	دولت - اتاق بازرگانی	*		
		۱۵	اجرای نمودن زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری	۲		*	*	مرکز تحقیقات و سازمان جهاد کشاورزی	*		
		۱۶	تدوین ضوابط و مقررات لازم جهت ممانعت از خام‌فروشی محصولات	۱		*	*	وزارت صمت - اتاق بازرگانی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. امکان توسعه کشت در شهرستان‌های تایباد، بردسکن، بجستان، خوشاب و صالح آباد

جدول ۵-۳۰ نقشه راه گیاه دارویی زیره سیاه (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	بخش خصوصي	سرمایه گذاری	بخش متولي	کوتاه مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید زیره سیاه بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*	
		۲	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران در استفاده از توده‌های برتر زیره سیاه از لحاظ عملکرد کمی و کیفی	۲		*	*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی - اتاق اصناف کشاورزی		*
		۳	تولید غده و بذر اصلاح شده	۱			*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی شرکت‌های دانش بنیان	*	
		۴	مکانیزه کردن کامل فرآیند تولید محصول برای افزایش مزیت رقابتی	۲	*		*	*	مراکز خدمات مکانیزاسیون	*	
		۵	انجام پروژه‌های پژوهشی در زمینه طراحی و ساخت ماشین‌آلات برداشت زیره سیاه	۳		*	*	*	مرکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان		*
		۶	انجام پروژه‌های پژوهشی در زمینه به‌نژادی و به‌زراعی توده‌های برتر زیره سیاه	۳		*	*	*	مراکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان		*
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	تدوین استانداردهای لازم برای اسانس زیره سیاه	۱		*			سازمان استاندارد	*	
		۸	ایجاد آزمایشگاه مرجع گیاهان دارویی	۲	*		*	*	بخش خصوصی - غذا و دارو		*
	بازار	۹	شناسه‌دار نمودن محصول زیره سیاه از مزرعه تا بازار نهایی مصرف	۲		*	*	*	جهاد کشاورزی - اتاق بازرگانی	*	
		۱۰	تقویت دیپلماسی تجاری با کشورهای واردکننده گیاهان دارویی از جمله زیره سیاه با تاکید بر رفع تحریم‌ها	۳		*			دولت - اتاق بازرگانی	*	
		۱۱	برنامه‌ریزی جهت جذب بازارهای صادراتی جدید و متنوع	۲		*			اتاق بازرگانی	*	
		۱۲	تدوین ضوابط و مقررات لازم جهت ممانعت از خام‌فروشی محصولات	۱		*			وزارت صمت - اتاق بازرگانی	*	
		۱۳	بررسی ایجاد و تقویت زنجیره‌های ارزش زیره سیاه در استان با تاکید بر قراردادهای منعقد شده بین حلقه‌ها	۲		*			مرکز تحقیقات کشاورزی - سازمان جهاد کشاورزی	*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. توسعه کشت در شهرستان‌های باخرز، بردسکن، تایباد، تربت جام، تربت حیدریه، چناران، گلپه‌ار، خوشاب، زاوه، زیرخان، سبزوار، صالح آباد، بینالود، فریمان، فیروزه کاشمر، گناباد، مشهد، نیشابور

جدول ۵-۳۱ نقشه راه گیاه دارویی آویشن باغی (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی		سرمایه گذاری	کرانه مدت	میان مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید آویشن بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی - تعاونی ها	*		
		۲	محدودیت توسعه کشت آویشن و پتانسیل کشت در مناطق کوهپایه‌ای اراضی زراعی	۱			*	بهره‌برداران - تعاونی ها	*		
		۳	بکارگیری مکانیزاسیون مناسب و کم هزینه برای مرحله برداشت	۲			*	مراکز خدمات مکانیزاسیون	*		
		۴	ارائه آموزش‌های فنی به کشاورزان محلی در مناطق توصیه شده کشت	۱	*	*		مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی -اتاق اصناف کشاورزی	*	*	
		۵	اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌نژادی و به‌زراعی با هدف بهبود عملکرد و افزایش مقاومت آویشن به آفات و بیماری‌ها	۲		*	*	مراکز تحقیقات-دانشگاه- شرکت‌های دانش بنیان	*		*
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۶	استفاده از فناوری‌های نوین برای بهینه‌سازی فرآیند فرآوری محصولات به منظور کاهش هزینه‌ها	۱	*		*	کارخانجات تبدیلی	*	*	
		۷	تنوع‌بخشی فرآورده‌های آویشن در صنایع دارویی، آرایشی و غذایی بر اساس بازارهای هدف	۱			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*	*	
	بازار	۸	تدوین استانداردهای داخلی و خارجی بر اساس بازارهای هدف	۱		*		سازمان استاندارد	*	*	
			شناسه‌دار نمودن محصول آویشن باغی از مزرعه تا بازار نهایی مصرف	۲		*	*	جهاد کشاورزی-اتاق بازرگانی	*	*	
		۹	تقویت دیپلماسی تجاری در خصوص رفع تحریم‌ها به دلیل نیاز بالای کشورهای اروپایی به آویشن باغی با توجه به کیفیت بالای اسانس آن	۲		*		دولت-اتاق بازرگانی	*	*	
		۱۰	بررسی ایجاد و تقویت زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید و عرضه و فرآوری آویشن	۱		*	مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی	*	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ سطح زیر کشت در شهرستان‌های چناران، گلبهار و کلات

جدول ۵-۳۲ نقشه راه گیاه دارویی سیاه دانه (موقعیت: تهاجمی)

زمان اجرا	بخش متولی	منابع تامین مالی			اولویت	اقدام/پروژه/طرح	ترتیب	سیاست	استراتژی
کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت	بخش خصوصی	بخش دولتی	تسهیلان				
	*		*			۱	توسعه کشت و تولید سیاه دانه بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱	تامین و تولید
*			*	*		۲	اجرای پروژه‌های پژوهشی در زمینه به‌نژادی و به‌زراعی	۲	
*			*	*		۲	اجرای پروژه‌های پژوهشی در زمینه طراحی و ساخت ماشین‌آلات برداشت سیاه دانه	۳	
*				*		۱	تدوین استانداردهای تعریف شده برای بذر و مواد فرآوری شده سیاه دانه	۴	صنایع تبدیلی و تکمیلی
	*		*		*	۱	ایجاد و توسعه کارگاه‌های روغن‌کشی در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان	۵	
*			*			۱	متنوع‌سازی فرآورده‌های سیاه دانه بر اساس نیاز بازارهای هدف داخلی و خارجی	۶	
*			*	*		۲	شناسه‌دار نمودن محصول سیاه دانه از مزرعه تا بازار نهایی مصرف	۷	بازار
	*		*	*		۱	بررسی ایجاد و یا تقویت زنجیره کامل ارزش سیاه دانه در مناطق مختلف استان	۸	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. توسعه کشت در تمامی شهرستانهای استان با تاکید بر شهرستان‌های چناران، درگز، سبزوار، قوچان و گناباد

جدول ۵-۳۳ نقشه راه گیاه دارویی پنیرک (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید پنیرک بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی – تعاونی‌ها	*			
		۲	تولید بذر اصلاح شده و استاندارد	۲		*	*	شرکت‌های دانش بنیان- مرکز تحقیقات کشاورزی	*			
		۳	کشت پنیرک توسط بهره‌برداران در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۳		*	*	سازمان تعاون روستایی	*			
		۴	استفاده از نیروی کار خانوادگی یا روستایی برای کاهش هزینه‌های برداشت دستی	۱		*		بهره‌برداران- تعاونی‌ها	*			
		۵	تدوین دستورالعمل فنی کشت پنیرک	۲		*		مرکز تحقیقات کشاورزی	*			
		۶	توصیه کشت محدود در مناطق معین به دلیل نیاز آبی نسبتا بالا	۱		*		مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی	*			
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	ایجاد و تقویت تعاونی‌های کشاورزی برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش پنیرک	۳		*	*	سازمان تعاون روستایی	*			
		۸	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی فرآورده‌های پنیرک بر اساس بازارهای هدف	۱		*		سازمان استاندارد	*			
۹		راه‌اندازی کارگاه‌های نیمه صنعتی برای خشک کردن و بسته بندی بهداشتی و اخذ مجوزهای مربوطه از سازمان غذا و دارو	۲		*		سازمان جهاد کشاورزی- سازمان غذا و دارو	*		*		
بازار	۱۰	تنوع بخشی محصولات و فرآورده‌های جانبی پنیرک بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		*		
	۱۱	دیپلماسی فعالانه تجاری(با تاکید بر رفع تحریم‌ها) به دلیل تقاضای بالای کشورهای خارجی	۱		*		دولت-اتاق بازرگانی	*				
	۱۲	بررسی ایجاد زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری پنیرک	۲		*		مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی	*		*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ سطح زیر کشت در شهرستان‌های تربت حیدریه، زاوه، زیرخان، قوچان، کلات، مشهد و نیشابور
توصیه به صورت اشتغال خانگی

جدول ۵-۳۴ نقشه راه گیاه دارویی گل گاوزبان (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام /پروژه /طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی		سرمایه گذاری	کوتاه مدت	میان مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید گل گاوزبان بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*		
		۲	تولید بذر اصلاح شده سازگار با منطقه کشت	۲			*	شرکت‌های دانش بنیان- مرکز تحقیقات کشاورزی	*		
		۳	کشت گل گاو زبان توسط بهره‌برداران در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۳	*	*	*	سازمان تعاون روستایی	*		
		۴	استفاده از نیروی کار خانوادگی یا روستایی برای کاهش هزینه‌های برداشت دستی	۱		*	*	بهره‌برداران- تعاونی‌ها	*		
		۵	توصیه کشت محدود در مناطق معین به دلیل نیاز آبی نسبتا بالا	۱	*	*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی	*		
		۶	ایجاد و تقویت تعاونی‌های کشاورزی برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش گل گاوزبان	۲	*	*	*	سازمان تعاون روستایی	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	تنوع بخشی محصولات و فرآورده‌های جانبی گل گاوزبان بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۸	راه‌اندازی کارگاه‌های نیمه صنعتی برای خشک کردن و بسته بندی بهداشتی و اخذ مجوزهای مربوطه از سازمان غذا و دارو	۲			*	سازمان جهاد کشاورزی- سازمان غذا و دارو	*		
		۹	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی فرآورده‌های گل گاوزبان بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۱	*	*	*	سازمان استاندارد	*		
		۱۰	بررسی ایجاد زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری پنبه ک	۲	*	*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ سطح زیر کشت در شهرستان‌های تربت حیدریه، زاوه، زبرخان، قوچان، کلات، مشهد و نیشابور

توصیه به صورت اشتغال خانگی

جدول ۵-۳۵ نقشه راه گیاه دارویی رازیانه (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	بخش خصوصي	سرمایه گذاری	کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	*	*		
		۲	توصیه افزایش سطح زیرکشت در مناطق نیمه خشک استان	۱			*	*	*		
		۳	اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌نژادی در زمینه تولید ارقام هم‌رس و مقاوم به آفات و بیماری‌ها	۲		*	*	*			*
		۴	تولید بذر استاندارد و گواهی شده	۲			*	*	*		
		۵	اجرای سایت‌های الگویی برای رازیانه در مناطق کم آب با خاک نسبتاً شور (جایگزین مناسب برای محصول خربزه)	۲		*		*	*		
		۶	اجرای پروژه‌های پژوهشی در زمینه طراحی و ساخت ماشین‌آلات برداشت رازیانه	۳		*	*	*			*
		۷	آموزش و ترویج روش‌های مناسب کاشت، داشت و برداشت رازیانه به بهره‌برداران	۱		*	*	*	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	تدوین استانداردهای تعریف شده داخلی (بر پایه الزامات سازمان غذا و دارو) و خارجی برای فرآورده‌های رازیانه	۱		*		*	*		
		۹	نظارت کارشناسان بر کیفیت و درجه خلوص محصولات فرآوری شده	۲		*		*	*		
	بازار	۱۰	انجام فعالیت‌های بازاریابی در زمینه شناسایی بازارهای صادراتی جدید و متنوع	۱			*	*	*		
		۱۱	تقویت دیپلماسی تجاری با کشورهای وارد کننده رازیانه (با تاکید بر رفع تحریم‌ها)	۲		*		*	*		
		۱۲	بررسی ایجاد زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری رازیانه	۲		*		*	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. توسعه کشت در شهرستان‌های خواف، داورزن، رشتخوار، فریمان، فیروزه، قوچان، گناباد، مشهد، نیشابور، سبزوار، سرخس، فیض آباد، کاشمر

جدول ۵-۳۶ نقشه راه گیاه دارویی گل محمدی (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولین	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اقتدار دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید گل محمدی بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱				*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*		
		۲	توصیه کشت محدود در اراضی شیب‌دار به منظور جلوگیری از فرسایش خاک	۱		*			مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی - اتاق اصناف کشاورزی کشاورزی	*		
		۳	تولید قلمه مقاوم به آفات و بیماری‌ها از ارقام مناسب گل محمدی	۲				*	شرکت‌های دانش بنیان - مرکز تحقیقات کشاورزی		*	
		۴	استفاده از نیروی کار خانوادگی یا روستایی برای کاهش هزینه‌های برداشت دستی در قطعات کوچک	۱				*	بهره‌برداران - تعاونی‌ها	*		
		۵	توصیه به بهره‌برداران در زمینه رعایت تقویم زمانی برداشت گل محمدی	۱		*			مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی	*		
		۶	استفاده بهره‌برداران از ماشین‌آلات برداشت مکانیزه ارائه شده توسط شرکت‌های خدمات مکانیزه	۲				*	شرکت‌های خدمات مکانیزه	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	متنوع سازی فرآورده‌های گل محمدی بر اساس تقاضای بازارهای هدف داخلی و خارجی	۲				*	بخش خصوصی - شرکت‌های دانش بنیان			*
		۸	تدوین استانداردهای لازم در زمینه فرآورده‌ها و بسته بندی برای بازارهای هدف صادراتی	۱		*			سازمان استاندارد		*	
	بازار	۹	اعمال محدودیت بر صادرات خام و فله‌ای	۱		*			گمرک ایران - اتاق بازرگانی		*	
		۱۰	دیپلماسی فعالانه تجاری (با تاکید بر رفع تحریم‌ها) به دلیل تقاضای بالای کشورهای خارجی	۱		*			دولت - اتاق بازرگانی		*	
		۱۱	تجاری سازی دانش فنی برداشت مکانیزه	۲				*	شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۱۲	اجرای نمودن زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری گل محمدی	۱		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی - سازمان جهاد کشاورزی	*		*

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ سطح زیر کشت در شهرستان‌های باخرز، تایباد، تربت جام، تربت حیدریه، جغتای، جوین، چناران، گلپهار، خوشاب، درگز، زاوه، زیرخان، سبزوار، ششتمد، صالح آباد، طرقله شاندیز، فریمان، فیروزه، قوچان، کاشمر، کلات، کوهسرخ، گناباد، مشهد، نیشابور

جدول ۵-۳۷ نقشه راه گیاه دارویی موسیر (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	ارزین	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	بخش خصوصي	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید موسیر بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*		
		۲	توسعه کشت موسیر در باغات مناطق سردسیر استان	۱			*	*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*		
		۳	توصیه کشت موسیر به باغداران کوچک مقیاس در قالب کسب و کارهای خانگی	۲		*	*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی - اتاق اصناف کشاورزی کشاورزی	*		
		۴	ایجاد و تقویت تعاونی‌های کشاورزی برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش موسیر	۲		*	*	*	سازمان تعاون روستایی	*		
		۵	آموزش و ترویج روش‌های مناسب کاشت، داشت و برداشت موسیر به بهره‌برداران	۱			*	*	نظام مهندسی - اتاق اصناف کشاورزی	*		
		۶	اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌زراعی	۲		*	*	*	مراکز تحقیقات - دانشگاه - شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۷	تولید پیاز استاندارد و گواهی شده با وزن حداقل ۲۵-۲۰ گرم	۲			*	*	شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۸	ترویج و توسعه کشت مکانیزه به بهره‌برداران به منظور کاهش هزینه‌های تمام شده	۱		*	*	*	شرکت‌های خدمات مکانیزه - مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی	*		
صنایع تبدیلی و تکمیلی	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۹	ایجاد کارگاه‌های کوچک مقیاس صنایع تبدیلی و تکمیلی در مناطق روستایی	۱		*		*	بخش خصوصی - تعاونی‌ها	*		
		۱۰	متنوع سازی فرآورده‌های موسیر برای توسعه بازار داخلی	۲			*	*	بخش خصوصی - شرکت‌های دانش بنیان	*		
		۱۱	عرضه فرآورده‌های موسیر در نمایشگاه‌های محلی و منطقه‌ای محصولات خانگی	۲			*	*	سازمان تعاون روستایی	*		
بازار	بازار	۱۲	بررسی ایجاد زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری موسیر در مقیاس بخش و شهرستان	۱		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی - سازمان جهاد کشاورزی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. توسعه سطح زیر کشت در باغات در گز، قوچان و کلات

جدول ۵-۳۸ نقشه راه گیاه دارویی جای ترش (موقعیت: نهجی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری	کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	توسعه کشت و تولید جای ترش بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	*	*		
		۲	توصیه توسعه سطح زیر کشت در مناطق گرمسیری استان (جایگزین مناسب برای پنبه به دلیل مقاومت نسبی به خشکی)	۱		*	*	*	*		
		۳	اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌نژادی و به‌زراعی	۲		*	*	*	*		
		۴	کشت جای ترش توسط بهره‌برداران خرد و کوچک مقیاس در قالب تعاونی‌های کشاورزی	۲		*	*	*	*		
		۵	کشت و تولید جای ترش بر اساس دستورالعمل فنی	۱			*	*	*		
		۶	تولید و توزیع بذور استاندارد و گواهی شده	۱			*	*	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۷	تدوین استانداردهای تعریف شده داخلی (بر پایه الزامات سازمان غذا و دارو) و خارجی برای فرآورده‌های جای ترش	۱		*			*		
		۸	متنوع سازی فرآورده‌های جای ترش بر اساس تقاضای بازارهای هدف داخلی و خارجی	۲			*	*	*		
		۹	ایجاد کارگاه‌های کوچک مقیاس صنایع تبدیلی و تکمیلی جای ترش در مناطق روستایی	۳		*	*	*	*		
	بازار	۱۰	جذب بازارهای صادراتی جدید و متنوع برای صادرات کاسبرگ جای ترش	۲			*	*	*		
		۱۱	دیپلماسی فعالانه تجاری (با تاکید بر رفع تحریم‌ها) به دلیل تقاضای بالای کشورهای خارجی	۲			*	*	*		
		۱۲	بررسی ایجاد زنجیره ارزش کامل در فرآیند تولید، عرضه و فرآوری موسیر در مقیاس بخش و شهرستان	۱			*	*	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. توسعه سطح زیر کشت در شهرستان‌های خواف، داورزن، رشتخوار، تایباد، سرخس، مه ولات، بردسکن و خلیل آباد
کشت در شهرستان‌هایی که سرمای اول پائیز نداشته و در مقیاس کوچک توصیه می‌شود.

جدول ۵-۳۹ نقشه راه گیاه دارویی آلوئه‌ورا (موقعیت: رقابتی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کمیته مدت	زمان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید محدود آلوئه‌ورا بر اساس تقاضای بازار(کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*			
		۲	کشت صرفاً در قالب گلخانه‌های تونلی و در مناطق گرم استان	۱	*		*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*			
		۳	توصیه به رعایت تقویم زمانی برداشت آلوئه‌ورا	۱			*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی	*			
		۴	توصیه کشت آلوئه‌ورا با استفاده از پاجوش به دلیل کاهش هزینه تمام شده و افزایش قدرت رقابتی	۲		*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی	*			
		۵	توصیه به بهره‌برداران در زمینه استفاده از روش‌های مناسب حمل و نقل به دلیل جلوگیری از کاهش کیفیت	۲		*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی	*			
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۶	ایجاد و تقویت صنایع فرآوری آلوئه‌ورا	۱	*		*	سازمان صمت-بخش خصوصی	*		*	
		۷	تولید فرآورده‌های متمایز و بازارپسند آلوئه‌ورا در مقایسه با رقبای آن بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۱	*		*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		*	
		۸	استفاده از روش‌های مناسب و متنوع بسته‌بندی به منظور کاهش ضایعات و افزایش مصرف محصولات	۲			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		*	
		۹	بررسی راهکارهای تقویت زنجیره ارزش آلوئه‌ورا در مناطق مختلف استان به منظور ایجاد ارزش افزوده	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی	*		*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. کشت فقط به صورت گلخانه‌ای در شهرستان‌های بجستان، بردسکن، خلیل آباد، خواف، داورزن، رشتخوار و سرخس

جدول ۵-۴۰ نقشه راه گیاه دارویی فلفل قرمز (موقعیت: محافظه کارانه)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی		سرمایه گذاری	کوتاه مدت	میان مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید محدود فلفل قرمز بر اساس تقاضای بازار(کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*		
		۲	تدوین دستورالعمل فنی کشت	۲		*		مرکز تحقیقات کشاورزی		*	
		۳	تمرکز اصلی بهره‌برداران بر حفظ بازار و کاهش ریسک از دست دادن مشتریان	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها			*
			کشت و تولید فلفل قرمز فقط در مناطق گرم و خاک‌های سبک و حاصلخیز	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها			*
		۴	تولید و توزیع بذور استاندارد و گواهی شده	۱			*	شرکت‌های دانش بنیان- مرکز تحقیقات کشاورزی			*
		۵	آموزش و ترویج روش‌های مناسب کاشت، داشت و برداشت فلفل قرمز به بهره‌برداران	۲		*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی			*
صنایع تبدیلی و تکمیلی		۶	اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌نژادی و به‌زراعی	۳		*	*	مراکز تحقیقات-دانشگاه- شرکت‌های دانش بنیان			*
		۷	متنوع سازی فرآورده‌های فلفل قرمز بر اساس عطر و کیفیت برای بازارهای هدف داخلی و خارجی	۲			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان			*
		۸	تدوین استانداردهای لازم در زمینه فرآورده‌های فلفل قرمز برای بازارهای هدف صادراتی	۱		*		سازمان استاندارد			*
		۹	نظارت کارشناسان بر کیفیت و درجه خلوص محصولات فرآوری شده	۱		*		سازمان غذا و دارو -سازمان استاندارد			*
		۱۰	رعایت اصول بسته‌بندی حرفه‌ای بر پایه الزامات سازمان غذا و دارو جهت ترغیب مشتریان به افزایش تقاضا	۲			*	بخش خصوصی-اتاق بازرگانی			*
بازار		۱۱	بررسی راهکارهای تقویت زنجیره ارزش فلفل قرمز در مناطق مختلف استان به منظور ایجاد ارزش افزوده	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی			*

ماخذ: یافته‌های تحقیق. در شهرستان‌های جغتای، داورزن و تربت جام

جدول ۵-۴۱ نقشه راه گیاه دارویی مرزه (موقعیت: محافظه کارانه)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام /پروژه /طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبار دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	کشت و تولید محدود مرزه بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*			
		۲	تمرکز اصلی بهره‌برداران بر حفظ بازار و کاهش ریسک از دست دادن مشتریان	۱			*	بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*			
		۳	برگزاری دوره‌های آموزشی برای بهره‌برداران در زمینه کاشت و برداشت با هدف افزایش کیفیت محصول	۲		*	*	مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی	*		*	
		۴	ایجاد و تقویت تعاونی‌های تولید مرزه در مناطق مستعد کشت برای کاهش هزینه‌ها و افزایش توان رقابتی	۲		*	*	سازمان تعاون روستایی	*		*	
		۵	کشت مرزه در اراضی زراعی با اقلیم گرم و خاک با شوری پایین	۱		*		بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*			
		۶	کشت مرزه در اراضی با منابع آبی نسبتا کافی (نیاز آبی در هکتار معادل ۶۰۰۰- ۴۰۰۰ متر مکعب)	۱		*		بخش خصوصی- تعاونی‌ها	*		*	
		۷	اجرای پروژه پژوهشی تولید ارقام مختلف مرزه با توجه به طعم‌های متفاوت	۲		*	*	مراکز تحقیقات-دانشگاه- شرکت‌های دانش بنیان	*		*	
صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	متنوع سازی فرآورده‌های مرزه بر اساس تقاضای بازارهای هدف (مرزه خشک، دمنوش، چاشنی و...)	۱			*	بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		*		
	بازار	۹	افزایش صادرات مرزه از طریق تشکل‌ها به کشورهای همسایه	۱			*	اتاق بازرگانی	*		*	
۱۰		بررسی راهکارهای تقویت زنجیره ارزش مرزه در مناطق مختلف استان به منظور ایجاد ارزش افزوده	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی	*		*		

ماخذ: یافته های تحقیق: حفظ سطح زیر کشت موجود در شهرستان های جنتای، جوین و داورزن

جدول ۵-۴ نقشه راه گیاه دارویی بالنکو (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	نقشه	اقدام /پروژه /طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا			
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت	
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید		توسعه کشت و تولید بالنگو بر اساس تقاضای بازار (کشت قراردادی)	۱			*		بخش خصوصی – تعاونی‌ها	*			
			گسترش کشت بالنگو در مناطق مستعد استان	۱			*		بخش خصوصی – تعاونی‌ها	*			
			تدوین دستورالعمل فنی کشت	۱		*			مرکز تحقیقات کشاورزی		*		
			تولید بذر استاندارد و گواهی شده	۱			*		شرکت‌های دانش بنیان- مرکز تحقیقات کشاورزی		*		
			اجرای پروژه‌های پژوهشی به‌نژادی و به‌زراعی به دلیل حساسیت بالای بالنگو به بیماری بوته میری	۲		*	*		مراکز تحقیقات-دانشگاه- شرکت‌های دانش بنیان	*			
			برگزاری دوره‌های آموزشی برای بهره‌برداران جهت بهبود فرآیند کشت و برداشت	۱		*	*		مراکز خدمات کشاورزی دولتی و غیر دولتی- اتاق اصناف کشاورزی		*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی		طراحی و ساخت ماشین‌آلات تخصصی برداشت	۳	*		*		شرکت‌های دانش بنیان	*			
		بازار		متنوع سازی فرآورده‌های بالنگو بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*		بخش خصوصی- شرکت‌های دانش بنیان	*		
				کسب مجوزهای استانداردهای بین‌المللی (مانند GMP و HACCP) توسط صنایع فرآوری برای تسهیل فرآیند صادرات	۱			*		کارخانجات صنایع تبدیلی	*		
				تدوین استانداردهای تعریف شده برای اسانس، شربت، روغن و پودر بالنگو	۱	*		*		سازمان استاندارد		*	

بازار		توسعه صادرات فرآورده‌های بالنگو با توجه به افزایش تنوع در صنایع نوشیدنی و سلامت محور	۱			*		بخش خصوصی-اتاق بازرگانی	*		
		افزایش صادرات بالنگو بر اساس نیاز بازارهای هدف (کشورهای حاشیه خلیج فارس و عراق)	۲			*		بخش خصوصی-اتاق بازرگانی	*		
		بررسی راهکارهای تقویت زنجیره ارزش بالنگو در مناطق مختلف استان به منظور ایجاد ارزش افزوده	۱		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی- سازمان جهاد کشاورزی		*	

ماخذ: یافته های تحقیق. توسعه سطح زیر کشت در شهرستان های سرخس، کلات، نیشابور، تایباد، تربت جام و قوچان

نقشه راه (استراتژی، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی) توسعه پایدار گیاهان دارویی مرتعی

در این بخش از گزارش اقدامات اجرایی و یا عملیاتی در قالب نقشه راه مربوط به ۱۱ گونه گیاهان دارویی معرفی شده در سطح مراتع استان، جهت بهره برداری و همچنین توسعه پوشش گیاهی در مراتع تخریب شده و دیم زارهای رهاشده، با توجه به برنامه توسعه رویشگاه های گیاهان دارویی اداره امور مراتع و بهره برداری استان خراسان رضوی پیشنهاد شده است. با توجه به وسعت مراتع استان و نواحی اکولوژیکی مختلف در سطح مراتع استان گونه های گیاهی پیشنهاد شده مطمئناً از لحاظ نام گونه و حتی اکوتیپ، متفاوت خواهند بود. در این سند تنها به ذکر نام جنس اشاره شده است و جهت تعیین نام علمی دقیق (نام جنس، گونه و تیره) از نظرات کارشناسی متخصصین گیاهشناسی استفاده خواهد شد.

جدول ۵-۴۳ نقشه راه گیاه دارویی باریجه (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/ پروژه/ طرح	ارزین	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	زمان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت باریجه از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱				*	بخش خصوصی - تشکله‌ها	*		
		۲	توسعه رویشگاه‌های باریجه در دیمزارهای رها شده و مراتع تخریب شده بر اساس شرایط اکولوژیک منطقه	۲		*		*	بخش خصوصی - تشکله‌ها اداره کل منابع طبیعی		*	
		۳	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران برای بکارگیری روش‌های علمی و غیر مخرب تیغ‌زنی و برداشت	۱		*		*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی		*	
		۴	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های باریجه و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*			اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*
		۵	تولید بذر و نشاء استاندارد و گواهی شده	۲		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی شرکت‌های دانش بنیان			*
		۶	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی باریجه به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۷	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران گیاهان صمغ‌دار صنعتی در مناطق مستعد استان	۲		*		*	بهره‌برداران - تعاون روستایی		*	
		۸	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۹	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های باریجه	۱		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۱۰	سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی برای فرآورده‌های باریجه از طریق ارائه تسهیلات تکلیفی	۱	*			*	بخش خصوصی - سازمان صمت		*	
بازار	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۱۱	تدوین استانداردهای لازم برای فرآورده‌های حاصل از شیره باریجه	۱		*			سازمان استاندارد		*	
		۱۲	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*			*	بخش خصوصی - غذا و دارو		*	
		۱۳	ورود فرآورده‌های باریجه به بازار بورس	۳		*			وزارت اقتصاد		*	
	بازار	۱۴	تدوین ضوابط و مقررات جهت پیشگیری از خام فروشی محصول	۲		*			وزارت صمت اتاق بازرگانی		*	
		۱۵	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش باریجه در مناطق مختلف استان	۱		*			مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی		*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. افزایش بهره‌برداری و توسعه کشت در دیم زارهای رها شده و مراتع تخریب شده در شهرستان‌های سرخس، مشهد، کلات، درگز، قوچان، نیشابور، داورزن، سبزوار، ششتمد گناباد

جدول ۵-۴۴ نقشه راه گیاه دارویی آنگوزه تلخ و شیرین (موقعیت: نهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/ پروژه/ طرح	ارزین	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	بخش خصوصي	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت آنگوزه از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱				*	بخش خصوصی - تشکله‌ها	*		
		۲	توسعه رویشگاه‌های آنگوزه در دیمزارهای رها شده و مراتع تخریب شده بر اساس شرایط اکولوژیک منطقه	۲		*		*	بخش خصوصی - تشکله‌ها اداره کل منابع طبیعی		*	
		۳	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران برای بکارگیری روش‌های علمی و غیر مخرب تیغ‌زنی و برداشت	۱		*		*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی		*	
		۴	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های آنگوزه و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*		*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*
		۵	ترویج کشت آنگوزه در دیمزارهای کم بازده و مراتع تخریب شده با توجه به شرایط رویشگاهی مشابه گونه آنگوزه	۲		*		*	بخش خصوصی - تشکله‌ها اداره کل منابع طبیعی			*
		۶	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی آنگوزه به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*		*	اداره کل منابع طبیعی		*	
		۷	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران گیاهان صمغ‌دار صنعتی در مناطق مستعد استان	۲		*		*	بهره‌برداران - تعاون روستایی		*	
		۸	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*		*	اداره کل منابع طبیعی		*	
		۹	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های آنگوزه	۱		*		*	اداره کل منابع طبیعی			*
		۱۰	سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی و تکمیلی برای فرآورده‌های آنگوزه	۱	*			*	بخش خصوصی - سازمان صمت			*
بازار	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۱۱	تدوین استانداردهای لازم برای فرآورده‌های حاصل از شیر آنگوزه	۱		*		*	سازمان استاندارد		*	
		۱۲	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*			*	بخش خصوصی - غذا و دارو		*	
		۱۳	ورود فرآورده‌های آنگوزه به بازار بورس	۳		*		*	وزارت اقتصاد		*	
		۱۴	تدوین ضوابط و مقررات جهت پیشگیری از خام‌فروشی محصول	۲		*		*	وزارت صمت - اتاق بازرگانی		*	
		۱۵	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش آنگوزه در مناطق مختلف استان	۱		*		*	مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی			*

ماخذ: یافته‌های تحقیق. افزایش بهره‌برداری و توسعه کشت در دیم زارهای رها شده و مراتع تخریب شده در شهرستان‌های درگز، کلات، نیشابور، کوهسرخ، ششتمد، میان جلگه، بجستان، بردسکن

جدول ۵-۴۵ نقشه راه گیاه دارویی گون کتیرا (موقعیت: نهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت کتیرا از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	*	بخش خصوصی - تشکلهای	*		
		۲	توسعه رویشگاه‌های کتیرا در دیمزارهای رها شده و مراتع تخریب شده بر اساس شرایط اکولوژیک منطقه	۲		*	*	*	بخش خصوصی - تشکلهای اداره کل منابع طبیعی		*	
		۳	ارائه آموزش‌های لازم در جهت آگاه‌سازی بهره‌برداران برای بکارگیری روش‌های علمی و غیر مخرب تیغ‌زنی و برداشت	۱		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی		*	
		۴	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های کتیرا و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*		
		۵	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی کتیرا به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*	
		۶	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش کتیرا	۲		*	*	*	بهره‌برداران - تعاون روستایی		*	
		۷	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*	
		۸	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های کتیرا	۱		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۹	ایجاد کارگاه‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک مقیاس در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۱		*	*	*	بخش خصوصی - سازمان جهاد کشاورزی - تعاون روستایی	*		
		۱۰	سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی و تکمیلی برای فرآورده‌های کتیرا	۱		*	*	*	بخش خصوصی - سازمان صمت	*		
		۱۱	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*	*	*	سازمان استاندارد		*	
		۱۲	تنوع بخشی در فرآورده‌های کتیرا جهت افزایش فروش محصول	۲			*	*	شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی	*		
بازار		۱۳	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*		*	*	بخش خصوصی - غذا و دارو	*		
		۱۴	تدوین ضوابط و مقررات جهت پیشگیری از خام فروشی محصول	۱		*	*	*	وزارت صمت اتاق بازرگانی	*		۲
		۱۵	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش کتیرا در مناطق مختلف استان	۱		*	*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. افزایش بهره برداری و توسعه کشت در دیم زارهای رها شده و مراتع تخریب شده در شهرستان‌های جوین، جغتای، خوشاب، داورزن، سبزوار، زاوه، تربت حیدریه، کوهسرخ، نیشابور، گلپه‌ار چناران

جدول ۵-۴۶ نقشه راه گیاه دارویی سریش (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت سریش از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	*	بخش خصوصی - تشکل‌ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های سریش و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*			اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*
		۳	تدوین دستورالعمل فنی بهره‌برداری اصولی سریش از عرصه‌های طبیعی	۱		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
		۴	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی سریش به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
		۵	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش سریش	۲		*		*	بهره‌برداران - تعاون روستایی	*		
		۶	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
	صنایع تبدیلی و تکمیلی		پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های سریش	۱		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
		۸	سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی و تکمیلی برای فرآورده‌های سریش	۱	*		*	*	بخش خصوصی - سازمان صمت	*		
		۹	متنوع سازی فرآورده‌های سریش بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*	*	شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی	*		
		۱۰	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*			سازمان استاندارد	*		
		۱۱	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*			*	بخش خصوصی - سازمان غذا و دارو	*		
	بازار	۱۲	تدوین ضوابط و مقررات جهت پیشگیری از خام‌فروشی محصول	۱		*			وزارت صمت - اتاق بازرگانی	*		۲
		۱۳	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش سریش در مناطق مختلف استان	۱		*			مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره‌برداری موجود در شهرستان‌های تربت جام، صالح آباد فریمان

جدول ۵-۴۷ نقشه راه گیاه دارویی پونه سای (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
تامین و تولید		۱	برداشت پونه سای از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	بخش خصوصی-تشکل‌ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های پونه سای و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*		اداره کل منابع طبیعی-مراکز خدمات دولتی و غیردولتی		*	
		۳	جلوگیری از کشت پونه سای در فضای سبز شهری	۲		*	*	شهرداری-سازمان غذا و دارو	*		
		۴	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش پونه سای	۲		*	*	بهره‌برداران-تعاون روستایی	*		
		۵	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*		اداره کل منابع طبیعی		*	
		۶	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی پونه سای به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
		۷	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های پونه سای	۱		*		اداره کل منابع طبیعی		*	
افزایش بهره‌وری	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	متنوع سازی فرآورده‌های پونه سای بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*	شرکت‌های دانش بنیان-کارخانجات صنایع تبدیلی		*	
		۹	ایجاد و تقویت صنایع تبدیلی و تکمیلی در مقیاس بزرگ	۱	*		*	بخش خصوصی-سازمان صمت	*		
		۱۰	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*		سازمان استاندارد		*	
		۱۱	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*		*	بخش خصوصی-سازمان غذا و دارو	*		
بازار		۱۲	تدوین ضوابط و مقررات جهت پیشگیری از خام فروشی محصول	۱		*		وزارت صمت-اتاق بازرگانی	*		
		۱۳	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش سریش در مناطق مختلف استان	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی		*	

ماخذ: یافته های تحقیق. حفظ میزان بهره برداری موجود در شهرستان زیر خان

جدول ۵-۴۸ نقشه راه گیاه دارویی کلپوره (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	ردیف	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتی	تأمین خصوصی		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
تامین و تولید		۱	برداشت کلپوره از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	بخش خصوصی - تشکله‌ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های کلپوره و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*		اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*
		۳	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش کلپوره	۲		*	*	بهره‌برداران - تعاون روستایی	*		
		۴	تدوین دستورالعمل فنی بهره‌برداری اصولی کلپوره از عرصه‌های طبیعی	۱		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
		۵	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
		۶	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی کلپوره به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
		۷	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های کلپوره	۱		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
افزایش بهره‌وری	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	متنوع سازی فرآورده‌های کلپوره بر اساس تقاضای بازارهای هدف	۲			*	شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی			*
		۹	ایجاد کارگاه‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک مقیاس در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۱		*	*	بخش خصوصی - سازمان جهاد کشاورزی - تعاون روستایی			*
		۱۰	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*		سازمان استاندارد	*		
		۱۱	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳		*	*	بخش خصوصی - سازمان غذا و دارو	*		
		۱۲	توسعه بازارهای هدف مصرفی کلپوره به دلیل مزاد برداشت و عرضه	۲			*	اتاق بازرگانی - تعاون روستایی	*		
بازار		۱۳	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش کلپوره در مناطق مختلف استان	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی		*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره برداری موجود در شهرستان خلیل آباد

جدول ۵-۴۹ نقشه راه گیاه دارویی ریواس (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اقتدارات دولتی	بخش خصوصی	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت ریواس از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱				*	بخش خصوصی-تشکل‌ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های ریواس و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*			اداره کل منابع طبیعی-مراکز خدمات دولتی و غیردولتی		*	
		۳	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش ریواس	۲		*		*	بهره‌برداران-تعاون روستایی		*	
		۴	تدوین دستورالعمل فنی بهره‌برداری اصولی ریواس از عرصه‌های طبیعی	۱		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۵	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی ریواس به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۶	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
		۷	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های ریواس	۱		*			اداره کل منابع طبیعی		*	
	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	ایجاد کارگاه‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک مقیاس برای استفاده خوراکی ریواس در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۱	*			*	بخش خصوصی-سازمان جهاد کشاورزی-تعاون روستایی		*	
		۹	توسعه و متنوع سازی فرآورده‌های ریواس جهت استفاده در صنایع رنگرزی و خوراکی	۲				*	شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی		*	
		۱۰	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*			سازمان استاندارد		*	
	بازار	۱۱	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش ریواس در مناطق مختلف استان	۱		*			مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی		*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره‌برداری موجود در شهرستان‌های گناباد تربت حیدریه کوهسرخ نیشابور کاشمر

جدول ۵-۵ نقشه راه گیاه دارویی نوروزک (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام / پروژه / طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت نوروزک از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	بخش خصوصی - تشکیل ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های نوروزک و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*		اداره کل منابع طبیعی-مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*
		۳	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش نوروزک	۲		*	*	بهره‌برداران-تعاون روستایی	*		
		۴	تدوین دستورالعمل فنی بهره‌برداری اصولی نوروزک از عرصه‌های طبیعی	۱		*		اداره کل منابع طبیعی	*		
		۵	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی نوروزک به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*	*	اداره کل منابع طبیعی	*		
		۶	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های نوروزک	۱		*	*	اداره کل منابع طبیعی	*		
		۷	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممنعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*	*	اداره کل منابع طبیعی	*		
صنایع تبدیلی و تکمیلی	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	متنوع سازی فرآورده‌های نوروزک برای استفاده در صنعت، دارو و دامپزشکی	۲			*	شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی			*
		۹	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*		سازمان استاندارد	*		
		۱۰	ایجاد آزمایشگاه مرجع و آزمایشگاه‌های تخصصی گیاهان دارویی	۳	*		*	بخش خصوصی-سازمان غذا و دارو			*
	بازار	۱۱	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش نوروزک در مناطق مختلف استان	۱		*		مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی			*

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره‌برداری موجود در شهرستان بجستان

جدول ۵-۵۱ نقشه راه گیاه دارویی اشنان (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی/سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت اشنان از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	بخش خصوصی-تشکل‌ها	*		
		۲	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های اشنان و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*	اداره کل منابع طبیعی-مراکز خدمات دولتی و غیردولتی			*	
		۳	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش اشنان	۲	*	*	بهره‌برداران-تعاون روستایی		*		
		۴	توصیه کشت اشنان در عرصه‌های منابع طبیعی که مواجه با فرسایش بادی شدید بوده	۲	*	*	بهره‌برداران-اداره کل منابع طبیعی		*		
		۵	تدوین دستورالعمل فنی بهره‌برداری اصولی اشنان از عرصه‌های طبیعی	۱	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*		
		۶	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی اشنان به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*		
		۷	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*		
		۸	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های اشنان	۱	*	*	اداره کل منابع طبیعی		*		
صنایع تبدیلی و تکمیلی	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۹	ایجاد و تقویت صنایع تبدیلی و تکمیلی اشنان در مقیاس بزرگ	۱	*	*	بخش خصوصی-سازمان صمت		*		
		۱۰	شناسایی و معرفی خواص دارویی و صنعتی اشنان به بهره‌برداران، سرمایه‌گذاران و مصرف‌کنندگان	۲	*	*	اداره کل منابع طبیعی-شرکت‌های دانش‌بنیان		*		
بازار	بازار	۱۱	توسعه عملیات بازاریابی اشنان در جهت افزایش مصرف فرآورده‌های آن	۲			*	اتاق بازرگانی-تعاون روستایی		*	
		۱۲	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش اشنان در مناطق مختلف استان	۱	*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی		*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره‌برداری موجود در شهرستان‌های بجستان، فیض آباد، خواف تایباد، سبزوار و بردسکن

جدول ۵-۵۲ نقشه راه گیاه دارویی آویشن (موقعیت: تهاجمی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	ارزین	منابع تامین مالی				بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	بخش خصوصي	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	بلند مدت	بند مدت
افزایش بهره‌وری	تامین و تولید	۱	برداشت آویشن از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱				*	بخش خصوصی - تشکل‌ها	*		
		۲	توسعه رویشگاه‌های آویشن بر اساس شرایط اکولوژیکی موجود در استان با در نظر گرفتن بازارهای هدف داخلی و خارجی	۲		*	*	*	بخش خصوصی - تشکل‌ها اداره کل منابع طبیعی	*		
		۳	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های آویشن و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*	*	*	اداره کل منابع طبیعی - مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*		
		۴	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش آویشن	۲		*	*	*	بهره‌برداران - تعاون روستایی	*		
		۵	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی آویشن به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
		۶	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
		۷	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های آویشن	۱		*			اداره کل منابع طبیعی	*		
صنایع تبدیلی و تکمیلی	صنایع تبدیلی و تکمیلی	۸	ایجاد و تقویت صنایع تبدیلی و تکمیلی آویشن در مقیاس‌های بزرگ و کوچک	۱		*		*	بخش خصوصی - سازمان صمت - سازمان جهاد کشاورزی	*		
		۹	تدوین استانداردهای داخلی و صادراتی بر اساس بازارهای هدف	۱		*			سازمان استاندارد	*		
		۱۰	متنوع سازی فرآورده‌های آویشن برای استفاده در صنایع دارویی و خوراکی	۲		*			شرکت‌های دانش بنیان کارخانجات صنایع تبدیلی	*		
		۱۱	دیپلماسی فعالانه تجاری (با تاکید بر رفع تحریم‌ها) به دلیل تقاضای بالای کشورهای خارجی	۱		*	*	*	دولت - اتاق بازرگانی	*		
بازار	بازار	۱۲	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش آویشن در مناطق مختلف استان	۱		*			مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی	*		

ماخذ: یافته‌های تحقیق. افزایش بهره‌برداری و توسعه کشت در دیم‌زارهای رها شده و مراتع تخریب شده در شهرستان‌های کلات، درگز، قوچان، نیشابور

دارای طرح مصوب نمی‌باشد. بیشتر در مناطق نیمه استپی و کوه‌های مرتفع که دارای رویشگاه آویشن باشند، توصیه می‌شود.

جدول ۵-۵۳ نقشه راه گیاه دارویی کور (موقعیت: تدافعی)

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهیلات	اعتبارات دولتی	بخش خصوصی سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره-وری	تامین و تولید	۱	برداشت کور از رویشگاه‌ها بر اساس مجوز صادره و سفارش بازار	۱			*	بخش خصوصی- تشکیل‌ها	*		
		۲	شناسایی و معرفی گیاه دارویی کور به بهره‌برداران	۲		*	*	اداره کل منابع طبیعی- شرکت‌های دانش بنیان	*	*	
		۳	آموزش بهره‌برداران در زمینه مشارکت مردمی در زمینه حفاظت از رویشگاه‌های کور و بهره‌برداری اصولی از آن	۱		*	*	اداره کل منابع طبیعی-مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*		*
		۴	تشکیل و یا تقویت شرکت‌های تعاونی توسط بهره‌برداران برای جمع‌آوری، فرآوری و فروش کور	۲		*	*	بهره‌برداران-تعاون روستایی	*		*
		۵	توصیه به بهره‌برداری جایگزینی کور به عنوان منبع درآمدی مکمل برای دامداران	۲		*		اداره کل منابع طبیعی		*	
		۶	ساماندهی و اعطای مجوزهای لازم به بهره‌برداران و ممانعت از بهره‌برداری غیر مجاز	۱		*		اداره کل منابع طبیعی			*
		۷	حفظ وضعیت موجود رویشگاه‌ها و عدم توسعه آن(به دلیل مهاجم بودن کور و تاثیر منفی روی گونه‌های بومی)	۲		*		اداره کل منابع طبیعی- بهره‌برداران		*	
		۸	پایش و نظارت بر بهره‌برداری از رویشگاه‌های کور	۱		*		اداره کل منابع طبیعی		*	
صنایع تبدیلی و تکمیلی		۹	ایجاد کارگاه‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک مقیاس برای استفاده خوراکی کور در قالب کسب و کارهای خانگی با تاکید بر اشتغال زنان روستایی	۱		*	بخش خصوصی-سازمان جهاد کشاورزی-تعاون روستایی	*		*	
		۱۰	شناسایی بازارهای مصرفی داخلی و خارجی	۲			*	اتاق بازرگانی-تعاون روستایی	*		*
بازار		۱۱	بررسی ایجاد و اجرای زنجیره ارزش کور در مناطق مختلف استان	۱		*	مرکز تحقیقات کشاورزی اداره کل منابع طبیعی			*	

ماخذ: یافته‌های تحقیق. حفظ میزان بهره‌برداری موجود در شهرستان‌های سرخس، سبزوار، بردسکن، خواف و تایباد. دارای طرح بهره‌برداری نمی‌باشد. بیشتر در نواحی اکولوژیکی نیمه بیابانی تا استپی برای کاشت در دیمزارها و مراتع تخریب شده تحت فرسایش بادی و حرکت ماسه‌های بادی توصیه می‌شود.

۲-۵ جمع بندی کلی

با توجه به ارائه نقشه راه برای ۲۶ گونه دارویی منتخب و مورد بررسی در اراضی زراعی و مرتعی استان که در آنها به طور ویژه به اقدامات اجرایی خاص هریک اشاره شده است؛ در این قسمت در یک جمع بندی کلی براساس یافته های تحقیق و نیز نظرات کارشناسان خبره، حدود ۴۹ اقدام اجرایی مهم و موثر برای توسعه پایدار کلیه گیاهان دارویی مورد بررسی اعم از گونه های قابل کشت در سطوح زراعی و نیز رویشگاه های مرتعی به صورت ذیل ارائه می گردد. طبعاً عملیاتی نمودن موارد مندرج در جدول ۵-۵۴، باعث خواهد شد هدف کلان توسعه پایدار گیاهان دارویی برای استان با تاکید بر صادرات آن تحقق یابد.

جدول ۵-۴ نقشه راه گروه گیاهان دارویی در سطح استان هدف کلان: توسعه پایدار گیاهان دارویی

استراتژی	سیاست	ردیف	قدام/پروژه/طرح	اولویت	منابع تامین مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					سهولت	اعتبارات	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
افزایش بهره وری	تأمین و تولید	۱	تولید محصولات و فرآورده های گیاهان دارویی در اراضی زراعی و نیز بهره برداری از رویشگاه ها بر اساس تقاضای بازار (کشت و تولید قراردادی)	۱			*	بخش خصوصی - تشکلهای	*		
		۲	پایش در زمان واگذاری رویشگاه های گیاهان دارویی و نظارت در طول مدت زمان بهره برداری از آن	۲		*	*	بخش خصوصی - تشکلهای اداره کل منابع طبیعی	*		
		۳	ایجاد بانک ژن، نهالستان های بومی و مراکز ذخیره ژنتیکی در سطح استان	۱		*		مراکز تحقیقاتی و دانشگاه ها			*
		۴	آموزش و ترویج روش های مناسب کاشت، داشت و برداشت گیاهان دارویی به بهره برداران	۱		*	*	مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*		
		۵	تولید و توزیع ارقام اصلاحی با عملکرد کمی و کیفی بالاتر مواد موثره	۲		*	*	مرکز تحقیقات کشاورزی شرکت های دانش بنیان	*		
		۶	اجرای پژوهش های به نژادی و به زراعی در زمینه گیاهان دارویی	۲		*	*	مراکز تحقیقاتی و دانشگاه ها و شرکت های دانش بنیان			*
		۷	ایجاد و اجرای ضوابط سختگیرانه در خصوص برداشت بی رویه از مراتع و منابع طبیعی	۲		*	*	اداره کل منابع طبیعی	*		
		۸	ترویج کشت دیم گونه های کم آب طلب گیاهان دارویی در مناطق مستعد (با توجه به مشکل کم آبی استان)	۱		*	*	مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*		
		۹	تدوین دستورالعمل فنی و علمی بهره برداری مجاز بر اساس ویژگی های کمی هر یک از رویشگاه ها در مراتع استان	۱		*		اداره کل منابع طبیعی	*		

۱۰	تهیه و تدوین نقشه کاداستر برای اراضی زراعی و مرتعی مناسب کشت گیاهان دارویی	۳	*		سازمان جهاد کشاورزی- اداره کل منابع طبیعی	*	
۱۱	ایجاد و یا تقویت تعاونی های تولید گیاهان دارویی برای جمع آوری، فرآوری و فروش گیاهان دارویی	۲	*	*	سازمان تعاون روستایی- سازمان جهاد کشاورزی- بخش خصوصی	*	
۱۲	ایجاد سامانه متمرکز برای نمایش و معرفی تولیدات گیاهان دارویی بهره برداران و خرید توسط کارخانه داران و پالایشگاه ها	۱	*		اتاق بازرگانی-بخش خصوصی	*	
۱۳	پوشش بیمه ای گیاهان دارویی تولیدی در مقیاس بالا در استان، در برابر خشکسالی، آفات، نوسانات بازار و...	۱	*		صندوق بیمه کشاورزی	*	
۱۴	معرفی گونه های بومی و مزیت دار هر یک از گیاهان دارویی در هر منطقه بر اساس نظرات کارشناسی شده ظرفیت منطقه ای	۱	*	*	مراکز خدمات دولتی و غیردولتی	*	
۱۵	مکانیزه کردن فرآیند کشت و تولید محصولات گیاهان دارویی به جهت کاهش قیمت تمام شده محصول	۱	*		مراکز خدمات مکانیزاسیون	*	
۱۶	آموزش بهره برداران در جهت شناخت و بهره برداری اصولی از رویشگاه ها در جهت حفظ توسعه پایدار منابع طبیعی	۱	*	*	مراکز خدمات دولتی و غیردولتی- تعاونی ها	*	
۱۷	آموزش و تربیت کارشناسان ناظر کیفی و کمی در سطوح مزرعه	۱	*		نظام مهندسی کشاورزی	*	
۱۸	جلب مشارکت مردمی در بهره برداری و حفاظت از رویشگاه ها در عرصه های منابع طبیعی	۱	*	*	اداره کل منابع طبیعی- تعاونی ها	*	
۱۹	تدوین استاندارد ملی برای فرآورده هایی که فاقد استاندارد هستند و اجباری شدن استاندارد برای فرآورده های خوراکی مرتبط با گیاهان دارویی	۱	*		سازمان استاندارد- سازمان غذا و دارو	*	
۲۰	تنوع بخشی فرآورده های گیاهان دارویی بر اساس بازارهای هدف داخلی و صادراتی	۱	*		شرکت های دانش بنیان	*	
۲۱	حمایت از سرمایه گذاری بخش خصوصی در استفاده از فناوری های نوین در فرآیند تولید و فرآوری محصولات گیاهان دارویی در قالب ارائه تسهیلات تکلیفی	۲	*		صندوق حمایت از سرمایه گذاری	*	

صنایع تبدیلی و تکمیلی

			*	اتحادیه کارخانجات تبدیلی سازمان صمت	*		۳	ایجاد سندیکای کارخانجات گیاهان دارویی جهت هماهنگی بیشتر در سطح استان	۲۲	
*			*	سازمان غذا و دارو سازمان صمت	*	*	۲	پیگیری تاسیس و بهره برداری آزمایشگاه تخصصی فرآورده های دارویی طبیعی سنتی و مکمل در استان برای پایش محصولات گیاهان دارویی	۲۳	
		*		سازمان استاندارد سازمان غذا و دارو	*		۱	آموزش و تربیت کارشناسان ناظر کیفی	۲۴	
	*			سازمان استاندارد	*		۱	تهیه و تدوین استانداردهای مورد نظر برای بازارهای هدف داخلی و خارجی	۲۵	
*			*	کارخانجات تبدیلی	*		۱	اخذ استانداردهای ملی و بین المللی توسط واحدهای فرآوری (HACCP, ISO ^۲ و GMP ^۳)	۲۶	
*			*	وزارت اقتصاد	*		۱	عدم دخالت دولت در بازار محصولات و فرآورده های گیاهان دارویی و تاکید بر نقش بازار رقابتی	۲۷	سیاست گذاری و بازار
	*		*	بخش خصوصی-تشکل ها	*		۱	ایجاد صندوق توسعه گیاهان دارویی	۲۸	
	*		*	اتاق اصناف-سازمان صمت	*		۲	تخصصی شدن اتحادیه صنف فروشندگان گیاهان دارویی ذیل ماده ۱۳ قانون اتاق اصناف کشاورزی	۲۹	
	*		*	دادگستری-سازمان صمت، غذا و دارو	*		۱	استقرار الزامات نحوه فعالیت در اتحادیه صنف فروشندگان گیاهان دارویی	۳۰	
*			*	مراکز تحقیقاتی و دانشگاه ها	*		۳	اجرای پژوهش های اقتصادی و بازاریابی صادراتی و ایجاد زنجیره های ارزش مرتبط با حوزه گیاهان دارویی در سطح استان	۳۱	

1 HACCP: Hazard Analysis Critical Control point

2 ISO: International Organization for Standardization

3 GMP: Good Manufacturing Practice

۳۲	ایجاد و تقویت شرکت های مدیریت صادرات (EMC) ^۱ تخصصی گیاهان دارویی به عنوان بازوی صادراتی تولید کنندگان	۲	*	اتاق بازرگانی - سازمان جهاد کشاورزی - بخش خصوصی	*
۳۳	انجام عملیات بازاریابی فعال و مدرن بین المللی جهت افزایش توان صادراتی گیاهان دارویی	۲	*	اتاق بازرگانی	*
۳۴	اعمال محدودیت بر صادرات خام و فله ای و تشویق صادر کنندگان به صادرات محصولات فرآوری شده	۱	*	سازمان صمت - گمرک	*
۳۵	ایجاد پایانه صادراتی و یا بارانداز تخصصی گیاهان دارویی در مرکز استان	۱	*	بخش خصوصی سازمان جهاد کشاورزی	*
۳۶	ایجاد و تقویت زنجیره های کامل ارزش گیاهان دارویی در مناطق مهم تولیدی استان	۱	*	بخش خصوصی - تشکل ها	*
۳۷	تولید محتوا و برنامه های متنوع تلویزیونی و رادیویی (خبری، مستند، علمی - آموزشی) از تولید تا مصرف در حوزه گیاهان دارویی	۲	*	صدا و سیما	*
۳۸	تقویت دیپلماسی تجاری با کشورهای وارد کننده گیاهان دارویی (با تاکید بر رفع تحریم های تجاری)	۱	*	دولت - اتاق بازرگانی	*
۳۹	اجرای پروژه پژوهشی تعیین مدل کسب و کار در زمینه گیاهان دارویی در سطح استان	۳	*	مراکز تحقیقاتی و دانشگاه ها	*
۴۰	طراحی و راه اندازی سامانه رصد گیاهان دارویی	۲	*	اتاق بازرگانی	*
۴۱	شناسه دار کردن گونه های مختلف گیاهان دارویی از تولید تا مصرف	۱	*	اتحادیه کشاورزی گیاهان دارویی	*
۴۲	تسهیل نمودن فرآیند صدور مجوزهای مورد نیاز در هر یک از حلقه های زنجیره ارزش گیاهان دارویی	۱	*	سازمان جهاد کشاورزی - سازمان صمت و استاندارد	*
۴۳	ورود فرآورده های گیاهان دارویی مهم و استراتژیک به بازار بورس	۳	*	وزارت اقتصاد	*

1 EMC: Export Management Company

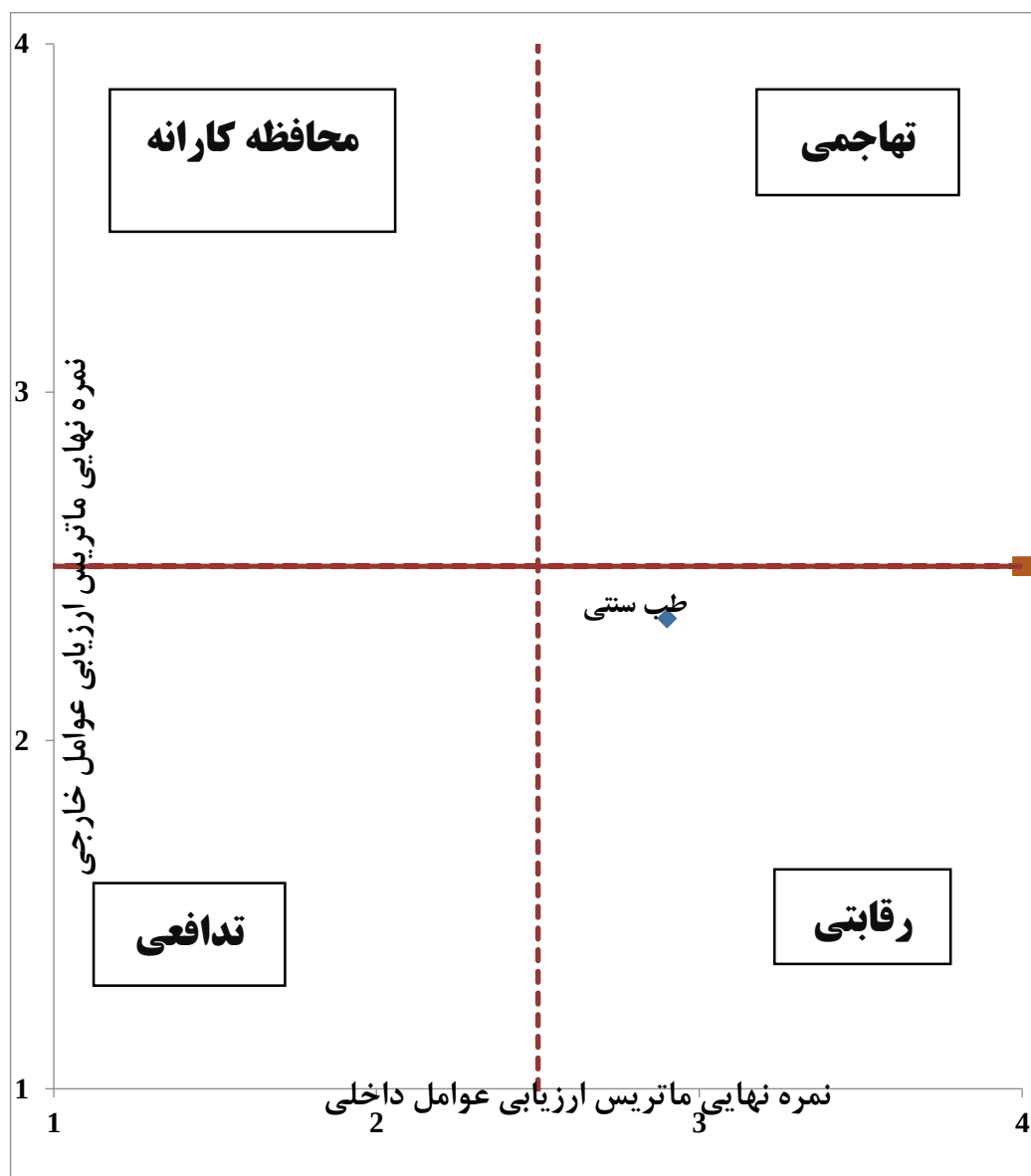
		*	سازمان صمت-غذا دارو		*	۱	برگزاری دوره‌های افزایش مهارت فروشندگان گیاهان دارویی از مرکز آموزش مهارتی و حرفه ای دانشگاه علوم پزشکی	۴۴		
*			سازمان صمت-غذا دارو		*	۱	الزام به عرضه گیاهان بسته‌بندی شده دارای مجوز از سازمان غذا و دارو در واحدهای عرضه گیاهان دارویی	۴۵		
	*		اتاق اصناف کشاورزی کشاورزی-تشکل‌های خصوصی و تعاونی	*		*	۱	طراحی سامانه معرفی بهره برداران گیاهان دارویی و محصولات آنها از تولید تا مصرف	۴۶	
	*		اتاق اصناف	*		۲	تخصصی و فنی شدن ساختار اتحادیه‌های مرتبط با گیاهان دارویی	۴۷		
		*	سازمان جهاد کشاورزی		*	۱	تعیین اهداف کمی تا افق ۱۴۱۰ در رابطه با رشد سالانه در قالب سطح زیرکشت و بهبود بهره‌وری (برنامه عملیاتی)	۴۸		
		*	معاونت اقتصادی استانداری اتاق بازرگانی استان	*	*	۱	تعیین متولی واحد و مشخص برای اجرای نقشه راه و برنامه عملیاتی سند توسعه پایدار گیاهان دارویی	۴۹		

اخذ: یافته‌های تحقیق

نقشه راه گیاهان دارویی در طب سنتی

نمره نهایی	نمره	ضریب نرمال	ضریب	شرح
				قوت‌ها
0.8	4	0.2	0.2	افزایش اقبال عمومی مردم به دریافت خدمات طب سنتی
0.3	2	0.15	0.15	تعداد قابل توجه پزشکان عمومی دوره دیده در حیطه طب سنتی در استان
0.2	2	0.1	0.1	تعداد نسبتاً زیاد متخصصین طب سنتی ایرانی در مشهد
0.1	1	0.1	0.1	وجود دانشکده طب ایرانی و مکمل در مشهد
0.05	1	0.05	0.05	وجود انگیزه لازم در متولیان امر در جهت ارتقاء سطح خدمات طب سنتی
				ضعف‌ها
0.4	2	0.2	0.2	مقاومت متخصصین سایر رشته‌های پزشکی در برابر گسترش طب سنتی
0.2	2	0.1	0.1	نبود برش دانشگاهی سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی
0.3	3	0.1	0.1	انگیزه پائین دانش‌آموختگان طب سنتی به علت جاذبه‌های اقتصادی در خارج حیطه طب سنتی
2.35			1	جمع
				فرصت‌ها
0.1	2	0.05	0.05	وجود اسناد بالادستی قوی در حمایت از طب سنتی و مکمل
0.1	2	0.05	0.05	وجود عزم استانی بین مدیران مرتبط با حوزه طب سنتی و گیاهان دارویی
0.1	1	0.1	0.1	همراهی قوه قضائیه در حمایت از برخورد با مداخله‌گران طب سنتی
0.3	2	0.15	0.15	وجود پتانسیل بالای امکان کشت اقلام مختلف گیاهان دارویی در استان
				تهدیدها
0.3	3	0.1	0.1	وجود مداخله‌گران بی‌شمار در حیطه طب سنتی
0.3	3	0.1	0.1	فضای مجازی افسارگسیخته و فاقد ضابطه در حیطه طب سنتی
0.45	3	0.15	0.15	عدم بازدارندگی قوانین موجود در برخورد با مداخله‌گران امور پزشکی
0.2	2	0.1	0.1	عدم امکان برخورد قاطع با مداخله‌گران به علت شرایط خاص موجود در کشور
0.05	2	0.05	0.05	نبود برش استانی سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی
0.6	4	0.15	0.15	پائین بودن میزان آگاهی مردم از خدمات استاندارد طب سنتی
2.55			1	جمع

جدول ۵-۵۵ ماتریس عوامل داخلی و خارجی گیاهان دارویی در طب سنتی

شکل ۳-۵ موقعیت استراتژیک طب سنتی

جدول ۵-۵ نقشه راه طب سنتی سند ملی گیاهان دارویی

استراتژی	سیاست	ردیف	اقدام/پروژه/طرح	اولویت	تأمین منابع مالی			بخش متولی	زمان اجرا		
					تسهيلات	اعتبارات دولتي	سرمایه گذاری		کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
ارتقای مستمر کیفیت مراقبت‌ها، خدمات و سواد سلامت	گسترش آموزش نیروی انسانی در نظام سلامت	۱	برگزاری کلاس آموزشی برای عموم مردم در مورد آشنایی با طب سنتی و خدمات مربوطه	۳	*	*		دانشگاه علوم پزشکی	*		
		۲	برگزاری جلسات توجیهی آشنایی پزشکان عمومی و متخصص برای آشنایی با طب سنتی	۹	*	*		دانشگاه علوم پزشکی	*		
		۳	گنجاندن مطالب آموزشی طب سنتی در محتوای درسی مدارس و دانشگاهها	۶	*	*		معاون علمی رئیس جمهور			*
		۴	برگزاری دوره های افزایش مهارت فروشندگان گیاهان دارویی از مرکز آموزش مهارتی و حرفه ای دانشگاه علوم پزشکی	۱	*	*		صمت-سازمان غذا دارو	*		
	بهره گیری از ظرفیت طب ایرانی در نظام ارائه خدمات سلامت	۵	افزایش تنوع و کیفیت فرآورده های دارویی طبیعی و سنتی	۵	*			اتاق بازرگانی-سازمان غذا دارو			*
		۶	نظارت بر مراکز تهیه و توزیع گیاهان دارویی به منظور کاهش عوارض آنها	۱۰	*	*		جهاد کشاورزی / اتحادیه	*		
		۷	تشکیل شناسنامه طب ایرانی برای مراجعین مراکز جامع سلامت در راستای ادغام خدمات	۷	*	*		دانشگاه علوم پزشکی	*		
		۸	آموزش مبانی طب سنتی ایرانی و گیاهان دارویی به مربیان بهورزی و پزشکان خانواده	۸	*	*		دانشگاه علوم پزشکی	*		
		۹	حمایت از راه اندازی مراکز استاندارد ارائه خدمات طب سنتی و مکمل	۴	*	*	*	دانشگاه / بخش خصوصی	*		
		۱۰	حمایت از بکارگیری خدمات طب سنتی در تمام سطوح نظام ارجاع و پزشک خانواده	۲	*	*		وزارت بهداشت / بیمه ها	*		
	فراهمی فرصت برای	۱۱	تربیت نیروی انسانی متخصص در زمینه های مختلف طب سنتی	۱۱	*	*		وزارت بهداشت / علوم	*		
		۱۲	ایجاد زمینه مناسب برای بهره مندی از اندوخته های درمانگران سنتی دارای صلاحیت	۱۲	*			وزارت بهداشت	*		

سند توسعه پایدار گیاهان دارویی و طب سنتی استان خراسان رضوی

		*	بیمه مرکزی-استانداری- سازمان غذا دارو		*	۱۳	افزایش پوشش بیمه‌ای قیمت فرآورده‌های طبیعی و سنتی توسط بیمه‌های پایه	۱۳	متقاضیان دریافت خدمات طب ایرانی	
*			وزارت بهداشت / بیمه ها		*	۱۴	تعرفه گذاری خدمات و متناسب سازی نرخ خدمات طب سنتی	۱۴		
*			بیمه مرکزی-استانداری- سازمان غذا دارو		*	۱۵	تقبل هزینه فرآورده های دارویی طبیعی و سنتی نسخ تجویز شده پزشکان توسط بیمه های تکمیلی	۱۵		

- اعرابی، س.م. و ایزدی، د. (۱۳۸۲). هفت کلید استراتژی خدمات. تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- احمدی، علی، فتح‌الله، م.، و تاج‌الدین، ا. (۱۳۸۲). نگرشی جامع بر مدیریت استراتژیک: رویکردها، پارادایم‌ها، مکاتب، فرایندها، مدل‌ها، تکنیک‌ها و ابزار، تهران.
- اعرابی، س.م. (۱۳۸۵). دستنامه برنامه‌ریزی استراتژیک تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- رضوانی، ح.ر. (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی استراتژیک کاربردی، موسسه کتاب مهربان نشر، چاپ اول، تهران.
- سند برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی کشور. ۱۳۹۶. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- سند برنامه عملیاتی آمایش سرزمین استان خراسان رضوی (تحلیل راهبردی و تعیین تخصص‌های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت‌ها در استان در افق ۱۴۲۴. تحلیل وضعیت کشاورزی). ۱۴۰۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان رضوی.
- سند برنامه‌ریزی راهبردی بخش کشاورزی استان خراسان رضوی. (۱۳۹۳). سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی.
- سند حفاظت، احیاء، توسعه، بهره‌برداری و صادرات گیاهان دارویی در مراتع کشور. (۱۴۰۰). سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور، معاونت آبخیزداری، امور مراتع و بیابان- دفتر امور مرتع.
- سند سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی. (۱۳۹۲). دفتر حفظ و نشر.
- سند سیاست‌های کلی برنامه هفتم (ابلاغی مقام معظم رهبری). ۱۴۰۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- سند قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی. (۱۳۸۹). دفتر پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- سند قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳-۱۴۰۷). ۱۴۰۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی. (۱۳۹۲). انتشارات شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- طرح تدوین نقشه جامع علمی کشاورزی، بیانیه ماموریت و چشم‌انداز بخش کشاورزی کشور. (۱۳۹۱). سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی.

شناسه	رویه	تاریخ تهیه گزارش	۱۴۰۴/۰۶/۰۹
عنوان موضوع	تهیه و تدوین سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان خراسان رضوی		
مرجع طرح موضوع	دبیرخانه شورای گفت و گو - مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی - سازمان جهاد کشاورزی		
شرح موضوع	استان خراسان رضوی با تنوع اقلیمی، پراکنش ارتفاعی، و سابقه طولانی در کشت و بهره‌برداری از گیاهان دارویی، یکی از مهم‌ترین قطب‌های تولید این محصولات در کشور به شمار می‌رود. تهیه نقشه راه توسعه گیاهان دارویی در این استان با هدف بهره‌برداری پایدار از منابع، افزایش ارزش افزوده، توسعه اشتغال و ارتقاء جایگاه استان در بازارهای ملی و بین‌المللی، ایجاد زنجیره ارزش استانی این دست محصولات یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است که تاکنون شکل پیدا نکرده است. از طرفی سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی کشور در سال ۱۳۹۲ تهیه و تنظیم گردیده است اما علیرغم اینکه در جزء (ج) بند ۵-۱ ماده ۵ سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی سال ۱۳۹۲ آمده است تهیه و تنظیم آیین نامه‌ها، طرح‌ها و لوایح به منظور اصلاح و ساده سازی قوانین و ارائه آنها به مراجع ذیصلاح برای تصویب صورت گیرد و با گذشت ۱۱ سال تاکنون اقدامی در خصوص تنظیم آیین نامه‌های اجرائی صورت نگرفته است لذا موضوع در یکصد و بیست و هفتمین نشست این شورا در تاریخ ۱۴۰۳/۱۲/۲۵ مطرح گردید و حسب مصوبه شورا و تاکید استاندار محترم مقرر شد: ضمن پیگیری تهیه و تنظیم آیین نامه‌ها به صورت ملی، اداره کل جهاد کشاورزی استان با همکاری سایر دستگاه‌ها از جمله دانشگاه علوم پزشکی و منابع طبیعی و بخش خصوصی، اتاق بازرگانی و با پیگیری دبیرخانه شورا اقدام به تهیه و تدوین سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان خراسان رضوی گردیده و در جلسه شورا رونمایی شود. مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خراسان به عنوان دستگاه اصلی تعیین شد که طی بازده زمانی حدود شش ماهه سند مربوطه با همکاری همه بخش‌ها و دست‌اندرکاران به عنوان نقشه راه با تکیه بر رویکردهای منطقه‌محور، مشارکت‌ذی‌نفعان، و اولویت‌بندی اقدامات در چهار محور اصلی شامل توزیع (خدمات پشتیبانی)، تولید، فرآوری و بازار تهیه نموده تلاش نموده است تا مسیر مشخصی برای توسعه پایدار گیاهان دارویی طی یک دوره زمانی پنج ساله در خراسان رضوی ترسیم کند. اجرای منسجم این برنامه می‌تواند موجب ارتقاء بهره‌وری در استفاده از منابع بالادست، تنوع‌بخشی به اقتصاد کشاورزی، حفظ منابع طبیعی، و تثبیت جایگاه استان به عنوان یکی از پیش‌تازان ملی در این حوزه گردد. در این سند راهبردی، با تمرکز بر گونه‌های اولویت‌دار استان مانند آغوزه تلخ و شیرین، زیره سبز، زیره سیاه، آویشن، سیاه دانه، پنیرک، گل‌گاوزبان، رازیانه، گل محمدی، موسیر، چای ترش، آلوئه‌ورا، فلفل قرمز، مرزه و بالنگو (تخم شربتی) در عرصه‌های زراعی به عنوان کشت جایگزین گیاهان آبرو و گونه‌های گیاهان دارویی مانند اشنان، باریجه، پونه سای، سریش، نوروک، کور، کلپوره، ریواس و گون کتیرا در عرصه‌های مرتعی استان، وضعیت فعلی زنجیره ارزش، نقاط قوت		

و ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و شکاف‌های موجود بررسی شده و راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی متناسب با ظرفیت‌های بومی برای هر گیاه و هر شهرستان ارائه گردیده است. این سند در پنج فصل شامل فصل اول، مبانی نظری و مقدماتی؛ شامل اهمیت موضوع، اهداف، جایگاه سند و مراحل تدوین آن. فصل دوم به بررسی وضعیت موجود می‌پردازد؛ از موقعیت استان و منابع پایه گرفته تا تولید، فرآوری و صادرات گیاهان دارویی. فصل سوم، نقشه راه توسعه را ترسیم می‌کند؛ شامل مأموریت، چشم‌انداز، اهداف کلان، استراتژی‌ها، سیاست‌ها و پروژه‌ها با توجه به اسناد بالادستی. فصل چهارم روش تحقیق را تشریح می‌کند؛ با استفاده از ابزارهای تحلیلی مثل SWOT، IE و TOWS برای شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و در فصل پنجم، نتایج تحقیق جمع‌بندی می‌شود؛ شامل مزیت‌ها و قابلیت‌های استان، چالش‌ها و مشکلات، و در نهایت ارائه تصویر کلی برای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری تدوین شده است. همچنین در این سند اقدامات اجرایی و یا عملیاتی در قالب نقشه راه مربوط به ۱۱ گونه گیاهان دارویی معرفی شده در سطح مراتع استان، جهت بهره‌برداری و همچنین توسعه پوشش گیاهی در مراتع تخریب شده و دیم زارهای رهاشده، با توجه به برنامه توسعه رویشگاه‌های گیاهان دارویی اداره امور مراتع و بهره‌برداری استان خراسان رضوی پیشنهاد شده است.	
مهم‌ترین چالش‌های شناسایی شده در استان در زمینه کشت گیاهان دارویی شامل نبود نقشه راه، خام‌فروشی محصولات، تحریم‌ها، عدم توجه به کشت قراردادی، نبود صنایع فرآوری پیشرفته، عدم سامانه رصد و پایش، ضعف در برندینگ و صادرات، کمبود آموزش‌های تخصصی، ناپایداری منابع آب و خاک، و ناهماهنگی بین دستگاه‌های متولی است. همچنین فقدان استانداردهای مزرعه تا کارخانه: ضعف استقرار GACP در کشت/برداشت و GMP در فرآوری؛ نبود ردیابی (Traceability). کمبود زیرساخت‌های فرآوری: تجهیزات خشک‌کنی، تقطیر/استخراج، استانداردسازی عصاره، و بسته‌بندی صنعتی در دسترس محدود. خلأ آزمایشگاه‌های لازم: کمبود ظرفیت آزمون مطابق فارماکوپه و استانداردهای ملی/بین‌المللی. تأمین مالی و ریسک بازار: دشواری در سرمایه در گردش، نوسان قیمت، و نبود قرارداد خرید تضمینی. برندسازی و بازار: سهم پایین از بازارهای زنجیره‌ای/آنلاین، ضعف حضور در نمایشگاه‌ها و صادرات. برداشت از منابع طبیعی: تهدید تنوع زیستی در برداشت خودرویی بدون مجوز و برنامه احیا.	ایرادات و مشکلات مطروحه

بخشی از مواردی است که کشت گیاهان دارویی در استان را با چالش مواجه نموده است که ضرورت تنظیم و تصویب یک سند جامع در این خصوص را روشن می سازد.	
نظرات اعضا حاضر در اولین جلسه کارشناسی: در اولین جلسه دبیرخانه شورا و در خصوص دستور کار «ارائه سند الگوی کشت سال زراعی ۱۴۰۴ استان خراسان رضوی توسط سازمان جهاد کشاورزی استان حسب مصوبه شورای گفت و گو و تاکید استاندار» تصریح کرد: استاندار ۲ ماه پیش در جلسه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی استان بر تدوین برش استانی سند الگوی کشت تاکید داشتند تا در جلسه شورای گفت و گو مصوب و ابلاغ شود. تاکنون در این زمینه مکاتباتی با اداره کل جهاد کشاورزی استان صورت گرفته و در نهایت سندی برای سال ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ تدوین و به دبیرخانه منعکس شد. وی یادآور شد: بررسی ها حاکی از آن است که این سند رهنمودهای شفافی برای بخش کشاورزی ندارد، دوم آن که از ضمانت اجرای لازم برخوردار نیست. سوم آن که در این سند به عنوان نقشه راه توسعه بخش کشاورزی کمتر به کشت هایی با بهره وری بالا پرداخت شده و این مساله شفاف نیست. این سند مصوبه استانی ندارد تا دستگاه ها در این رابطه مکلف به انجام وظایفشان شوند. چالش ها و محدودیت های اجرای سند الگوی کشت در خراسان رضوی محمد میری، معاون بهبود تولیدات گیاهی سازمان جهاد کشاورزی استان، به محدودیت هایی چون قطع برق، کاهش بارندگی، واردات خارج از موعد، و قیمت گذاری دستوری اشاره کرد و گفت این مسائل باعث کاهش سطح زیرکشت و زیان دهی در کشاورزی شده است. او تأکید کرد که اجرای الگوی کشت نیازمند هم افزایی بین بخشی است و در شرایط فعلی، نظام کشاورزی زیان ده است. شجاعت زارع، رئیس مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی استان، بر این نکته تأکید کرد که الگوی کشت باید در سطح ملی تدوین شود و نمی تواند به طور صرف استانی پیاده سازی شود. او تاکید کرد: الگوی کشت قبلی به دلیل بازار غیررقابتی و سیاست های تنظیم بازار شکست خورده است. غلامحسین اسدی ازغدی، رئیس انجمن صنایع تبدیلی کشاورزی، نیز گفت که کشاورزی کشور ایران بیشتر خرده مالکی است و اعمال محدودیت برای کشت محصولات خاص منجر به نتیجه مطلوب نمی شود. همچنین، وطن پرست، رئیس گروه تولید استانداری خراسان رضوی بیان کرد: نظر به اینکه سند چشم انداز ۲۰ ساله کشور باید امسال محقق شود ولی با توجه به اینکه الزامات مورد نیاز برای تهیه سند فراهم نگردید تاکنون اجرایی نشده است، الگوی کشت بر روی تولید محصول هدف گذاری شده است در حالیکه اسناد بالادستی بر بخش کشاورزی هدف گذاری شده وی همچنین به مشکل خرد شدن اراضی کشاورزی به دلیل قوانین ارث اشاره کرد و ضرورت اصلاح این قوانین را مطرح کرد.	جمع بندی جلسه کارگروه تخصصی (کارشناسی) به تاریخ ۱۴۰۴/۰۱/۱۸ و ۱۴۰۴/۰۳/۱۲ و ۱۴۰۴/۰۴/۱۸

محمد علایی، رئیس کمیسیون آب و محیط زیست اتاق بازرگانی، گفت که سیاست های دولت در قبال آب و کشاورزی نیاز به تغییر دارد و باید به مالکیت کشاورز در این حوزه احترام گذاشته شود و بازار آب فعال شود.

غلامرضا ممدوحی، مدیر دفتر حفاظت و بهره برداری شرکت آب منطقه ای استان، نیز به نواقص دستورالعمل ها در اجرای سند الگوی کشت اشاره کرد و ضرورت اصلاح ساختارهای موجود را مطرح نمود.

در بخش دیگری از نشست، احمدرضا رضازاده، دبیر اجرایی نظام صنفی کشاورزی استان، بر لزوم تثبیت کشت صنعتی و ایجاد کشت قراردادی تاکید کرد و گفت: تنها در این صورت می توان بازار محصولات کشاورزی را تنظیم کرد.

همچنین، محمدرضا رضوی خبیر، مدیرعامل صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی استان، بر اهمیت تهیه نقشه کاداستر زراعی و شناسنامه دار کردن اراضی تاکید نمود.

غلامحسین هادی زاده رئیسی، رئیس خانه کشاورز استان، نیز با اشاره به بحران آب و برق، گفت که الگوی کشت باید متناسب با وضعیت بحران ها و اقلیم تدوین شود و پیاده سازی آن نیازمند هماهنگی میان وزارتخانه ها است.

لبافی در جمع بندی دستور کار دوم یادآور شد: ما به دنبال آن هستیم که سند الگوی کشت استانی تدوین کنیم. لذا تشکل های بخش خصوصی باید نظرات خود را در خصوص سند الگوی کشت استان به دبیرخانه منعکس کنند تا این اظهارات در جلسه دیگری از دبیرخانه به بحث و بررسی گذاشته شود و جمع بندی نهایی آن به شورای گفت و گوی استان منعکس گردد.

اسامی حاضرین در جلسه اول :

دفتر هماهنگی امور سرمایه گذاری و اشتغال استانداری خراسان رضوی، اداره کل تامین اجتماعی استان خراسان رضوی، اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی خراسان رضوی، سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی، اتاق تعاون استان خراسان رضوی، اداره کل شهرسازی شهرداری مشهد، شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی، اداره کل هماهنگی و نظارت بر خدمات شهری شهرداری مشهد، کمیسیون کشاورزی، امور دام و طیور و صنایع وابسته اتاق، کمیسیون آب و محیط زیست، کمیسیون کار و تامین اجتماعی اتاق، شرکت تعاونی کشاورزان مشهد، شرکت تعاون روستایی استان خراسان رضوی، انجمن صنایع تبدیلی کشاورزی خراسان رضوی، صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی خراسان رضوی، نظام صنفی کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، اتحادیه شرکتهای تعاونی کشاورزی کارخانجات خوراک دام، طیور و آبزیان خراسان رضوی، مشاور اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی، خانه کشاورز، رئیس دفتر کشاورزی اتاق بازرگانی.

غائبین در جلسه اول:

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خراسان رضوی، اداره کل درآمدهای عمومی شهرداری مشهد، قانون انجمنهای صنفی کارفرمایی حرف خراسان رضوی.

جمع بندی جلسه کارشناسی اول:

در اجرای (تبصره ۶) (ماده ۶) قانون افزایش بهره وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب ۱۳۸۹، خریدهای تضمینی در محصولات غیراساسی منوط به پذیرش شرایط الگوی کشت از طرف کشاورزان و تولیدکنندگان می باشد. الگوی کشت هر منطقه براساس مزیت های نسبی، ارزش افزوده، شرایط اقتصادی، شرایط آب و هوایی و حد بهینه آن در کشور، توسط وزارت جهاد کشاورزی برای هر منطقه تعیین و جهت اجراء ابلاغ می شود. لذا مقرر گردید تشکل های بخش خصوصی ظرف مدت دو هفته نظرات خود را در خصوص سند الگوی کشت استان خراسان رضوی با در نظر گرفتن زوایای مختلف از قبیل :

- ضمانت های اجرایی سند
- شرایط و رویکردهای اقلیمی استان
- میزان تولید محصولات مختلف بر اساس نیاز استان
- تدوین الگوی کشت به صورت ملی با هماهنگی کلیه وزارتخانه های مرتبط
- فعالیت های به نژادی و به زراعی
- هدف گذاری برای تولید محصولات کشاورزی با قیمت جهانی بالا
- مالکیت کشاورزان بر آب
- فعال سازی بازار آب
- مشخص نمودن زیرساخت ها توسط سازمان جهاد کشاورزی به عنوان متولی طرح
- در نظر گرفتن محلی به عنوان پایلوت برای تولید محصولات کشاورزی با استفاده از الگوی کشت
- راه اندازی کشت های قراردادی
- بازننگری و بروزرسانی آیین نامه ها و دستورالعمل ها متناسب با شرایط فعلی
- و

به دبیرخانه شورای گفت و گو منعکس تا پیشنهادات در جلسه دیگری در دبیرخانه به بحث و بررسی گذاشته شود و جمع بندی نهایی آن به شورای گفت و گوی استان منعکس گردد.

نظرات اعضا حاضر در دومین جلسه کارشناسی (دهمین جلسه دبیرخانه):

دهمین جلسه دبیرخانه شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی خراسان رضوی با محوریت بررسی وضعیت سند توسعه کشت گیاهان دارویی و طب سنتی و الگوی کشت استان برگزار شد.

در این نشست که با حضور تنی چند از مدیران و معاونین و نمایندگان دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی برگزار شد، از سوی اداره کل جهاد کشاورزی استان آخرین وضعیت برش استانی سند گیاهان دارویی و همچنین موضوع کشت فراسرزمینی ارائه گردید.

علی‌اکبر لبافی، رئیس دبیرخانه شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی استان، در ابتدای جلسه با اشاره به مصوبات نشست اسفندماه این شورا اظهار کرد: در آن جلسه مقرر شد دستگاه‌های مسئول، تعهدات خود را در بخش کشاورزی پیگیری کرده و نتیجه اقدامات را به شورا ارائه دهند. در این راستا سه محور اصلی در دستور کار قرار گرفت؛ نخست، تدوین سند توسعه کشت گیاهان دارویی و طب سنتی که به‌عنوان یکی از تکالیف اصلی جهاد کشاورزی، دانشگاه علوم پزشکی و سایر نهادهای مرتبط شناخته شده و مقرر بود تا پایان اردیبهشت ماه نهایی و ارائه شود، اما با درخواست بخش کشاورزی برای تمدید مهلت، زمان تدوین نهایی سند به پایان خرداد ماه موکول شد.

وی افزود: تدوین سند توسعه کشاورزی و سند کشت فراسرزمینی نیز از دیگر موارد مورد بررسی بود. بخشی از مباحث مرتبط با کشت فراسرزمینی به وزارت امور خارجه بازمی‌گردد که داریم دنبال می‌کنیم.

لبافی با اشاره به پیشتازی خراسان رضوی در سطح زیرکشت گیاهان دارویی در کشور، تصریح کرد: با این وجود، استان اصفهان به‌دلیل تمرکز بر فرآوری و صادرات، در مسیر تبدیل شدن به هاب گیاهان دارویی کشور قرار گرفته است. این در حالی است که خراسان رضوی نیز تکمیل زنجیره ارزش گیاهان دارویی را به‌عنوان یکی از اولویت‌های برنامه هفتم توسعه استان در دستور کار دارد.

به گفته وی، زنجیره ارزش منطقه‌ای نیز تعریف شده و استان‌های خراسان شمالی، مرکزی، جنوبی و سیستان و بلوچستان می‌توانند در قالب یک شبکه هم‌افزا در این زمینه مشارکت کنند.

وی همچنین با اشاره به مصوبات ششمین جلسه دبیرخانه شورا در اردیبهشت‌ماه، تأکید کرد: سند جامع کشت گیاهان دارویی باید با مشارکت اداره کل منابع طبیعی، معاونت غذا و دارو، انجمن طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی، کمیسیون سلامت اتاق بازرگانی، بخش خصوصی و سایر ذی‌نفعان تدوین و تا پایان خردادماه به دبیرخانه شورا ارائه شود.

شرحی بر اقدامات صورت گرفته در حوزه تدوین سند توسعه کشت گیاهان دارویی در استان

در ادامه این نشست، محمد مظهری، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان، از برگزاری ۱۳ جلسه تخصصی برای تدوین سند توسعه کشت گیاهان دارویی خبر داد و گفت: این سند با استناد به اسناد بالادستی مانند برنامه هفتم توسعه (۱۴۰۳ تا ۱۴۰۷)، برنامه ششم توسعه، سند اقتصاد مقاومتی و سند ملی گیاهان دارویی تدوین شده است.

وی با بیان اینکه ۱۶ گونه گیاه دارویی با رویکرد تجاری از جمله آنگوزه، زیره سیاه، آویشن باغی، پنیرک، موسیر و آلوئه‌ورا در این سند مورد توجه قرار گرفته‌اند، افزود: برای هر یک از این گونه‌ها مطالعاتی پیرامون فرصت‌ها و تهدیدها انجام شده است.

مظهری تأکید کرد: رویکرد ما در تدوین این سند، حرکت به سمت بازار آزاد و بهره‌گیری از ظرفیت‌های بخش خصوصی، تشکل‌ها و نهادهای غیردولتی بوده و نقش دولت صرفاً در سطح سیاستگذاری و راهبری تعریف شده است، نه تصدی‌گری.

تأکید بر ضرورت بیمه‌پذیری، فرآوری و تکمیل زنجیره ارزش گیاهان دارویی در خراسان رضوی

در ادامه جلسه، محمدرضا مهری، مدیر طب سنتی معاونت درمان دانشگاه علوم پزشکی مشهد با اشاره به موانع پوشش بیمه‌ای برای گیاهان دارویی عنوان کرد: از آنجا که متولیان سازمان‌های بیمه‌گر عمدتاً از بخش خصوصی یا خصولتی هستند، نسبت به تحت پوشش قرار دادن خدمات طب سنتی و گیاهان دارویی مقاومت‌هایی وجود دارد.

وی افزود: تحقق این هدف نیازمند ارائه یک سند جامع و فرآیندی زمان‌بر است که نمی‌توان در بازه‌ای کوتاه به نتیجه رسید.

در ادامه محمد رجب‌زاده، مدیر باغبانی سازمان جهاد کشاورزی استان، بر لزوم تکمیل زنجیره ارزش در تدوین سند توسعه کشت گیاهان دارویی تأکید کرد و گفت: صرف کشت گیاهان دارویی کافی نیست و باید فرآوری، صنایع تبدیلی و صادرات نیز در نظر گرفته شود.

وی افزود: در تدوین سند باید ملاحظات هم‌چون خشکسالی، کاهش بارندگی و افزایش هزینه‌های تولید مورد توجه قرار گیرد. رجب‌زاده همچنین بر تولید ارگانیک و خودداری جدی از استفاده از سموم در مراحل کشت تأکید کرد و گفت: در غیر این صورت، بازارهای خارجی تمایلی به خرید نخواهند داشت. وی به حمایت همه جانبه بخصوص تولید در توسعه کشت گیاهان داروئی اشاره کرد.

محمدرضا اورانی، مدیرعامل شرکت تعاونی کشاورزی خراسان رضوی نیز در این نشست اظهار کرد: نوع مشکلاتی که ذی‌نفعان حوزه گیاهان دارویی با آن روبرو هستند با مباحثی که در جلسات رسمی مطرح می‌شود متفاوت است.

وی تأکید کرد: اگر چالش‌های اصلی گروه‌های مختلف ذی‌نفع همچون عطاری‌ها، واحدهای فرآوری و عرقیجات، صادرکنندگان، تولیدکنندگان بذر و کشاورزان، در فرایند تدوین سند مورد توجه و حل‌وفصل قرار گیرد، دستیابی به نتایج ملموس تسریع خواهد شد.

حمیدرضا رضوی خبیر، مدیرعامل صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی استان نیز با اشاره به ضعف‌های زیرساختی در حوزه کشت گیاهان دارویی، نبود نقشه اقلیمی و کاداستر زراعی و شناسنامه‌دار نبودن اراضی را از موانع اصلی توسعه این بخش دانست.

وی تأکید کرد: نبود نظام قیمت‌گذاری و سازوکار بورس، انگیزه تولید را کاهش می‌دهد و بی‌اعتمادی میان تولیدکنندگان و بازارهای رسمی و غیررسمی را تشدید کرده است.

رضوی خبیر پیشنهاد کرد راه‌اندازی شرکت‌های مدیریت صادرات برای بهبود بازاریابی و افزایش اعتماد فعالان این حوزه در دستور کار قرار گیرد.

وی همچنین افزود: مشارکت دانشگاه علوم پزشکی در تعریف سرفصل‌های آموزشی، توسعه بیمه، صنایع تبدیلی و تحقیقات از الزامات اجرای موفق سند است.

سپس، حمیدرضا نوری، معاون سرمایه‌گذاری جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی با اشاره به خام‌فروشی گیاهان دارویی به کشورهایمانند ترکیه، آلمان، بلژیک و کشورهای عربی اظهار کرد: فرآوری و بسته‌بندی گیاهان دارویی باید به‌طور جدی دنبال شود، چرا که در بازارهای بین‌المللی دیگر امکان فروش گیاه دارویی به‌دلائل بهداشتی صورت پودر وجود ندارد و این محصولات باید به شکل گرانول و عصاره صادر شوند.

وی افزود: باید بررسی شود که چه تعداد واحد فرآوری در استان توانایی انجام این مهم را دارند. وی همچنین در خصوص قیمت تمام شده گیاهان دارویی، نوع خرید و قیمت خرید و اینکه طب سنتی به چه صورت از گیاهان دارویی استفاده می‌نماید مواردی را بیان نمود.

تدوین سند توسعه گیاهان دارویی در انتظار هم‌افزایی بین بخشی و نگاه تخصص‌محور

جواد دانایی باغکی، رئیس اداره داروهای طبیعی، سنتی و مکمل دانشگاه علوم پزشکی مشهد نیز، با اشاره به مفاد قانون برنامه هفتم پیشرفت، اظهار کرد: عمدتاً گیاهان دارویی در شرایط نامناسب نگهداری می‌شود که برای سه رنج سنی آسیب‌پذیر جامعه کودکان، افراد سالخورده و زنان باردار بسیار خطرناک است، بند «خ» ماده ۷۱ این قانون بر لزوم ردیابی، رهگیری و شناسنامه‌دار کردن محصولات کشاورزی تأکید دارد و سازمان غذا و دارو نیز به‌زودی ضابطه‌ای در این خصوص ابلاغ خواهد کرد.

وی از انجام پیگیری‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذار در این زمینه خبر داد.

وی همچنین از نبود معیار مشخص برای باقیمانده سموم در استاندارد ملی فرآورده‌هایی مانند عرقیات انتقاد کرد و خواستار بازنگری سازمان ملی استاندارد در این زمینه شد.

وی همچنین بیان کرد در خصوص مباحث آموزشی عطاری‌ها آموزش‌های تخصصی لازم را ندیده‌اند و اکثراً به صورت تجربی آن را دریافت کرده‌اند در حالیکه ذیل ماده ۱۳ قانون نظام صنفی صدور پروانه کسب برای مشاغل تخصصی و فنی مستلزم اخذ پروانه تخصصی و فنی از مراجع ذی ربط به وسیله متقاضی است.

انحراف ۳۰ درصدی در فروش گیاهان دارویی

دانایی باغکی با اشاره به نبود آموزش تخصصی در عطاری‌ها، اظهار داشت: با توجه به اینکه عطاری‌ها آموزش‌های تخصصی لازم را ندیده‌اند و اکثراً به صورت تجربی فعالیت می‌کنند و طبق بررسی‌ها، حدود ۳۰ درصد فروش گیاهان دارویی با انحراف و تقلب همراه است. بر این اساس پیشنهاد می‌شود اتحادیه فروشندگان گیاهان دارویی مطابق ماده ۱۳ قانون نظام صنفی، دوره‌های تخصصی آموزشی را زیر نظر دانشگاه فردوسی مشهد یا سازمان فنی و حرفه‌ای طی کنند.

وی همچنین از مکاتبه با شورای عالی بیمه برای تحت پوشش قرار گرفتن داروهای طبیعی خبر داد و گفت: اثربخشی و هزینه‌فایده فرآورده‌ها برای قرار گرفتن در فهرست بیمه، در حال بررسی است و پرداخت مابه‌التفاوت نیز می‌تواند از طریق بیمه‌های تکمیلی صورت گیرد.

تشکل‌ها، حلقه مفقوده در تدوین سند توسعه

مهدی اشجعی، از فعالان حوزه گیاهان دارویی، با انتقاد از نادیده گرفتن تشکل‌ها در فرایند تدوین سند توسعه، اظهار کرد: با وجود استفاده از نظرات کارشناسان اقتصادی، بهره‌گیری از دیدگاه تشکل‌های تخصصی که آشنایی کامل‌تری با این حوزه دارند، برای موفقیت نهایی سند ضروری است.

از سوی دیگر، مهدی وطن‌پرست، رئیس گروه تولید استاندارد خراسان رضوی، بر ضرورت توجه به مباحثی نظیر برندینگ، بسته‌بندی، بازاریابی و استاندارد در سند توسعه تأکید کرد و گفت: اگر پرداختن به این موارد موجب تأخیر در تدوین سند شود، ممکن است اهداف برنامه عقب بیفتد.

تدوین برش استانی سند تا پایان خرداد

لبافی، رئیس دبیرخانه شورای گفت‌وگوی استان در جمع‌بندی مباحث مطرح شده عنوان کرد: طبق برنامه هفتم توسعه باید زنجیره ارزش در استان و حتی در منطقه اتفاق بیفتد در حال حاضر استان خراسان رضوی با اینکه بالاترین سطح زیر کشت گیاهان دارویی را در کشور دارد اما دو حلقه فراوری و تجارت در زنجیره ارزش گیاهان دارویی در استان کم رنگ است، لذا تدوین سند توسعه کشت گیاهان دارویی با همکاری جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات، سایر دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی با جدیت در حال پیگیری است. وی از تدوین برش استانی سند با لحاظ زنجیره ارزش تا پایان خرداد ۱۴۰۴ خبر داد.

اسامی حاضرین در جلسه دوم (دهمین نشست دبیرخانه شورا):

دفتر هماهنگی امور سرمایه‌گذاری و اشتغال استانداری خراسان رضوی، اداره کل صنعت، معدن و تجارت خراسان رضوی، سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی، اداره کل استاندارد استان خراسان رضوی، معاونت غذا و دارو دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی مشهد، اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان خراسان رضوی، شرکت آب منطقه‌ای خراسان رضوی، اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی، اتاق اصناف مشهد، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، دانشگاه فردوسی مشهد، کمیسیون سلامت اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و

کشاورزی خراسان رضوی، صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی خراسان رضوی، دفتر کشاورزی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی، شرکت تعاونی کشاورزان مشهد، نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، اتحادیه گیاهان دارویی خراسان رضوی.

اسامی غایبین در جلسه:

اداره کل تامین اجتماعی استان خراسان رضوی، کانون زنان استان خراسان رضوی، نظام صنفی کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، کانون انجمن های صنفی کارفرمایی صنایع خراسان رضوی.

جمع بندی دومین جلسه کارشناسی:

« سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان » اولین سندی است که در قالب برش استانی گیاهان دارویی با تلاش موثر دست اندرکاران مراحل نهایی را سپری نموده، با عنایت به آنچه در مندرجات صورتجلسه آمده است، ضمن تشکر از تمامی دست اندرکارانی که در تهیه و تدوین سند ارائه شده نقش داشتند مقرر شد با انجام اصلاحاتی به شرح زیر، از جمله:

- سهم عملکرد هریک از دستگاه های اجرایی از جمله منابع طبیعی در افق سالانه تا ۱۴۱۰ میبایست به جهت فراهم نمودن مراتع و رشد سالانه آن تعیین گردد.
- تعیین اهداف کمی تا افق ۱۴۱۰ رشد بهبود سالانه در دو قالب سطح زیر کشت و افزایش بهره وری و سالانه تبدیل به عدد شود و نیز سهم از کشور تعیین گردد.
- در حوزه تکمیل زنجیره ارزش موضوع فرآوری و صادرات و سهم استان از صادرات محصول نهایی کمی و تبدیل به عدد شود.
- میزان صرفه جویی آب، برق، بذر و کود و... در سند اشاره شده و شفاف گردد.
- در سند در قالب کشت گیاهان دارویی و ایجاد مزیت برای کشت گیاهان دارویی و کشاورزانی که به لحاظ تغییر در نوع کشت اقدام می کنند مزیت تعریف شود.
- ضرورت تهیه و تدوین برنامه اجرایی برای ۴۰ اقدام مورد نیاز برای اجرای سند مورد تاکید قرار گیرد.
- ضرورت مشارکت بخش خصوصی و دولتی در تامین مالی و تعیین اولویت ها در اختصاص بودجه های تبصره ای و بودجه بخش کشاورزی.
- طراحی سامانه معرفی کشاورزان و محصولات آنان از تولید تا مصرف اضافه شود.
- ۲۶ گونه گیاه دارویی و شهرستان های مستعد کشت مشخص شده اند و این ظرفیت باید در قالب بسته های حمایتی و کشاورزی قراردادی عملیاتی شود.

- با توجه به رویکرد و شرایط اقلیمی استان، تامین مالی نباید با مانع جدی مواجه شود لذا مدل های تامین مالی مد نظر قرار گیرد و تمرکز بر گیاهان کم آب بر ضروری است.
- نبود آیین نامه اجرایی طی ۱۲ سال گذشته، ستاد راهبری این سند باید ساختاری قوی داشته باشد تا دستگاه های اجرایی از آن تبعیت کنند.
- ایجاد مرکز اخذ مجوز و آزمایشگاه مرجع توسعه گیاهان دارویی شرق کشور با محوریت معاونت غذا و دارو و جهاد کشاورزی متولی ایجاد مرکز رشد خواهد بود.
- ابلاغ سند به شهرستانها بر اساس گونه های متفاوت و مباحث حمایتی و قراردادهای نیز در آن گنجانده شود.

همچنین مقرر شد، حداکثر ظرف مدت یک هفته هریک از تشکل های بخش خصوصی و دستگاه های اجرایی هرگونه نظرات اصلاحی پیرامون سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی دارند به دبیرخانه شورا و مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی ارسال نموده تا بعد از بررسی اصلاحات لازم صورت پذیرد و در جلسه اصلی شورا مطرح و رونمایی شود و فرایند اجرایی گردد.

نظرات اعضا حاضر در سومین جلسه کارشناسی (شانزدهمین جلسه دبیرخانه):

شانزدهمین جلسه دبیرخانه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی خراسان رضوی با محوریت «ارائه سند پیشنهادی توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان» برگزار شد. این سند توسط سازمان جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان و معاونت غذا و دارو خراسان رضوی با مشارکت بخش خصوصی و تعاونی و دفتر کشاورزی اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی تهیه و تدوین شده است و قرار است در جلسه اصلی شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی استان ارائه و به تصویب رسیده و رونمایی شود.

علی اکبر لبافی، رئیس دبیرخانه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی استان، در ابتدای این نشست اظهار کرد: مقرر بود سند توسعه گیاهان دارویی کشور در سال ۱۳۹۲ تدوین و ابلاغ شود و پس از آن برش استانی آن، تهیه و آیین نامه های اجرایی مربوط نیز تنظیم گردد؛ اما در نهایت تنها چهارچوب های کلی این سند در همان سال تدوین شد و موضوع روزرسانی و تهیه و تنظیم آیین نامه های سند به طور کامل به دست فراموشی سپرده شد.

وی افزود: با توجه به اینکه خراسان رضوی یکی از خاستگاه های اصلی گیاهان دارویی کشور محسوب می شود، در این سال ها نقشه راه توسعه کشت گیاهان دارویی و زنجیره ارزش آن در استان تهیه نشده بود. بر همین اساس مقرر شد این سند در سطح استانی تدوین و اجرایی شود.

به گفته لبافی، اکنون سند نهایی توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان تدوین شده است.

رئیس دبیرخانه شورای گفت‌وگوی استان در ادامه با اشاره به اسناد مشابه در حال تدوین در استان گفت: در کنار این سند، اسنادی همچون سند توسعه بخش تعاون، به‌روزرسانی سند اشتغال، سند گردشگری و سایر اسناد توسعه‌ای نیز در حال تهیه است.

وی اضافه کرد: تقریباً تمامی دستگاه‌های مرتبط در حوزه توسعه کشت گیاهان دارویی، گزارش اقدامات خود را به دبیرخانه شورا ارسال کرده‌اند و جمع‌بندی لازم در این زمینه انجام شده است. هرچند سند توسعه کشت گیاهان دارویی دارای نقاط قوت و ضعف است، اما لازم است راهبردهای آن با چشم‌انداز سال ۱۴۱۰ عملیاتی شود.

لبافی با تاکید بر اهمیت تکمیل زنجیره ارزش گیاهان دارویی در سطح استانی و منطقه‌ای خاطرنشان کرد: تحقق زنجیره کامل شامل توسعه کشت، فرآوری، صادرات و سایر مراحل مرتبط باید در عرصه عمل دنبال شود.

وی از دستگاه‌های ذی‌ربط خواست پیشنهادهای اصلاحی و تکمیلی خود را در خصوص این سند به‌صورت مکتوب به دبیرخانه شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی استان یا مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان ارسال کنند.

پیاده‌سازی سند توسعه گیاهان دارویی مشروط به نگاه ویژه مسئولان ارشد استان و تشکیل کارگروه نظارت

سپس، محمد مظهری، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان، با تشریح ابعاد سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی، گفت: این سند شامل سه بخش است: کشت گیاهان دارویی در اراضی زراعی با تاکید بر دیم‌زارها، کشت در اراضی مرتعی با محوریت ۱۱ گونه گیاه دارویی و بخش مربوط به طب سنتی را دربرمی‌گیرد.

وی با بیان اینکه برای هر گونه گیاه دارویی، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شده و تحلیل SWOT برای محیط داخلی و خارجی انجام گرفته است، افزود: در این تحلیل، عواملی مانند تغییرات اقلیمی، نوسانات نرخ ارز، تحریم‌های اقتصادی و مسائل مربوط به قیمت تضمینی، جزو تهدیدات اصلی شناخته شده‌اند.

مظهری با اشاره به رویکرد بهره‌وری و تکمیل زنجیره ارزش در سیاست‌گذاری گیاهان دارویی تاکید کرد: سیاست‌های این حوزه بر چهار حلقه اصلی زنجیره شامل تامین نهاده‌ها، تولید، فرآوری در صنایع تبدیلی و تکمیلی و در نهایت بازار و مصرف‌کنندگان بنا شده است. به گفته وی، برای هر ۲۶ گونه گیاه دارویی، نقشه راه مشخص طراحی شده و وظایف دستگاه‌های اجرایی به‌طور دقیق در این سند تعریف شده است.

عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی با اشاره به پیش‌بینی سازوکار تامین مالی سند از مسیر تسهیلات بانکی، اعتبارات دولتی یا سرمایه‌گذاری خارجی، اظهار کرد: دولت نباید در بازار گیاهان دارویی نقش تصدی‌گری داشته باشد و سازوکار عرضه و تقاضا باید در این بخش تعیین‌کننده باشد.

وی تاکید کرد: اجرای این سند نیازمند تخصیص بودجه عملیاتی و تشکیل کارگروه نظارت است. به گفته وی، در صورت تحقق این موارد، می‌توان ظرف پنج سال به اهداف پیش‌بینی‌شده دست یافت.

مظهری همچنین از دستگاه‌های اجرایی خواست پیشنهاد‌های اصلاحی خود را برای تکمیل این نقشه راه به صورت مکتوب به مرکز تحقیقات ارسال کنند.

ضرورت تعیین بازه‌های زمانی و ابزارهای اجرایی برای سند توسعه گیاهان دارویی خراسان رضوی

حمیدرضا رضوی خبیر، مدیرعامل صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی استان نیز اظهار کرد: لازم است در سند توسعه گیاهان دارویی برای افق ۱۴۱۰ و آمایش سرزمین سال ۱۴۲۵، بازه‌های زمانی مشخصی تعریف شود.

وی با اشاره به کمبود برنامه‌های کوتاه‌مدت در حوزه بازار و صنایع تکمیلی، افزود: باید برای این بخش‌ها نیز برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت طراحی و در سند لحاظ شود. علاوه بر این، باید ضمانت‌های اجرایی روشنی برای وظایف هر دستگاه تعریف گردد تا در صورت تخطی، پیگیری قانونی انجام شود.

وی تاکید کرد: بررسی‌ها نشان می‌دهد تمرکز اصلی سند بر تولید است؛ در حالی که باید به حوزه‌های پس از تولید نیز توجه بیشتری شود. از سویی، هر یک از دستگاه‌های اجرایی باید برنامه‌های خود را در قالب مدل SWOT تدوین و ضمیمه سند کنند تا راهکارها عملیاتی‌تر باشد.

وی به درج نقش دستگاه‌های اجرایی بخصوص سازمان مدیریت و برنامه جهت تخصیص بودجه در سند نیز اشاره کرد.

مدیرعامل صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی همچنین با طرح این پرسش که «مرکز رصد و پایش اجرای سند چه نهادی خواهد بود؟»، گفت: ضروری است سازوکار هماهنگی و نظارت بر اجرای سند مشخص شود. پیشنهاد می‌شود نیم‌نگاهی هم به سند ملی توسعه گیاهان دارویی وجود داشته باشد تا سیاست‌های کلان کشور با برش استانی هماهنگ گردد.

ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت شتاب‌دهنده‌های سلامت

در ادامه این نشست، مرتضی کرباسی، رئیس کمیسیون سلامت اتاق بازرگانی خراسان رضوی، ضمن ارزیابی مثبت کلیت سند توسعه گیاهان دارویی، تصریح کرد: اجرای دقیق این سند مستلزم تامین اعتبار کافی است.

وی بر ضرورت پررنگ‌تر شدن نقش معاونت غذا و دارو در سند تاکید کرد و افزود: این معاونت در حوزه بیمه و پوشش خدمات سلامت نقش محوری دارد و باید در سند به‌طور مشخص دیده شود.

رئیس کمیسیون سلامت اتاق مشهد با اشاره به جای خالی موضوع بیمه درمانی در سند موجود، تاکید کرد: باید نقش بخش خصوصی واقعی در اجرای سند پررنگ‌تر شود؛ همان‌طور که در حوزه زعفران این بخش نقش مؤثری ایفا کرده است.

وی، بهره‌گیری از ظرفیت شتاب‌دهنده‌های حوزه سلامت را در توسعه طب سنتی و گیاهان دارویی ضروری دانست.

کرباسی خاطر نشان کرد: علاوه بر صندوق حمایت از توسعه کشاورزی، باید از ظرفیت سیستم بانکی، کمیسیون سرمایه‌گذاری اتاق، تسهیل قوانین صادرات و واردات و مرکز پژوهش‌های اتاق برای طراحی مدل‌های کسب‌وکار

استفاده کرد. ورود فرآورده‌های گیاهان دارویی به بورس نیازمند تدوین مدل‌های مشابه زعفران یا ترکیب چند محصول گیاهی است.

وی ایجاد صندوق سرمایه‌گذاری خطرپذیر برای پوشش ریسک مشترک بیمه‌گر و دولت، تاکید بر حل چالش‌های صنایع فرآوری، کم‌آبی، ضعف برندینگ و بازاریابی، راه‌اندازی کمیته‌های تخصصی در جهاد کشاورزی و ایجاد پایگاه ملی در این حوزه را از الزامات تکمیل سند برشمرد.

ضرورت مشوق‌های مالی برای ترغیب بهره‌برداران

در بخش دیگری از جلسه، محمد رجب‌زاده، مدیر باغبانی سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی، با اشاره به محدودیت بودجه این سازمان گفت: سالانه ۱ تا ۲ میلیارد تومان بودجه به جهاد کشاورزی اختصاص می‌یابد که بین شهرستان‌ها توزیع می‌شود و برای ترغیب بهره‌برداران کافی نیست.

وی افزود: ارائه مشوق‌های مالی، تسهیلات و تسهیلات می‌تواند بهره‌برداران را به سمت کشت گیاهان دارویی سوق دهد.

رجب‌زاده با اشاره به ظرفیت بالای افزایش سطح زیرکشت در مدت سه تا پنج سال برای هر گیاه دارویی، اظهار کرد: در این سند ۲۵ تا ۲۶ گونه گیاه دارویی هدف‌گذاری شده است و اگر فرآیند صادرات به‌خوبی تسهیل شود، کشاورزان برای جایگزینی کشت‌های پرآب‌طلب با گیاهان دارویی تشویق خواهند شد.

وی همچنین بر ضرورت انعقاد قرارداد میان کشاورز، بهره‌بردار و صادرکننده تاکید کرد تا تولیدکنندگان از سودآوری محصول اطمینان یابند.

رجب‌زاده پیشنهاد کرد: حداقل سه پایانه بار در مشهد و پیرامون آن در حوزه گیاهان دارویی ایجاد شود تا تبادل اطلاعات و بازار این محصولات ساختارمند شود.

ضرورت طراحی سامانه فروش و تاکید بر نسخه عملیاتی در سند توسعه گیاهان دارویی

در بخش دیگری از این نشست، جواد دانایی باغکی، رئیس اداره داروهای طبیعی، سنتی و مکمل معاونت غذا و دارو دانشگاه علوم پزشکی مشهد، با اشاره به برخی همپوشانی‌ها در بخش‌های سند، پیشنهاد کرد: سامانه‌ای طراحی شود تا کشاورزان و محصولاتشان معرفی و مصرف‌کنندگان به‌طور مستقیم به خرید دسترسی داشته باشند و توزیع نیز از طریق شرکت‌های پخش انجام گیرد.

وی افزود: لازم است پس از تدوین سند، نسخه عملیاتی آن برای دوره ۴ تا ۵ ساله، به دستگاه‌های نظارتی ارائه شود تا چارچوب اجرایی روشن شود.

دانایی باغکی با تاکید بر رویکرد سلامت‌محور دانشگاه علوم پزشکی و معاونت غذا و دارو، گفت: نظارت بر فروشندگان گیاهان دارویی و آموزش آنان از بخش‌های مهم سند است که نیاز به اصلاحاتی دارد.

وی افزود: در برنامه هفتم توسعه، شناسه‌دار کردن گیاهان دارویی از مزرعه تا مصرف‌کننده به‌عنوان تکلیف جهاد کشاورزی دیده شده که در صورت اجرا، بسیاری از مشکلات مربوط به انبارها و کیفیت محصولات حل خواهد شد. وی همچنین با انتقاد از انتقال اختیارات صدور مجوز از اتاق اصناف به اتحادیه‌های استانی، بر لزوم تخصصی شدن اتحادیه‌های فروشندگان گیاهان دارویی مطابق قانون نظام صنفی تاکید کرد.

توجه به منابع آبی و جایگزینی کشت‌های پرمصرف

در این نشست، کبیر، نماینده شرکت آب منطقه‌ای استان، با اشاره به بحران منابع آبی، خواستار شفاف‌سازی در خصوص تامین آب مورد نیاز کشت گیاهان دارویی شد.

در پاسخ، مظهری، عضو هیات علمی مرکز تحقیقات کشاورزی اعلام کرد: توسعه کشت این گیاهان بر اراضی دیم متمرکز بوده و در اراضی آبی، جایگزینی با کشت‌های پرمصرف مانند پنبه در دستور کار است.

لزوم پرهیز از اتکای صرف به اعتبارات دولتی

در ادامه، محمدرضا اورانی، مدیرعامل شرکت تعاونی کشاورزی خراسان رضوی، تاکید کرد: اجرای این سند نباید صرفاً متکی به اعتبارات دولتی باشد، چرا که منابع موجود محدود است و تامین اعتبار باید در چارچوب اولویت‌بندی داخلی جهاد کشاورزی انجام گیرد.

اورانی گفت: پیشنهاد می‌شود اتحادیه شرکت‌های تعاونی کشاورزی گیاهان دارویی و گل محمدی استان به‌عنوان دبیر ستاد راهبری اجرای سند انتخاب شود تا از ظرفیت ۱۴ شرکت تعاونی عضو برای تسهیلگری و پیگیری امور اجرایی بهره گرفته شود.

وی افزود: این اتحادیه می‌تواند در صدور مجوزها، تنظیم بازار و اجرای برنامه‌ها نقش‌آفرینی کند و از ظرفیت اتاق بازرگانی نیز در این مسیر استفاده شود. همچنین جهاد کشاورزی استان باید دستورالعمل مشخصی برای تعیین وظایف شهرستان‌ها در توسعه کشت گیاهان دارویی تدوین کند.

تکمیل زنجیره ارزش، پیوست‌های اجرایی و شاخص‌های کمی در سند توسعه گیاهان دارویی خراسان رضوی

محمدجواد علیپور، نایب‌رئیس اتحادیه گیاهان دارویی استان، با اشاره به اهمیت تقویت زنجیره ارزش، اظهار کرد: تدوین سند گام نخست است و باید مزیت‌های دیگری به آن افزوده شود.

وی با تاکید بر ضرورت جلوگیری از برداشت بی‌رویه گیاهان دارویی در مراتع، بر نقش منابع طبیعی در این حوزه تاکید کرد و یادآور شد: اتحادیه گیاهان دارویی آماده همکاری با دستگاه‌های اجرایی از جمله جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت و اتاق بازرگانی است.

علیپور با اشاره به چالش موازی کاری در این حوزه گفت: نباید فقط دغدغه تولید داشته باشیم؛ بلکه فروش، فرآوری و بازار هم باید به صورت یکپارچه دیده شود تا زنجیره ارزش تکمیل گردد.

تدوین پیوست‌های اجرایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های صادراتی

سمیرا سبزواری، مدیر مرکز مطالعات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی استان نیز، با تأکید بر تدوین دستورالعمل‌ها و پیوست‌های اجرایی سند، اظهار کرد: نباید از ظرفیت کمیسیون سرمایه‌گذاری و تأمین مالی اتاق و فرصت‌های صادراتی در این حوزه غافل شد. وی اعلام کرد: مرکز پژوهش‌های اتاق آمادگی دارد پیوست‌هایی در خصوص مزیت‌های صادراتی گیاهان دارویی برای کشورهای هدف تدوین کند.

صداقت مدیرعامل محترم اتحادیه شرکت‌های تعاونی گیاهان دارویی نیز با اشاره به وضعیت موجود تصریح کرد: توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی نیازمند شناخت چالش‌های کشاورزان است. وی خاطرنشان کرد: در برنامه ششم توسعه مقرر شده بود سطح زیرکشت به ۲۶ هزار هکتار برسد، اما تنها چهار هزار هکتار محقق شد.

وی تأکید کرد: برای تحقق اهداف برنامه هفتم مبنی بر توسعه ۳۰ هزار هکتاری، باید ابتدا مشکلات ساختاری این حوزه برطرف شود.

تعیین اهداف کمی و نقش ستاد راهبری

لبافی، رئیس دبیرخانه شورای گفت‌وگوی استان در بخش پایانی این جلسه و در جمع بندی مباحث مطروحه، با اشاره به اهمیت این سند به عنوان نقشه راه، گفت: این سند اولین سندی است که در قالب برش استانی گیاهان دارویی با تلاش موثر دست اندرکاران مراحل نهایی را سپری نموده و با انجام اصلاحاتی در جلسه اصلی شورا مطرح و رونمایی خواهد شد و از همه دست اندرکاران تشکر و قدردانی نمود وی نکاتی برای برخی از اصلاحات مورد نیاز اشاره کرد که مقرر شد اصلاحات مربوطه صورت پذیرد.

اسامی حاضرین در جلسه سوم کارشناسی (شانزدهمین جلسه دبیرخانه):

دفتر هماهنگی امور سرمایه گذاری و اشتغال استانداری خراسان رضوی، اداره کل صنعت، معدن و تجارت خراسان رضوی، سازمان جهاد کشاورزی خراسان رضوی، اداره کل استاندارد استان خراسان رضوی، معاونت غذا و دارو دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی مشهد، اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان خراسان رضوی، شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی، اداره کل حفاظت محیط زیست خراسان رضوی، اتاق اصناف مشهد، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، دانشگاه فردوسی مشهد، کمیسیون سلامت اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی، صندوق حمایت از توسعه بخش کشاورزی خراسان رضوی، دفتر کشاورزی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی، شرکت تعاونی کشاورزان مشهد، نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، اتحادیه گیاهان دارویی خراسان رضوی.

غائبین در جلسه:

اداره کل تامین اجتماعی استان خراسان رضوی، کانون زنان استان خراسان رضوی، نظام صنفی کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی، کانون انجمن های صنفی کارفرمایی صنایع خراسان رضوی.

جمع بندی نظرات کارشناسی سومین جلسه:

« سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان » اولین سندی است که در قالب برش استانی گیاهان دارویی با تلاش موثر دست اندرکاران مراحل نهایی را سپری نموده، با عنایت به آنچه در مندرجات صورتجلسه آمده است، ضمن تشکر از تمامی دست اندرکارانی که در تهیه و تدوین سند ارائه شده نقش داشتند مقرر شد با انجام اصلاحاتی به شرح زیر، از جمله:

- سهم عملکرد هریک از دستگاه های اجرایی از جمله منابع طبیعی در افق سالانه تا ۱۴۱۰ میبایست به جهت فراهم نمودن مراتع و رشد سالانه آن تعیین گردد.
- تعیین اهداف کمی تا افق ۱۴۱۰ رشد بهبود سالانه در دو قالب سطح زیر کشت و افزایش بهره وری و سالانه تبدیل به عدد شود و نیز سهم از کشور تعیین گردد.
- در حوزه تکمیل زنجیره ارزش موضوع فرآوری و صادرات و سهم استان از صادرات محصول نهایی کمی و تبدیل به عدد شود.
- میزان صرفه جویی آب، برق، بذر و کود و... در سند اشاره شده و شفاف گردد.
- در سند در قالب کشت گیاهان دارویی و ایجاد مزیت برای کشت گیاهان دارویی و کشاورزانی که به لحاظ تغییر در نوع کشت اقدام می کنند مزیت تعریف شود.
- ضرورت تهیه و تدوین برنامه اجرایی برای ۴۰ اقدام مورد نیاز برای اجرای سند مورد تاکید قرار گیرد.
- ضرورت مشارکت بخش خصوصی و دولتی در تامین مالی و تعیین اولویت ها در اختصاص بودجه های تبصره ای و بودجه بخش کشاورزی.
- طراحی سامانه معرفی کشاورزان و محصولات آنان از تولید تا مصرف اضافه شود.
- ۲۶ گونه گیاه دارویی و شهرستان های مستعد کشت مشخص شده اند و این ظرفیت باید در قالب بسته های حمایتی و کشاورزی قراردادی عملیاتی شود.
- با توجه به رویکرد و شرایط اقلیمی استان ، تامین مالی نباید با مانع جدی مواجه شود لذا مدل های تامین مالی مد نظر قرار گیرد و تمرکز بر گیاهان کم آب بر ضروری است.

- نبود آیین‌نامه اجرایی طی ۱۲ سال گذشته، ستاد راهبری این سند باید ساختاری قوی داشته باشد تا دستگاه‌های اجرایی از آن تبعیت کنند. - ایجاد مرکز اخذ مجوز و آزمایشگاه مرجع توسعه گیاهان دارویی شرق کشور با محوریت معاونت غذا و دارو و جهاد کشاورزی متولی ایجاد مرکز رشد خواهد بود. - ابلاغ سند به شهرستانها بر اساس گونه های متفاوت و مباحث حمایتی و قراردادهای نیز در آن گنجانده شود. همچنین مقرر شد، حداکثر ظرف مدت یک هفته هریک از تشکل های بخش خصوصی و دستگاه های اجرایی هرگونه نظرات اصلاحی پیرامون سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی دارند به دبیرخانه شورا و مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی خراسان رضوی ارسال نموده تا بعد از بررسی اصلاحات لازم صورت پذیرد و در جلسه اصلی شورا مطرح و رونمایی شود و فرایند اجرایی گردد.	
دبیرخانه به شورا پیشنهاد می دهد: نظربه اینکه « سند توسعه پایدار کشت گیاهان دارویی و طب سنتی استان » اولین سندی است که در قالب برش استانی گیاهان دارویی در سطح کشور با تلاش موثر دست اندرکاران و بویژه مرکز تحقیقات کشاورزی و همه دستگاه های اجرایی و بخش خصوصی و با محوریت جهاد کشاورزی استان تهیه و طی نشست های برگزار شده در دبیرخانه شورا نهایی گردیده است لذا ضمن تشکر از تمامی دست اندرکارانی که در تهیه و تدوین سند ارائه شده نقش داشتند مقرر شد در جلسه اصلی شورا مطرح و رونمایی شود و فرایند اجرایی آن آغاز گردد.	پیشنهادهات
۱- صورتجلسه اولین نشست دبیرخانه شورا مورخ ۱۴۰۴/۰۱/۱۸ ۲- صورتجلسه دهمین نشست شورا مورخ ۱۴۰۴/۰۳/۱۲ ۳- صورتجلسه شانزدهمین نشست دبیرخانه شورا مورخ ۱۴۰۴/۰۴/۱۸ ۴- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ۵- قانون برنامه هفتم توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور (۱۴۰۷-۱۴۰۳) ۶- قانون افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی و منابع طبیعی ۷- سند آمایش ملی سرزمین و سند آمایش استان ۸- سند برنامه‌ریزی راهبردی بخش کشاورزی استان خراسان رضوی	فهرست مستندات و مدارک پشتوانه

۹- برنامه عملیاتی آمایش سرزمین استان خراسان رضوی (تحلیل راهبردی و تعیین تخصص‌های اصلی مناطق و الگوی استقرار فعالیت‌ها در استان در افق ۱۴۲۴. تحلیل وضعیت کشاورزی) ۱۰- سیاست‌های کلی برنامه هفتم (ابلاغی مقام معظم رهبری) ۱۱- سند حفاظت، احیاء، توسعه، بهره برداری و صادرات گیاهان دارویی در مراتع کشور ۱۲- سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی. (۱۳۹۲). انتشارات شورای عالی انقلاب فرهنگی	
--	--